

AIDAI

1952

NR. 9

TURINYS

NOVEMBER, 1952

AIDAI-ECHOES, cultural magazine published monthly, except July and August, by the Franciscan Fathers, Kennebunk Port, Maine. Subscription $5.00 yearly in U. S. A.; single copy 50c.; Canada $5.25, single copy 55c.: Foreign $6.00.—Entered as second class matter at the post office at Kennebunk Port, Maine, February 7, 1950, under the act of March 3, 1879. Additional entry at Brooklyn, N. Y.

AIDAI

MĖNESINIS KULTŪROS ŽURNALAS

1952 METAI LAPKRIČIO MĖNUO Nr. 9 (43)

IDEALIZMAS—LIETUVYBĖS IŠLAIKYMO PAGRINDAS

A. BALTINIS

1. Idealizmas lietuvių tautoje

Atplėšti nuo savo žemės ir išblaškyti po visą pasaulį, mes šiandien aiškiai jaučiame ir išgyvename, kad mūsų asmeninis likimas yra glaudžiai surištas su visos mūsų tautos likimu. Tik tautinėje bendruomenėje gali tinkamai skleistis mūsų asmenybė ir tarpti mūsų kultūra. Todėl mūsų tautinės gyvybės išlaikymas šiandien yra tapęs vienu didžiųjų mūsų uždavinių ir sunkiausiai išsprendžiama problema. Nenuostabu, kad mes su didžiausiu įdomumu sekame laikraščių žinias, konferencijų nutarimus ir valstybės vyrų kalbas, vienaip ar kitaip liečiančias mūsų tautos ateitį. Tačiau jei mūsų tautos nepriklausomybės atstatymas priklausys iš dalies nuo tam tikros pasaulio politinės situacijos, nuo kitų tautų palankumo ar nepalankumo mums, tai mūsų tautinės gyvybės išlaikymas priklausys tik nuo mūsų pačių, nuo tam tikros mūsų dvasinės nuotaikos.

Kokia turi būti ši dvasinė nuotaika, laiduojanti mūsų tautinės gyvybės arba lietuvybės išlaikymą? Ši nuotaika turi būti idealistinė arba idealizmas.

Idealizmas čia suprantamas plačia to žodžio prasme, kaip sugebėjimas branginti dvasines vertybes labiau už medžiagines, kaip sugebėjimas atsiduoti mintims, jausmams ir darbams, kurie nėra tiesiog nukreipti į fizinės asmens egzistencijos išlaikymą ir medžiaginių gėrybių įsigijimą bei jų dauginimą.

Šia plačia prasme suprastas idealizmas yra mūsų tautinės egzistencijos pagrindas. Mūsų tautinis atgimimas yra atremtas į tą idealistinę nuotaiką mūsų tautoje, kuri yra žinoma tautinio romantizmo vardu. Tautinio atgimimo žadintojai ir dėl tautinės egzistencijos kovotojai buvo idealistai. Tik būdamas grynas idealistas, Dr. J. Basanavičius galėjo atsiduoti tokiam nepraktiškam ir nepelningam darbui, kaip lietuvybės žadinimas. Panašus savo idealistine nuotaika buvo ir Dr. Vincas Kudirka. Nors jis ėjo su anuomet madingu pozityvizmu, nors ne visi jo patarimai buvo naudingi mūsų tautai, tačiau jis pats buvo grynas idealistas, visas savo jėgas aukojęs tautinei gyvybei žadinti bei ugdyti, tautinei kultūrai kelti. Šviesūs idealizmo žiburiai buvo mūsų didysis Valančius su Daukantu, kurie savo žodžiu, darbu ir pavyzdžiu išvarė giliausią vagą tautinio atgimimo dirvoje ir tautinės kultūros baruose.

Ši skaidriųjų idealų meilė atsispindėjo visoje ano meto ir dar vėlesnėje mūsų literatūroje, kuri buvo išimtinai idealistinė - romantinė. Prisiminkime tik Maironio "Pavasario balsus", "Jaunąją Lietuvą", V. Krėvės "Likimo keliais", Vydūno didžiąsias dramas, Putino "Kunigaikštį Žvainį". Tuose kūriniuose tautinis idealizmas ir heroizmas yra pasiekę savo viršūnę. Visa mūsų senoji ir vidutinė rašytojų karta buvo idealistinė: jie visi kovojo dėl tautinių ar socialinių idealų ar apskritai dėl idėjų, o niekur negarbino medžiaginių gėrybių ir žmonių, kurie jose paskendę.

Šis idealizmas darė didelę itaką visai tautai, o ypač inteligentams ir studentams, kurie mokėsi ir brendo šio šimtmečio pradžioje. Mokslo tada buvo siekiama dėl paties mokslo, o siekti karjeros ar turtų buvo laikoma žemu dalyku. Jei kas tokių minčių ir turėjo, tai jas slėpė. Jaunimo idealas buvo kultūrininkas, o ne turtuolis. Idea-

lizmas buvo persunkęs visą mūsų gyvenimą ir buvo mūsų kultūros variklis: tautos švietimas, Vilniaus vadavimas, žemės reforma, pasipriešinimas sovietų ir vokiečių okupacijoms, — vis tai didelės idealizmo apraiškos mūsų tautoje. Šis mūsų idealizmas ypač išryškėja, susidūrus su senomis ir turtingomis tautomis: mūsų krašte inteligentai priklausė prie aukščiausio socialinio sluogsnio, tuo tarpu kitur jie priklauso prie vidurinio ir net paskutiniojo sluogsnio, o pirmą vietą užima bankininkas, pramonininkas, pirklys; profesorius gi ar mokytojas yra visai nereikšmingi žmogeliai. Taigi, pas mus bent šio šimtmečio pradžioje buvo stipri idealistinė nuotaika.

Šis idealizmas apsireiškė pas mus ir žmogaus, jo asmenybės, individualybės ir laisvės vertinimu. Savo idealizmu mes įsijungėme į bendrą Europos dvasios gyvenimą ir šimtmečiais ugdytą krikščioniškąją kultūrą, kurios pagrindas yra idealizmas. Mes buvome europiečiai, ypatingai Europos dvasios ir kultūros reiškėjai, pasakysiu, patys tikriausieji ir tyriausieji šios kultūros atstovai, nes mes buvome naivesni ir drąsesni, negu senųjų šios kultūros tautų atstovai, kur jau pradėjo rodytis pavargimo ir apsivylimo žymių. Mes pasisavinome Europos kultūrą jos gryniausiame pavidale ir jos teigiamiausiose savybėse.

Iš to seka labai svarbios išvados: Kiek mumyse yra šio idealizmo, europietiškos dvasios, tiek mes esame tam tikru žvilgsniu "nemodernūs". Ar tai yra blogas dalykas, mėginsime išaiškinti vėliau, o dabar noriu pabrėžti, kad mes savo idealizmu esame priešingi, esame konflikte su "naujuoju pasauliu", su tuo pasauliu, kuris paskutiniais metais susikūrė Azijos stepių dvasios įtakoje, ar tolimojo užjūrio kraštuose, materialinių vertybių įtakoje, paliekant nuošaliai dvasines vertybes, arba bent jų nestatant pirmoje vietoje. Kiekvienu atveju, tiek bolševikiškasis, tiek moderninis kapitališkasis materializmas yra griežtoje opozicijoje ir aštriame konflikte su mūsų idealizmu. Kiek mums tenka tiesiogiai susidurti su cūsų tradicijoms svetimu pasauliu: su materialistiniu komunizmu tėvynėje ir su materialistiniu kapitalizmu užjūry, mes gyvai ir aštriai išgyvename šios moderniosios dvasios priešingumą mūsų įgimtiems idealams. Šis priešingumas tėvynėj reiškias besąlybine kova prieš pavergėjus, o čia nuolatiniais konfliktais net su senosios kartos savo kraujo broliais. Ypač aštriai šį konfliktą išgyvena senosios ir senesniosios kartos atstovai, kurie svajojo ir kovojo dėl Lietuvos, kurie turėjo neasmeninius idealus.

Kitaip buvo su jaunimu, kuris augo nepriklausomybės metu: svarbiausias idealas — nepriklausomybė — jau buvo įkūnytas, o likusieji idealai nebuvo tokie artimi ir neginčytini. Krašto turtai didėjo, o tai darė įtakos tautos nuotaikai, jos dvasiai. Jaunimas susipažino su medžiaginio gyvenimo malonumais ir pagundomis, ir visa tai keitė jo dvasią. Taip moderniojo materializmo dvasia gavo sau įvažiavimo vizą į mūsų idealistinės kultūros kraštą. Ir būtų įdomus mūsų kultūros istorikų uždavinys atskleisti įvairias šio įkeliavimo fazes ir aplinkybes. Pasėkos buvo tokios, kad pas mus pradėjo įsitvirtinti ne tiek koks sąmoningai ar dogmatiškai formuluotas materializmas, kiek tam tikra svetima dvasia, tam tikras vertybių pervertinimas. Tai jau reiškė mūsų idealistinės dvasios silpnėjimą ir jos smukimą. Jos vietoje vis daugiau įsivyravo praktiškojo gyvenimo gėrybių įsigijimo ir naudojimosi dvasia — materializmas įvairiuose savo pasireiškimo būduose. Žinoma, šis materializmas visada buvo gyvas plačiosiose tautos masėse, bet dabar jis pradėjo skverbtis ir į viršūnes, į tautos elitą ir ten gavo viršų prieš idealizmą. Ši materialistinė nuotaika pradėjo reikštis mūsų viršūnėse, inteligentuose, spaudoje ir literatūroje ir tapo pavojingu reiškiniu, grasinančiu visai mūsų tautinei egzistencijai.

Negali būti jokios abejonės, kad dabar tremtyje mūsų tautinė egzistencija priklauso nuo mūsų *europietiškos dvasios, nuo mūsų idealizmo išsaugojimo.* Ši tezė turi būti aiški kiekvienam, ir nesunku ją suprasti: *lietuvybė čia, tremtyje, mums nėra materialinė, bet grynai dvasinė vertybė.* Iš tikrųjų, ji yra idėja, todėl *prisirišimas prie lietuvybės yra prisirišimas prie idėjos* ir reikalauja atitinkamos galios įžvelgti, suprasti ir branginti idėją. Reikalauja galios pasiaukoti ir atsiduoti idėjoms. Lietuvybė yra ne kas kita, kaip tam tikras mūsų gyvenimo idealas, kurį sudaro tam tikras galvojimo, jutimo, pergyvenimo ir veikimo būdas ir įsitikinimas, kad tik šiame gyvenimo būde ir stiliuje gali pilnai išsiskleisti mūsų asmenybė; įsitikinimas, kad mes neturime kito galvojimo ir veikimo būdo, kaip tik tą, kuris mūsų tautos amžiais sukurtas ir persunkia mus iki sielos gelmių. Mes negalime kitaip reikštis gyvenime, kaip tik lietuviškai. Kad tai tikra, mato kiekvienas, kuris pirma buvo suaugęs su savo tauta. Koks begalinis nepasitenkinimas ir nusivylimas ji apima tada, kai jis turi gyventi tarp svetimųjų, pagal jų papročius, mintis ir jausmus. Tokiose aplinkybėse dažnai prarandama gyvenimo prasmė, ir visą žmogų apima gilus nusiminimas.

2. Moderniųjų sąlygų grėsmė mūsų idealizmui.

Europietiškasis idealizmas tautines vertybes ir tautinę kultūrą giliai gerbė. Kitaip elgiasi barbariška azijatų prievarta, ir, tiesa, mažiau agresingas, tačiau visa niveliuojantis radikalus kapitalizmas. Jų santvarkose žmogus yra tik *gamybos įrankis,* bet ne gyva, savyje vertinga ir ypatinga asmenybė.

Ir tai suprantama: jei svarbiausias dalykas pasaulyje yra medžiaginių gėrybių gaminimas ar jų įsigijimas, kaip tai moko bolševizmas ir pats

Paulius Augius — Maldininkai (Iš "Žemaitijos Simfonijų" ciklo)

sau tikslu tapęs kapitalistinis industrializmas, tai kiekvienas stengimasis įsigyti dvasinių vertybių, noras gyventi pagal savo sielos troškimus ir tuo būdu laimėti gilesnį pasitenkinimą atrodo kaip kažkas keista, juokinga ir nenormalu. Tokioje aplinkumoje tautinių savybių arba lietuviškumo išlaikymas netenka pagrindo ir prasmės.

Tad mūsų, lietuvių, egzistencija priklausys nuo to, kiek mes pajėgsime priešintis šioms viską niveliuojančioms tendencijoms moderniame gyvenime, kaip jos pasireiškia ypač šalia Vakarų Europos. *Lietuviais mes išliksime tik tiek, kiek mes pajėgsime išlaikyti savyje humanišką-jį idealizmą,* sugebėjimą labiau branginti tam tikras idėjas, tam tikrus mąstymo, jutimo būdus, negu išorinio gyvenimo patogumus.

Maža vilčių, kad toks idealizmas sąmoningai apimtų plačias mūsų tautos mases. Tai nėra reikalinga. Svarbu, kad toks idealizmas būtų viršūnėse, tautos elite. Ypač mums svarbu, kad spauda būtų idealistų rankose, kad ji nuolatos auklėtų skaitytojus idealizmo dvasioje. Turime rūpintis, kad ji nepatektų į perdaug "modernių žmonių" rankas, kuriems ji būtų tik biznis ir kuriems svarbiausias uždavinys būtų ne auklėti tautą, bet "įdomiu rašymu" patraukti kuo daugiausia skaitytojų, visai nesirūpinant apie tai, kaip šios "įdomybės" juos veiks.

Didžiausias pavojus mūsų europietiškai dvasiai ir tuo pačiu mūsų lietuviškumui gresia *iš materialistinės kultūros besąlyginio aprobavimo,* iš jos monopolio tuose kraštuose, į kuriuos atsidūrė tremtiniai. Aplinkos įtaka šiuo atžvilgiu yra milžiniška, ir jos niekada negalima perdaug

įvertinti. Girdėdami ir jausdami diena iš dienos, kad vertinga yra tik tai, kas duoda pelno, ką galima paversti pinigu, žmonės esti suklaidinti ir pradeda tikėti, kad iš tikrųjų svarbiausias dalykas pasaulyje yra medžiaginės gėrybės, o visa kita — iliuzija. Bet jei žmonės bent akimirksnį pagalvotų, jiems paaiškėtų senoji tiesa, kad daiktai ir turtai savyje yra be jokios vertės, jie vertingi tik ryšyje su žmogaus mintimis ir jausmais, kad medžiaginės gėrybės vertingos tik tiek, kiek jos tarnauja dvasiai.

Šis primityvusis materializmas skverbiasi į mus su tokiu brutalumu, cinizmu ir įtikinimo galia, kad reikia labai aiškaus įžvelgimo, kas iš tikro yra ir kas nėra, kad galėtumėm jam pasipriešinti. Kaip toli gali nueiti šis materialistinis cinizmas, tyčiodamasis iš vertybių, kurios brangios kiekvienam nesugadintam žmogui, matyti iš atsitikimo, kurį atpasakoja vienas buvęs italų komunistas, išstodamas iš komunistų partijos. Viename kominterno posėdyje anglų komunistas paskelbęs, kad tam tikro nutarimo nebuvo galima priimti, nes dalis atstovų balsavę prieš Ten buvę rusų komunistai paaiškinę, kad nėra reikalo kreipti dėmesio į balsuojančius prieš. Užtenka parašyti, kad nutarimas priimtas vienbalsiai. Anglų komunistas tada sušukęs: Juk tai būtų melas! Šis naivus anglo sušukimas sukėlęs salėje didžiausią juoką. Dalykas atrodęs toks komiškas, jog posėdžio dalyviai pranešę pačiam Stalinui, kad jų tarpe dar yra atsilikęs anglų kamunistas, kuris tiki tokiam "buržujiškam prietarui", kaip tiesai. Šie komunistai būtų taip pat skaniai pasijuokę, jei kas būtų bandęs įtikinti, kad kolchozų įvedimas sunaikins ir badu išmarins kelis milijonus žmonių. Ką reiškia nuosekliam materialistui žmogaus kančia ir mirtis, jei tuo galima ko nors pasiekti? Tokio nežmoniškumo dar nebuvo komunizmo pradžioje. Jis išaugo palaipsniui, branginant tik medžiagines gėrybes ir kovojant dėl jų. Kiekvienas vyksmas turi savo logiką: šis cinizmas yra nuosekli išvada iš materializmo prielaidų.

Materialistinis kapitalizmas dar nėra taip toli nuėjęs, kaip komunizmas, tačiau ir jis gali mus pasukti tuo keliu, kuris veda į visų dvasinių vertybių niekinimą. Kad mes jau pradedame sukti šiuo keliu, matyti iš mūsų laikraščių straipsnių ir tremties literatūros kūrinių. Jau taip toli nueita, kad viešai nupeikiama krikščionybė ir paskelbiama žalinga mūsų tautai, nuvertinami nepriklausomo gyvenimo metai ir institucijos, suniekinami veiksniai, kovoją dėl tautos laisvės. Daugeliui jau atrodo keista ir nesuprantama, kad prašoma mažos aukos ar net patogumų išsižadėjimo tautos reikalams. Visi šie ir panašūs reiškiniai yra žingsniai kelyje, kuris veda į skanų juoką dėl visų žmogiškų vertybių.

Jie yra pasekmė tos vulgariškai ciniškos aplinkos, kuri ne tik žodžiais, bet darbais ir kiekvienu gestu liudija kaip savaime aiškų dalyką, kad tik medžiaga, tai kas paliečiama, matuojama ir pasveriama, yra vertybė, o visa kita — tik akių dūmimas ir niekas. Tokiems niekas, akių dūmimas yra ir lietuviškumas arba tautinės vertybės, nes jos neduoda jokio pelno, o sudaro tik nepatogumų ir neša nuostolį. Žinoma, šiokios pažiūros nėra aiškiai formuluojamos, bet jos apsireiškia *pačiu gyvenimu:* intereso netekimu, pavargimu ir abejingumu visam, kas neliečia asmeninės gerovės. Tik psichologinė šių reiškinių analizė galėtų juos suvesti į tam tikras schemas bei dėsnius. Ši žalinga aplinka, nuolatos veikdama ta pačia kryptimi, iščiulpia žmogų, aptemdo jo vertybių sąmonę ir degraduoja jį į žemesnį gyvį, išnaikindama jame šimtmečiais ugdytas senosios Europos kultūros vertybes ir jų vieton pateikdama primityviuosius pirmojo reikalavimo menkniekius.

Todėl visi, kuriems rūpi mūsų tautos išsilaikymas, turi budėti ir kovoti su šiuo išdavikiškai slaptu mūsų priešu — *moderniojo materializmo įsiveržimu.* Šis materializmas nėra žingsnis į priekį, bet atgal. Jo skelbėjai yra tikri dvasios skurdžiai, nors ir kažin kaip išdidžiai jie prieš mus laikytųsi.

Nors tik komunistams kelia juoką tiesos meilė ir teikia džiaugsmo žmogaus kankinimas ir žudymas, tačiau nėra pažangos ir žmoniškumo ir tose sistemose, kurios pastato žmogų prie "slenkančios lentos", nes ir šiose sistemose glūdi žmogaus išnaudojimas. Ir jos veda prie išsigimimo, keliančio juoką dėl dvasinių turtų branginimo. Svarbiausias dalykas — nesiduoti savęs apkvaišinti ciniškais rėkiančių reklamų šauksmais, bet nepajudinamai laikytis senųjų vertybių, aiškiai suprantant, *kad mūsų tūkstantinė Europos kultūra ir jos atradimai yra nepalyginamai aukštesnė už primityviąją materialistinę kultūrą,* nežiūrint, ar ji būtų pažymėta *marksizmo ar kapitalistiškojo industrializmo* vardu, nes abi jos yra kilusios iš tos pačios dvasios, — iš materializmo dvasios.

Ši materialistinė kultūra, kuri jau seniai yra pergyvenusi savo žydėjimo metą, pradeda suprasti, kad ji ėjusi klaidingu keliu ir tarnavusi stabams. Pačių kapitalistinių kraštų kultūrininkai prisipažįsta, kad jų kurtoji civilizacija remiasi netikrais pamatais, kad ji yra toli nuo to, kad padarytų žmones laimingus.

3. *Lietuviškumo idealas*

Susidurdami su materialistine naujųjų žemių kultūra, jaučiame, kad ji remiasi visai kitais pagrindais, negu mūsų kultūra. Tačiau ne mes esame atsilikę, bet jie. Mes esame toli priekу. Šiuose kraštuose tik dabar pradeda švisti aušra, tik dabar jie pradeda suprasti, kad jų kultūros pagrindai yra menkaverčiai, nes visi medžiaginiai turtai turi vertės tik tada, kai tarnauja dvasios reikalams. Tad neturime nusiže-

minti šių kultūrų akivaizdoje, bet greičiau didžiuotis, nes esame toli nužengę, ir moderniųjų stabų garbintojai mus prisivys tik po ilgesnio laiko. Neturime mes jokio pagrindo nulenkti galvą ir nuleisti vėliavas, neturime atsisakyti nuo viso to, ką branginome ir vertinome, priešingai, *mes turime likti ištikimi savo idealizmui ir savajai kultūrai su įsitikinimu, kad ir likusysis pasaulis su laiku mus prisivys ir su mumis susilygins.*

Tai nereiškia, kad mes jau neturime jokių trūkumų ar neturime ko pasimokyti. Vakarų Europoje kai kuriose srityse yra pasiektos didesnės gelmės, negu pas mus. Tačiau kryptis, kuria mes ėjome — *žmogaus asmenybės ir dvasinių turtų vertinimas* — buvo tikroji kultūros kryptis, ir mes tuo galime tik didžiuotis. Žmogus, jo siela ir visa, ką jis sukuria, liks visada aukščiausioji vertybė, — kiekvienu atveju aukštesnė už medžiagą.

Jei žmogus ir jo dvasios apraiškos — kultūra — yra aukščiausioji vertybė, tai ir ryšiai su savo tauta yra kilnūs ir šventi, nes jie yra *ne tiek biologiniai, kiek dvasiniai. Žmogus yra tautos narys ne tiek savo gimimu, kiek pasisavinimu tų dvasios lobių, kurie šimtmečiais yra susikristalizavę tautos sielos gelmėse.* Tikrą savo dvasios subrendimą žmogus gali pasiekti tik savo tautoje. Tautinė bendruomenė yra jo kultūros kūrybos ir asmenybės ugdymo būtina sąlyga.

Kad žmogus galėtų bręsti savo tautoje, pasisavinti jos dvasios turtus, jis turi būti *laisvas.* Žmogus yra tiek žmogumi, kiek jis gali sekti savo vidaus įsitikinimais ir pagal juos tvarkyti savo gyvenimą. Todėl tas, kuris yra užaugęs laisvėje ir pergyvenęs laisvės vertę, niekad negalės pasitenkinti nors ir geriausiai apmokama vergija: kad turi gyventi, kalbėti ir jausti ne pagal savo įsitikinimus, bet pagal įsakymą ar pagal tai, kas patogiau.

Lietuvybė mums yra labai aukštas idealas su plačiu turiniu, kuriame yra sutelktos mūsų asmeninės ir viršasmeninės vertybės. Išlaikyti lietuvybę, reiškia išlaikyti Europos kultūrą, nes lietuvybę sudaro Vakarų kultūra, krikščionybė ir mūsų tautinė kūryba. Kas kovoja už Vakarų kultūrą ir krikščionybę, tas tuo pačiu kovoja ir už lietuvybę, o kas kovoja už lietuvybę, tas kovoja ir už Vakarų kultūrą ir krikščionybę, nes lietuviškoji kultūra yra Vakarų kultūros ir mūsų tautinės kūrybos pagimdyta. Ši kultūra netarnauja praktiniams individo tikslams tremtyje, o priklauso idealinių vertybių sričiai: ji yra mūsų dvasinio troškulio, mūsų gyvenimo pilnatvės, mūsų egzistencijos gelmių išraiška. *Lietuvybė yra mums idealas, todėl lietuviais gali išlikti tik tie, kurie myli idealus, tai yra, tokias vertybes, kurios yra brangios savyje, nepriklausomai nuo medžiaginės naudos.*

Žinoma, ir materialinės vertybės yra reikalingos lietuvybei išlaikyti. Paprastai kalbant, kad gyventume, reikia valgyti, gerti, apsirengti, reikia pinigų. Bet tai yra tokios pigios tiesos, tokios populiarios ir savaime aiškios, kad apie jas kalbėti nėra jokio reikalo. Priešingai, kad lietuvybei išlaikyti reikia ir didžio idealizmo, daugeliui atrodo visai nesuprantamas ir keistas dalykas. Todėl prie jo ir sustojome, norėdami išryškinti, kad mūsų išlikimas priklausys nuo idealizmo laipsnio mumyse.

Svarbiausias klausimas ir yra, ar mes turime užtenkamai idealistų, nes nuo jų pirmoje eilėje priklausys mūsų tautinė egzistencija, o ne nuo namų, kuriuos turėsime Amerikoje ar Australijoj, ne nuo įmonių užsienyje ir ne nuo indėlių bankuose. Visi šie dalykai gali tapti ir daugumoje taps kliūtimi lietuvybei išlaikyti.

Nėra abejonės, kad daug tokių žmonių neturėsime, nes masės niekad nėra idealistinės. Užtektų, kad tokių būtų bent nedidelis būrelis, kuris sugebėtų gyventi pagal idealą, išlaikytų jį gyvą savyje ir primintų ir gaivintų jį kituose.

Tuo būdu, pavyzdžiui, viduramžiais išplito krikščionybė: masės buvo tamsios, bet buvo vietų, kur krikščioniškasis gyvenimas telkėsi, kur krikščioniškieji idealai šviesiai spinduliavo į aplinką, pakeisdami ją ir nugalėdami tamsą. Tokios vietos buvo vienuolynai, kur susitelkdavo žmonės išimtinai krikščioniškiems idealams vykdyti.

Kad išliktume lietuviais, ir mums reikalingi tokie žmonės, kurie pasiaukotų tautos idealams, visus kitus reikalus nustumdami į antrą vietą. Tokie žmonės, be abejo, yra partizanai tėvynės miškuose, kovojantieji ir mirštantieji dėl tautos laisvės ir Dievo. Jie gyvena be galo sunkų ir pavojų pilną gyvenimą, besąlygiškai aukodamiesi tautai.

Tremtyje, kur sąlygos daug lengvesnės, ar negalėtų atsirasti žmonių, lygaus idealizmo kaip partizanai miškuose? Be abejo, tokių idealistų yra įvairiuose pasaulio kraštuose. Jų uždavinys yra visur ir visada priminti mūsų idealus, belstis ne tik į žmonių duris, bet ir į jų širdis.

Kaip tai konkrečiai padaryti, paliekame kiekvieno taktikai, išminčiai, sąžinei. Svarbi vieta lietuvybės išlaikyme priklauso Bažnyčiai, mokyklai, šeimai, spaudai, literatūrai. Visos jos turi būti nukreiptos į šį tikslą.

Tačiau idealizmo negalima įsakyti ar jo išmokyti, tik galima jį žadinti ir ugdyti tuose, kuriuose jis dar nėra užgesęs. Mūsų likimas yra mūsų pačių rankose: jei mes norėsime būti lietuviais, mes jais ir būsime ir išliksime. Jei mes išnyksime, tai reikš, kad mes nebuvome norėję būti lietuviais, bet norėjome būti kitokiais, ir to pasekmes turėsime prisiimti. Idealistams iš to bus didelis skausmas, jų gyvenimas bus sugriautas, bet jie turės jį prisiimti. Kaip kultūra, taip ir tautos laikosi atskirais žmonėmis, kurie ją kuria ir dėl jos aukojasi. Mūsų išsilaikymo pagrindas yra mumyse, mūsų idealizme, kurį sudaro Vakarų kultūra ir mūsų tautinė kūryba, atremta į krikščionybę.

VINCAS KRĒVĒ

MININT JO AMŽIAUS 70 METŲ SUKAKTĮ

ANTANAS VAIČIULAITIS

Vējas gimdo girių šlamesį, o dainą didvyrių garsūs darbai.

"Skirgaila"

Prieš kokius 25 metus Lietuvos padangę sujudindavo literatūrinės kovos ir diskusijos. Tai buvo laikai, kada keturvējininkai žadējo sugriauti visas senąsias pilis ir kada vienas jų, Petras Tarulis, didžiojoj universiteto salēje kalbējo: — Spjauti mums į visas jūsų tradicijas!

Tada ugningas kalbas apie literatūrą, apie meną ir apie audras sakydavo vienas iš žvaliausių mūsų kritikų, kūrybinių idējų kurstytojas — Juozas Albinas Herbačiauskas. Užsidegęs, asketišku veidu, ilgais praeito amžiaus estetų plaukais, kurie kalbant kretējo, kažkokiomis mistiko žavētojo akimis perbēgdamas klausytojus ir visomis devyniomis galybēmis grasindamas, jis kovojo už meną ir grožį, už temperamentą ir naujovę. Vieno tokio įkarščio metu jisai šaukē: "Iš visų Krēvei yra daugiausia duota. Iš jo bus ir daugiausia pareikalauta".

Dar prieš pirmąjį karą Lietuvoje buvo išleistas "Hamleto" vertimas, kurio įžangoje buvo pasakyta: senovēs pasaulis tikējo, kad žemę laiko trys bangžuvēs; o literatūra remiasi trimis didžiais rašytojais — Homeru, Dante ir Šekspyru. Lietuvių literatūros didysis stulpas yra Vincas Krēvē. Savo kūrybine galia, savo išgyvenimų ir idējų visuotinumu jisai priklauso ir kitų šalių menui. Jau su pirmaisiais savo veikalais jisai tapo mūsų klasiku, vienu iš mylimiausiųjų lietuvių tautos rašytojų. Jis lietuvių kūrybos pasaulį praturtino gausiau, negu kuris kitas mūsų autorius, jeigu žiūrēti svarbiųjų veikalų skaičiaus. Donelaitis savo didybę ir garbę pagrindē tais vienais "Metais", Maironis — "Pavasario balsais", o Vincas Krēvē net keturiais tvirtais šulais — apysakomis "Šiaudinēj pastogēj", "Dainavos šalies senų žmonių padavimais", dramomis — "Šarūnu" ir "Skirgaila". Dabar jis stato dar ir penktą stulpą — "Dangaus ir žemēs sūnus".

Vincas Krēvē yra plačių akiračių rašytojas. Daugis mūsų beletristų ir dramaturgų pavirsta lyg ir kurios siauresnēs šakos specialistais — sodiečių, inteligentų, legendų, apysakų, jei padrikai suminēti kelias sritis. Vincas Krēvē savo

žvilgsnį meta nuo senųjų mūsų tautos gadynių, nuo priešistorinių laikų, ligi dabartinių dienų. Taip jisai duoda sintetinį lietuvių būties vaizdą. Jo raštuose praeina mūsų padavimų karžygiai, senovės dainų berneliai, iškyla kunigaikščiai ir karaliai. Jo knygose betgi randame ir paprastą bobulę, vaikutį Antanuką, senį kerdžių. Tiesa, Vincas Krėvė nesusintetino visų mūsų luomų ir epochų — ir tai kažin ar kam nors įmanoma. Vis dėlto jo kūryboje Lietuvos paveikslas yra pilnesnis ir šakotesnis, negu kurio kito lietuvių autoriaus raštuose. Misterijoje "Likimo keliais" jis buvo pasiryžęs apžvelgti visą Lietuvos praeitį, duoti jos idėjinę, istorinę ir poetinę sintezę.

Kai skaitai Vinco Krėvės apysakas ar dramas, per jas eina didybės, gelmės ir kažkokio amžinųjų erdvių mosto dvasia. Nėra ko abejoti: rašytojas yra svajojęs plačias dūmas ir niekad nesvyravo prisiartinti prie didelių asmenų, garsių vardų ir su visu žmogišku supratimu pažvelgti į jų garbės, meilės, valdžios ar didybės ištroškusias sielas. Nei Maironis savo istorinėse dramose, nei A. Vienuolis savo romane iš Lietuvos praeities, netgi Balys Sruoga nėra taip tiesiai pažiūrėjęs į mūsų karalių ir kunigaikščių troškimus, į neramią jų dvasią. Tai juo nuostabiau, kad Vincas Krėvė taip jautriai moka pažvelgti ir į šiokiadienę mūsų tikrovę su taip mums artimais asmenimis — mažais vaikais, seniais, kaimų moterimis, tarnaitėmis.

Viena savo temų šaka Vincas Krėvė tačiau išeina už Lietuvos sienų ir pasineria į orientalinį pasaulį. Tai gal jo studijų įtaka, kaip apysakose, paremtose Indijos legendomis, arba tai gali būti atsiradę ir iš išgyvenimų, autoriui įsikūrus kraštuose, kur klestėjo Rytai. V. Mykolaitis Putinas savo paskaitose universitete kalbėjo, kad Vincas Krėvė tokiose savo orientalinėse apysakose kaip "Azerstano šalis" puikiai pagauna rytų stilių ir nuotaiką. Prie tos gerai pajaustos orientalinės kūrybos V. Mykolaitis Putinas pridėjo ir tuomet retus "Dangaus ir žemės sūnų" fragmentus. Dabar, kai šio kūrinio viena dalis yra išvydusi pasaulio šviesą, tikrai galima sutikti su "Altorių šešėly" autoriaus mintimi: paskutinė didžioji Vinco Krėvės knyga žymisi rytietišku koloritu, jų kalbos ir galvojimo stiliumi. Tai pastebėjo ir mūsų šios srities specialistai.

Vienu iš stambiausių Vinco Krėvės bruožų reikia laikyti jo psichologinį tikrumą. Ką jisai beaprašytų, — senųjų gadynių kunigaikščius, rūsčius ir reiklius valdovus, ar paprastą šių dienų kaimietį, gamtos žmogų, — jis visados mums duoda gyvą veikėją, su kūnu, krauju, jausmais ir troškimais. Tai viena iš retesnių dorybių mūsų literatūroje — kurti pilnus personažus. Vincas Krėvė turi kūrybinės drąsos ir dovanos stoti ne tik prieš kaimo filosofą, ne tik prieš tarnaitę Marcelę, bet ir prieš karalius ir dievus, byloti jų lūpomis ir plakti jų širdimis. Vaizduodamas mūsų kunigaikščius, jisai tiesiog įsibrauna į jų dvasią, atplėšia ir mums atidengia jų norus, samprotavimus ir pasiryžimus — gyvą ir nemeluotą žmogų.

Vinco Krėvės kūryboj negalima praeiti pro tai, ką vadiname gelme. Nors šiandien šisai terminas yra lyg patekęs mūsų estetų nemalonėn, tačiau neišvengsi paprastos tiesos — esama gilių ir esama plokščių veikalų. Vincui Krėvei gi būdinga, kad jisai iš kiekvieno reiškinio moka išgauti gilesnę prasmę. Net ir kasdieniškiausia istorija jam nėra tuščia. Jisai žmonių veiksmus, nors ir kukliausius, geba susieti su aukštesne idėja ir už kasdieninių daiktų atskleisti kažką amžina ir paslaptinga. Ne be reikalo kadaise Balys Sruoga kalbėjo apie magiškąjį elementą Vinco Krėvės kūryboje. Jo iš tiesų esama, kaip šauniai paliudija ir "Raganiaus" pabaiga.

Nemaža mūsų rašytojų pastaruoju metu yra pasišovę į filosofavimą — jam pašvęsdami ištisus puslapius. Tan šonan yra pasvirusi ir mūsų beletristika ir mūsų poezija, lyg jų pašaukimas būtų ne grožį kurti, o filosofuoti. Iš viso tai nėra yda literatūroje. Negera tai, kad įgriūnama į abstraktinius terminus, kurie jau nėra literatūros laukas. Tuo tarpu daugiausia gelmės iš šiandieninių rašytojų yra pasiekęs Vincas Krėvė — ir visai ne kokių samprotavimų ir išvedžiojimų keliu, o mokėdamas iš paties gyvenimo išrauti prasminguosius momentus, juos suklostyti tokioje plotmėje, kad jie įgauna kitokią spalvą ir mintį. Tai gal jam sekasi ir dėl to, kad jisai užvis ima tokius veikėjus, kurie yra lyg priešginybėje su savim ir su daiktais, ar kurie jaučia savyje tam tikrą kovą ar nepasitenkinimą. "Na, kad gi tu man taip, Dievuli, tai ir aš tau taipogi. Tu man už mano maldas gero neduodi, taigi aš tau ir nesimelsiu, bet ot gi ką padarysiu. Ot, ten mišias kunigas laiko, o aš mišką kirsiu", skersuoja Dvainis. Štai ir yra ne tik šiokiadienio gyvenimo vaizdas, bet ir problema. Ji pasilieka kūrybiniuose rėmuose, kadangi ji išsiplėšia sykiu su pačia vaizduojama tikrove. Kitas šaunus pavyzdys, kaip Vincas Krėvė sumezga kasdieninę būtį ir su psichologiniu subtilumu, su moraliniu ar net metafiziniu atspalviu yra "Silkių" Marcelė. Visa tai byloja, kaip jis moka suprasminti, įnešti naujos spalvos ir į kasdieninį mūsų būties tekėjimą. Tuo jisai skiriasi nuo grynai realistinių mūsų rašytojų, kaip Žemaitė ar A. Vienuolis, kurie tenkinasi gyvenimo įvykiais ir žmonėmis, duodami jiems būtovinį ar psichologinį pagrindą, bet jų neiškeldami į metafizinių problemų sritį.

Vincas Krėvė problemą randa ir mažų žmonelių ir valdovų širdyje. Savo dramose jisai yra pajudinęs ir sprendęs pačias didžiąsias tiesas, kaip jos atsimušė jo veikėjų širdyje: ten jis palietė ir valstybės, ir tautos, ir religijos, ir žmogaus likimo kelius. Tas idėjinis svoris nesiliauja jo lydėjęs ligi paskutinių metų, kaip tai liudija "Dangaus ir žemės sūnūs". Betgi būtų klaida Vincą Krėvę laikyti kokiu idėjų rašytoju ar filosofuojančiu beletristu bei dramaturgu. Priešingai, pirmoje vietoje jisai — kūrėjas, kuriam

rūpi įvykis, veiksmas, personažas, stilius, kalba ir panašūs dalykai. Jis laikosi elementaraus dėsnio: kūrinys turi būti įdomus skaityti. Jis yra įsitikinęs, kad dialogai labai gyvina ir lengvina apysaką ar romaną. Užtai jo apysakos dažniausiai varomos dialogu, kuris pasižymi dideliu natūralumu ir kartais vartojamas kaip dramose.

Vinco Krėvės raštai įdomūs dar dviem savybėmis: vieni—epiškumu, kiti—dramatiškumu. Jo epas turi gerąsias šio žanro savybes — platus, ramus ir tam tikru orumu paženklintas. Jame jaučiamas ir gerų epinių veikalų skaidrumas, lydimas lengvo humoro. Tiesa, jisai neapmetė tokių erdvių kūrinių kaip "Karas ir taika", tačiau ir mažesnėse savo apysakose jisai išlaiko deramą epinę rimtį ir tam tikrą vienalytiškumą. Iš to gauname ir būdingą pastovumą, nekintamumą, tradicinį atspalvį jo apysakų veikėjuose. Kaip Odisėjas, taip ir jie nesimaino, net jeigu gyvenimo tėkmė jau daug kartų yra apsivertusi.

Priešingai yra jo dramose: ten matome kovą, lūžį ir kritimą. Vincas Krėvė yra retas iš tų mūsų rašytojų, kurie yra pagavę dramatinio veiksmo esmę. Šios savybės, atrodo, jam neteko nė gaudyti — ji yra jam įgimta, jis ją jaučia pačioje būtyje ir savo personažų sieloje. Toji savybė, jo dramos veiksmingumas, remiasi išvidiniais konfliktais, kurie glūdi žmonių širdyse ir juos stumia į nenumaldomą sprendimą. Antra vertus, Vincas Krėvė savo veikėjus pastato ir į tokias išorines aplinkybes, kurios juo labiau išryškina dramatinį jų elementą ir nuosekliai didina kovą, vedančią į griūtį ir atomazgą. Tuo būdu sceniniuose jo veikaluose regimas tam tikras lemtingumas, nepamainomumas, kažkokia neišvengiama galia, — ir visa tai kaip tik yra būtinieji tikrų dramų bruožai. Tai galima pritaikyti "Šarūnui", "Skirgailai" — stambiausiems jo raštams šiame žanre. Tai tinka ir Mindaugui, kaip personažui. Beje, patsai autorius ne visada savo scenos kūriniams deda dramų vardą. "Šarūną" jis buvo pavadinęs dramatizuota apysaka, o vėlesnėj laidoj — senųjų dienų gyvenimo pasaka. Gal dėl to kai kas čia įžiūri vyraujant epinį elementą ir nepripažįsta jos drama tikrąja prasme. Vis dėlto tai yra tikra drama, nes ji pagrįsta pagrindiniu šios rūšies veikalų reikalavimu — išvidiniu veiksmingumu. "Šarūne" esama daugio ištęsimų, nukrypimų ir epinių priedų, rodančių mūsų praeities būtovę. Tačiau pro juos iškyla galinga drama ir tragedija. Tai juo labiau ryškėja, kai visi anie priedai nuimami ir kai "Šarūnas" atsiduria scenoje: įspūdingame pastatyme ji buvo viena iš stipriųjų dramų Kauno teatre. Ten dramos šviesoj atgijo ir "Žentas", kuris iš pirmo žvilgsnio juo labiau gali atrodyti dialogais pravesta apysaka. "Skirgailą" autorius pavadino istorine drama — ir šis veikalas toksai ir yra. Apie jį telieka pakartoti V. Mykolaičio Putino žodžius: "Skirgaila" yra stipriausias Krėvės dramatinis veikalas. Jame nėra tokių gausių epinių ir lyrinių atsišakojimų, kaip "Šarūne". Veikale jaučiama stipri dramatinė įtampa. Jo stilius ryškus, emocionalus bei sugestyvus, kalba individualizuota pagal veikiamųjų asmenų charakterį. Pagaliau, pats Skirgailos asmuo prilygsta prasmingiems, tragiškiausiems Europos dramaturgijos personažams" (Varpai, 239 p.).

Čia tektų iškelti dar vieną jo raštų, nors ir ne visų, savybę, į kurią ilgai nebuvo atkreipta dėmesio, būtent — į kai kurių jų patriotinį pobūdį. Tam tikra prasme Vincas Krėvė yra savo kampo, savo provincijos — Dzūkijos — patriotas. Iš čia eina jo dzūkiškieji kerdžiai, Pivašiūnai ir Merkinė. Apie "Dainavos šalies senų žmonių padavimus" jisai taip sakė "Lietuvos žiniose": "Man atėjo į galvą mintis parodyti, koki didvyriai buvo senovės lietuviai, sukelti mūsų tautiečiuose pasididžiavimą jais". Tie žodžiai tinka ir "Šarūnui", ir "Skirgailai", ir "Likimo keliams", ir dar kitiems jo kūriniams. Tai juo įdomiau, kadangi Vincas Krėvė yra vienas iš pačių stambiųjų individualistinės linkmės šulų mūsų raštuose.

"Skirgailoje" yra graudi scena, kai vaidila Stardas, į šipulius sudaužydamas savo kankles, kalba: "Jūs ir aš žilo plauko susilaukęs, Lietuvai betarnaudami, jos sūnų sielą bežadindami, šitoj šaly daugiau nebereikalingi esame.

Vincas Krėvė, šių dienų vaidila, žilo plauko sulaukęs, yra nesudaužomai įaugęs į lietuvių tautą ir į dvasinį jos lobyną. Jo veikalai eis iš kartos į kartą, žavėdami žmonių širdis. Jie supras ir įvertins jo meno grožį, žavesį ir didybę, lygiai kaip gyvai jaus tą galingąją versmę, iš kurios autorius sau sėmėsi įkvėpimo. Ta versmė gi yra lietuvių tauta ir jos žmonės — nuo senų senovės ligi mūsų dienos. O mes, šios dienos vaikai, tegalime tarti Vincui Krėvei kito "Skirgailos" veikėjo žodžiais: "Tavo dainos kaip tik dabar mums reikalingos".

AŠ NORĖJAU ATVAIZDUOTI MILŽINŲ SIELĄ

VINCAS KRĖVĖ

Nevarginsiu jūsų ilga kalba, tik noriu pasakyti, kad visą šitą laiką, nors man nesakė, aš žinojau apie šių iškilmių ruošimą. Man buvo labai liūdna. Aš jaučiausi, kad aš turėsiu eiti į savo pakasynas, nes septyniasdešimtis metų — tai tokis jubiliejus, kuris primena žmogui, kad liko neilgai gyventi. Net ir Šventas Raštas sako, kad septyniasdešimtis metų yra žmogaus amžius.

---

[1]) Vinco Krėvės žodis, pasakytas spalio 19 d. Philadelphijoje, minint jo septyniasdešimt metų amžiaus sukaktį. — **Red.**

Mūsų Dzūkijoje yra toksai padavimas. Sako, kada žmogus gyvena daugiau, kaip septyniasdešimt metų, jis ne savo amžių gyvena, o svetimą. Aš visados buvau tokis žmogus, kad niekados ir nieko nenorėjau skriausti. Ir nežinau, ar daug atsirastų tokių, kurie galėtų pasakyti, kad aš jį nuskriaudžiau, bent gal nežinodamas pats ir nemanydamas. Man buvo labai liūdna galvoti apie tai, kad aš turiu iš ko atimti brangius metus, kokio nežinomo, gal ir labai gero asmens, kuris nori gyventi.

Antras liūdesys — kad ateitis neaiški. Man rodėsi, kad mes dar negreit galėsime grįžti Lietuvon. Jaunesni sugrįš, džiaugsis laisva Lietuva, o aš čia amžinai pasiliksiu svetimoje žemėje. Dieve, man buvo sunku . . .

Turiu pasakyti, kad aš ir savo kūrybą ne taip vertinu, kaip čionai sakė. Nelaikiau aš niekuomet savęs dideliu rašytoju. Ot, sau pradžiai Lietuvos, kada ji rašytojų neturėjo, ir aš buvau geras. Bet kad aš toliau pasilikčiau toks, man nė į galvą neatėjo. Juo labiau, kad kiekvienam autoriui susidaro tokia nuotaika: kai rašai veikalą, tai rodosi, kad su tais žmonėmis gyveni, o kada baigi, tai rodosi, kad atsisveikinai amžinai su gerais pažįstamais, su kuriais čia buvai ir kurių jausmais gyvenai. Ir liūdna būna. Žinoma, tada ir pats veikalas patinka: visgi mano jausmas išlietas.

Kada man tenka spausdinti, kada gaunu pirmą korektūrą, kur raidžių klaidų begalės, ir kada turiu sėdėti ir žiūrėti kiekvieną žodį, paskum kada gaunu antrą ir trečią korektūrą ir kada knyga išeina, tai ji taip nusibosta, kad nenori ir į ją žiūrėti. Ir, žinoma, visa toji poezija, kuria žmogus gyvenai, lyg ir išblunka.

Paskum žmogaus nuotaika ir pažiūros keičiasi. Vakar man šitas veikalas patiko, šiandien — ne. Ir taip susidaro, jog į save žiūrėjau, kad aš esu iš tokių rašytojų, kokių daug buvo, kokių kiekviena tauta turėjo savo pradžioje: jie praėjo savo laiku, ir būna užmirštami. Juos gal kokis mokslininkas paskaito tyrinėdamas, bet šiaip jų niekas jau neskaito, kaip rusų literatūroj ten kokį Deržaviną.

Aš buvau nusistatęs tai pasakyti, kai šiandien čia atėjau.

Bet aš visai pakitėjau savo pažiūrose ir patikėjau. Pirmiausia man atgimė viltis, kada visi kalba taip įtikinančiai, kad grįšime Lietuvon, ir kad aš su jumis grįšiu. Aš pradėjau tikėti, kad aš čia vienas nepasiliksiu amžinai, o tikrai grįšiu Lietuvon. Ir tai mane be galo pradžiugino.

Aš maniau, kad esu užmirštas, o matau, kad visuomenė domisi manimi. Tai mane nudžiugino. Esu dėkingas referentams, kad jie mane taip išgyrė, bet aš ligi šiolei neįsitikinau, kad esu tokis didelis rašytojas, kaip jie sako, ir pasilieku prie savo nuomonės.

Kai pradėjau kurti, tai buvo pirmoji Lietuva, ir aš niekados negalvojau, kad aš dirbu dėl garbės arba pasižymėti kaip rašytojas, nes tuomet ir skaitančiosios visuomenės Lietuvoj buvo nedaug. Bet man kilo noras tada atgaivinti tą senovės Lietuvą, o ypač kada man tekdavo susitikti dar universitete su kitų tautų studentais, kurie kalbėdavo apie savo didingą praeitį. Man tada kilo noras parodyti, kad mūsų praeitis yra didingesnė, negu kitų. Ir tada norėjau atkurti tą senąją Lietuvą, kuri viena ranka kovojo prieš visą Europą, kai šioji kryžiuočiams teikė pagalbą. Lietuva ne tiktai nesužlugo, nenusileido, o sužlugdė tą kryžiuotį, kuriam Europa nešė pagalbą. O kita ranka Lietuva užkovojo didesnę pusę šios dienos Rusijos. Norėjau parodyti, kad kovose, mirtinose ir žūtbūtinėse, ji pasidarė didžiausia ir galingiausia valstybė, kad ji atrėmė Azijos minias, kurioms atsispirti negalėjo visa Europa. Aš galvojau, kad jeigu tie žmonės galėjo tai padaryti, jie turėjo būti milžinai siela. Ir aš norėjau atvaizduoti tų milžinų sielą — senovinę Lietuvą. Ne tam, kad aš čia pagarsėčiau, o tam, kad visi lietuviai, ypač jaunimas, pajustų savigarbą: kad mes esame ne menkesni, o esame geresni už daug tautų, kurios šiandien save laiko didžiomis. Jei mes nesame didelė tauta šiandien, tai todėl, kad mes kelis amžius kraujuose plukdavome, kad mūsų žiedas, mūsų jaunimas, mūsų tautos praeitis per ištisus du šimtus metų guldė savo galvas, ir todėl mes tapome maža tauta. Bet esame didvyriška tauta ir savo siela galingi.

Aš tik šitai turėjau galvoje, kurdamas "Dainavos šalies padavimus", "Šarūną", "Skirgailą" ir kitus. Man buvo tik ši viena idėja . . . Girtis niekuomet nemėginau, ir mano žmonės, su kuriais aš dirbau, nė nežinojo, kad aš anuomet rašiau. Bet mane vedė anoji mintis ir dėl jos aš dirbau. Ir aš šiandien esu labai nusidžiaugęs, kad mane suprato taip, kaip aš noriu, kad suprastų. Ir man nerūpi nei Nobelio premijos[1]) nei kažkokia garbė, nebent toji mano garbė galėtų išgarsinti Lietuvą. Visuomet mano tikslas buvo — dirbti Lietuvai ir dėl Lietuvos.

Aš pasakysiu, kad darbas čionai ir darbas Lietuvoje gimdė mano širdyje visai kitus jausmus. Aš ten dirbau žymiai sunkiau, negu čionai, bet tas darbas manęs nevargino. Ne todėl, kad aš buvau jaunesnis, bet todėl, kad aš dirbau dėl lietuvių ir dėl Lietuvos.

---

[1]) Prof. A. Sennas per minėjimą savo kalboje pasakė, kad Vincas Krėvė yra "nobelinis rašytojas". — **Red.**

KL. JURGELIONIS

VILTIS GYVENIMO ŽMONIŠKO

Gal dar atitiksiu aš žodžius aidėjančius,
Gal dar atitiksiu gaidą naują,
Paleisiu širdies šaltinius vandenėjančius,
Ir tau atiduosiu tyrą kraują.

Gal dainomis dar niekuomet nedainotomis
Pratiesiu nušvintantį aidui taką,
Gyvųjų pakalnėj maldomis dejuotomis
Į medį įgydysiu sausą šaką.

Gal taip susilauksiu rytojaus kitoniško,
Pradžios pasiruošusios giedrai laimės
Ir džiaugsmo linsksmybės gyvenimo žmoniško
Su užkasta požemin šmėkla baimės.

P A V Y D A S

Pavydėti — žmogaus ir žmonijos baisioji yda,
Ir yda, ir žala nepapsakoma.
Pavydėjimu gaišta žmogus ir visa jo nauda,
Ir nauda ir prasmė jo gyvenimo.

Man reikėjo išrauti pavydą iš mano širdies,
Iš širdies, iš jausmų, iš galvojimų,
Man reikėjo iškilti į dvasią iš prado lyties,
Iš lyties, iš godumo, iš nerimo.

Man reikėjo pažint, kad jos meilė, kol jauna,
Kol jauna, kol laisva, neužtvarstoma.
Man reikėjo matyt, kad ji buvo kaip upė srauna,
Ir srauna, ir pilna, išsiliejanti.

Nešykštėjo ji man ir kitiems jos meiliųjų godų,
Ir godų ir veidų raudonuojančių,
Taip pražydusi liepa nešykšti bitelėms žiedų,
Nei žiedų, nei medaus iš jų čiulpiamo.

Man reikėjo tik maudytis upėj, tik plaukt su [tvanu,
Su tvanu, su žiedais, su gausėjimais.
Man reikėjo suprast, kad jos meilę nuo savęs [genu,
Ir genu ir žudau pavydėjimais.

Pavydėti –– žmogaus ir žmonijos baisioji yda,
Ir yda, ir žala neapsakoma.
Pavydėjimu gaišta žmogus ir visa jo nauda,
Ir nauda ir prasmė jo gyvenimo.

Jau išroviau tą baisiąją ydą iš savo širdies,
Iš širdies, iš jausmų, iš galvojimų.

SAPFOS STANCOS

Tas tikrai didesnis už dievaitį,
Kurs prisėst ties tavim gali
Ir girdėti tavo skambią kalbą
Su meiliu juoku.

Man krūtinėj šokteri širdis
Ir mane apleidžia sąmonė,
Kai pasigrožėt tavim galiu
Nors tik valandėlę.

Žodžių netenku, ugnies liepsna
Piliasi per mano kūną, anka akys,
Mano ausys kiaurai prisipildo
Dideliu jausmu.

Krečiamas esu kaip drugio
Ir drebu, ir bąlu, kaip žolė,
Pus-pamišęs ir pusiau numiręs
Iš to džiaugsmo.

Vertimas artimiausias originalo turiniui, gan artimas stancų sudėčiai. bet nutolęs nuo "sapciško" metro, kurs, žinoma, remiasi ilgųjų ir trumpųjų balsių atstumu viena nuo kitos, ko negalima atsiekti lietuvių kalboje.

VAIKŲ PARALYŽIUS ARBA POLIOMIELITIS

J. VENCKUS, S. J.

"Sanitas res est pretiosissima"—
Hippocrates

Priežodis sako: "Motinos mirtis — kada vaikas pirmą kartą verkia vienas". Pirma jam motina padėdavo verkti. Gal motina niekados tiek nekenčia ir tiek neverkia, kiek tada, kada jos sūnelis ar dukrytė suserga vaikų paralyžiaus liga. Vaikas pats dar nežino, dar nesupranta, kiek ilgai reikės sirgti, ką ta liga su savim neša. Bet motina ir tėvas, kurie jau tiek kartų yra matę vaikų su sutrauktomis ir išsukinėtomis kojytėmis, negali susitaikinti su mintimi, kad jų numylėtasis vaikutis, jų garbė, jų pasididžiavimas, jų viltis gali būti toks pasigailėjimo vertas invalidas, ir tai visam amžiui. Visi žino, kad kartais ir su sveikais sąnariais gyvenimas gali pasidaryti sunkus, našta nepakeliama, kova dėl duonos kąsnio negailestinga ir net žiauri. O kas bus su jų vaiku invalidu? Nejaugi tai galimas dalykas? Taip, tai gali atsitikti. 1949 metais tai atsitiko vien Amerikoje su 42,366 vaikais. Tai pirmoji ne tik čia, bet ir visame pasaulyje tokio plataus masto epidemija. Negeriau ir šiemet: ligi rugsėjo 20 dienos būta 34,291 susirgimų, arba 4,038 daugiau, negu rekordiniais 1949 metais tuo pat perijodu. 1948 m. Amerikoje susirgo 28,000, 1946 m. — 25,698, 1916 m. — 27,363. Kitais, ne epidemijos metais, paprastai suserga apie 13,000 vaikų.

Viskas toje ligoje yra taip paslaptinga. Kodėl ji eina bangomis? 1866-67 m. Norvegijoje buvo didelė epidemija, 1873-74 — Philadelphijoje, 1815 m. — Prancūzijoje, 1889-90 m. — Švedijoje. Nuostabu, kad 1946 m. epidemijoje Floridoje sirgo vaikai ir suaugę, o Kūboje — tik vaikai.[1]) nesuprantama, kodėl polio dažnai pagauna pačius gražiausius ir labiausiai prižiūrimus vaikus. Jau senieji gydytojai tai pastebėjo, kad dažnai ta liga suserga "šauniausi vaikai" (Underwood, 1799). Irgi nesuprantama, kodėl daugiausia susirgimų esti vasaros mėnesiais. Ir tai tikrai ne todėl, kad polio virus bijotų šalčio. Jis laikomas šaldytuvuose nuo 0° iki minuso 70°C, nes prie žemos temperatūros jis geriausiai išsilaiko. Nesuprantama, kodėl kaimuose vaikai suserga anksčiau, maždaug tuo laiku, kada pirmieji dantys kalasi, negu miestuose. Jau pati motina gydytojui pasako, kad vaiko paralyžius buvo susijęs su pakrikusiu dantų augimu. Miestuose gi vaikai daug vėliau suserga, net jau gerokai paaugę ir subrendę.

Vaikų paralyžius yra ir tuo keistas, kad gyvuoja ir dar platinasi tada, kada sanitarinės sąlygos nepaprastai pagerėjo. Dėl pagerintų sanitarinių sąlygų visos kitos apkrečiamos ligos labai sumažėjo, kitos net visiškai išnyko, bet ne poliomielitis. Paskui neaiški yra ligos kelionė: ateina į šeimą, paliečia vieną narį, labai retai du, kitų neliečia, paskui pralenkia namus ar ištisus blokus, toliau eidama aplanko vienus miestus, o kitus aplenkia. Liga daro, be mums žinomų priežasčių, skirtumo ir paliestuose vaikuose: 50% vaikų išgyja, negavę nė jokių paralyžiaus pėdsakų. 20% išgyja, bet pasilieka nežymūs trūkumai: mažas raišumas arba negalėjimas rankos aukštai pakelti. Apie 20% labai sunkiai perserga ir paskui pasilieka žymiai paralyžiuoti. Apie 10% miršta. kada liga yra dar karščio stadijoje.

Taigi matome, kad tos ligos mirtingumas savaime nėra didelis. Ji yra tik tuo baisi, kad labai sužaloja žmogų, jį palieka netikusį ne tik fiziniam, bet ir akademiniam darbui, arba labai jį pasunkina. Proto jėgos paprastai nenukenčia. Vaikų paralyžius turi dar tą ypatybę, kad tai labai brangi liga. Nedaug šeimų galėtų pačios vienos pakelti gydymo išlaidas. Todėl būtina valstybės ar visuomenės pagalba.

Poliomielitis turi pagaliau ir dvasinę pusę. Suparaližiuotas vaikas sociališkai atsiduria visiškai naujoje padėtyje. Jis nebegalės nė žaisti, kaip kiti vaikai, paskui, paūgėjęs, turės savo socialinį gyvenimą labai susiaurinti, pradės vengti žmonių draugijos, svečių, pramogų, susirinkimų. Jį kankins gėdos ir paniekinimo jausmas. Poliomielitis iš žmogaus padaro arba didvyrį arba elgetą.

Istorija

Jeigu liga turi daug vardų, ir senų vardų, tai reiškia, kad ji geografiškai yra labai paplitusi ir istoriškai yra labai sena. Dar daugiau, jeigu liga turi daug vardų, jos etiologinė kilmė nėra aiški.[2]) Taip yra su vaikų paralyžium. Ta liga buvo vadinama apopleksija, hemiplegija, paraplegija. Anglų kalboje yra daug vardų, iš kurių paminėsime tik kelis, kaip epidemic fever, ardent fever, paralysis from teething, morning paralysis, palsy, infantile paralysis. Nuo praėjusio šimtmečio pusės, kada Heine pirmą kartą tą ligą tiksliai aprašė, ligos vardas gerokai nusistojo. Pats Heine kalba apie "Spinale Kinderlähmung". Dabar ji žinoma kaip Heinės ir Medino arba Heinės-Medino liga, ypatingai Vokietijoje, o angliškai kalbančiuose kraštuose kaip infantile paralysis, moksliškai — poliomielitis, arba stačiai polio. Graikiškai polios-pilkas ir mye-

los pailgusios smegenys, dar platesne prasme — ir nugaros smegenys.

Iš istorijos davinių patiriame, kad vaikų paralyžius buvo žinomas Egipte. Kopenhagos muziejuje yra kapo lenta, kuri, pagal archeologus, priklauso laikotarpiui tarp 1580 ir 1350 m. prieš Kristų. Ta lenta turi 27 cm aukščio ir 18 cm pločio. Joje atvaizduotas vyras, moteris ir vaikas. Mus domina tik vyras. Jo vardas yra Ruma. Iš rūbų matyti, kad tai buvo kunigas. Jo dešinioji koja sutraukta. Jis tik pirštais liečia žemę, o kulnis pakelta. Kadangi tokia koja primena arklio koją, todėl ir sakoma "pes equinas", arba "quinovarus", ("equinus" — kaip arklio, ir "varus") — susuktas, iškrypęs. Jis pažastimi remiasi ant lazdos. Visų specialistų nuomonė, kad jis turėjo poliomielitį, o ne ką kita.[3])

Antras atsitikimas. 1898 m. netoli Tebų buvo atrasta mumija. Ji yra vieno faraono, vardu Siptah, gyvenusio 1200 m. pr. Kr. Nuėmę visus rūbus, matome dar jauną vyrą. Jo kairioji koja turi visas "pes equinovarus" žymes. Specialistai ilgai studijavo tą mumiją ir pagaliau priėjo prie išvados, kad ta kojos deformacija kilusi ne nuo kaulo tuberkuliozės, nebuvo įgimta, bet kad tai buvo vaikų paralyžiaus pasekmė.[4])

Iki Heinės mes vis sutinkame medicinos literatūroje vaikų paralyžiaus aprašymų, bet nieko nesužinome apie jo priežastis arba etiologiją. Jis pirmas moksliškai tiksliai aprašė šios ligos patologiją.

Jokūbas von Heine, (1800-1879), pabaigęs medicinos mokslus 1829 m. apsistojo Cannstatte (netoli Stuttgarto), kur atidarė savo ligoninę. Jis gydė fizikoterapija, t. y. vandeniu, šviesa, saule, grynu oru, plaukimu ir visokios rūšies gimnastika. Gydė raišus, susuktus, suparaližiuotus ir kitokius chroninius ligonius. 1838 m. jis gydytojų draugijoje davė savo pirmą, istorinį pranešimą apie vaikų paralyžių. 1840 m. Heine parašė veikalą: "Beobachtungen über Lähmungszustände der Unteren Extremitaeten und deren Behandlung" (Stuttgart, 1940). Jame jis pamini asmenis, kurie rašė apie vaikų paralyžių, bet nė vienas iš jų nemanė, kad galvos ar nugaros smegenys gali ką nors bendro turėti su ta liga. Heine pats matė 158 ligonius, nuo 2 iki 20 metų amžiaus. Jis labai gražiai išdėstė kliniškus simptomus. Jis taip pat pastebėjo, kad polio dažnai pagriebia "gesunde und wohlgestaltete Kinder". 1860 m. jis išspausdino antrą, papildytą laidą, jau trumpesniu ir tikslesniu vardu: "Spinale Kinderlähmung" (Stuttgart, 1860).

Po Heinės kitas žymus gydytojas—Oskar Medinas — žymiai papildė polio vaizdą. 1887 m. poliomielitis pasirodė Švedijoje, ir epidemine forma. Pirmiau niekas nežinojo ir nemanė, kad vaikų paralyžius gali pasirodyti epidemine forma. Tai buvo visiškai naujas dalykas, kuris ligos svarbumą dar daugiau padidino. Medinas per trumpą laiką apžiūrėjo 44 vaikus su paralyžium — 23 berniukus ir 21 mergaitę. Jis labai teisingai spėjo, kad visoje eilėje atsitikimų paliesti pailgųjų smegenų branduoliai. Jis labai įtarė, kad liga yra apkrečiama, ir todėl patarė sveikus vaikus atskirti nuo sergančiųjų.[5])

Heine pirmą kartą nustatė, kad vaikų paralyžius yra atskira ir savaiminga liga, atsiribojanti nuo kitų ligų, kurios kartais irgi gali suparaližiuoti. Nors jis pats autopsijų ir histologinių studijų nepadarė, bet teisingai, kliniškais duomenimis besivaduodamas, priėjo prie išvados, kad ligos priežastis yra nugaros smegenų pilkosios substancijos priešakinių ragų sužalojime, t. y. tų vietų, iš kurių išeina motoriniai nervai. Ateitis parodė, kad Heine teisingai galvojo. Jis nieko daugiau apie šitos ligos priežastį ir netvirtino. Bet tai, ką jis ir Medinas padarė, yra begalinės vertės, nes juodu pastatė poliomielitis ant mokslinių pagrindų. Neilgai trukus, iš kliniškų reiškinių, kaip iš karščio, galvos skaudėjimų ir skilvio sukrikimų, buvo pradėta manyti, kad poliomielitis yra mikroorganizmų sukelta liga.

Žymusis Landsteineris 1908 m. Vienos miesto vienoje ligoninėje pamatė 9 metų berniuką, kuris rodė vaikų paralyžiaus ženklus. Berniukas susirgo lapkričio 14 d., pradėjo vemti, karščiuoti. Dieną prieš tai jis skundėsi, kad jam galva ir sąnariai skaudėjo. Lapkričio 15 d. jau visi sąnariai buvo suparaližiuoti. Lapkr. 16 d. jis jau nustojo sąmonės. Sprandas pasidarė kietas ir sustingęs, šlapimo pūslė nebeveikė, plaučių diafragma sukriko, paskui visas kvėpavimo aparatas pradėjo nebeveikti, ir tuojau atėjo mirtis. Autopsija parodė nugaros pilkosios substancijos pasikeitimus: hemoragiją, infiltraciją. Landsteineris paėmė šiek tiek tos nugaros smegenų substancijos, sutrynė ją, sumaišė su fiziologiniu druskos skiediniu ir 2 cc to mišinio įleido į kraują kralikams, jūros kiaulytėms, pelėms ir dviems bezdžionėms. Bezdžionė Cynocephalus susirgo po 6 dienų, o 8 dieną po injekcijos žuvo. Kita bezdžionė, "Macacus rhesus", 17 dienų po injekcijos buvo suparaližiuota: nebeveikė užpakalinės kojos, kurios, pakeltos, tuoj suglebdavo. Bezdžionių autopsijos rodė tokius pat ženklus, kaip ir berniuko. Bakteriologinėmis priemonėmis nepasisekė išauginti nė jokių bakterijų. Pats Landsteineris pagalvojo, ar nebus čia tik vidus.[6])

Šitas eksperimentas turi nepaprastai didelės reikšmės; šiuo momentu prasidėjo eksperimentinės studijos su vaikų paralyžium. Didelės ir turtingos laboratorijos, kurios turėjo lėšų, parsivežė bezdžionių iš Afrikos, pradėjo tyrinėjimus. Nors vėliau pasisekė pernešti vaikų paralyžiaus ligą ir ant kitų gyvulių, kaip pelyčių, jūros kiaulyčių, hamsterių, medvilnės žiurkių (Sigmodon hispidus), bet geriausiai žmogaus ligą atvaizduoja bezdžionė. Karo laiku, kada nebegalima buvo gauti antropoidinių bezdžionių iš Senojo pasaulio (Afrikos ir Azijos), pradėta mėginti su šuninėmis bezdžionėmis iš Naujojo pasaulio (iš Pietų Amerikos). Pasirodė, kad galima ir šitas

bezdžiones apkrėsti, pvz. Cercopithecus spp. Mūsų žiurkių, kralikų, voverių, šunų ir kačių nepasisekė susarginti su polio virum.

Poliomielitis įsigijo naujos reikšmės nuo tos valandos, kurią Franklinas Rooseveltas susirgo tąja liga. Tai įvyko 1921 m. rugpiūčio 10 d. jo viloje Campobello (Kanadoje), kur jis dažnai praleisdavo atostogas. Ateitis atrodė pačiam ligoniui ir visai šeimai nepaprastai juoda. Rooseveltas, dar pačiame amžiaus gražume, buvo didelis sportininkas, žymus politikas. Dabar jis negalėjo be kitų pagalbos iš lovos išlipti, nė iš kėdės atsistoti. Tačiau Rooseveltas nepasidavė. 1922 m. jis gerokai pasitaisė, bet vaikščioti vistiek negalėjo. Tiesa, jam paruošė visokių geležinių aparatų kojoms, bet tai buvo daugiau kankynė, negu tikra pagalba. 1923 m. jau galėjo nuvažiuoti į Floridą. Savim pasitikėjimo jausmas taip padidėjo, kad jau pradėjo galvoti vėl grįžti į viešą gyvenimą.

1924 m. kilo kalbos, kad Georgijos valstybėje, prie Warm Springs, yra šaltinis, kurio nuolatinė temperatūra yra 89°F. Tas šaltinis tiekia 800 galionų vandens per minutę. Per 24 valandas šildant šitą vandenį, reikėtų kas dieną suvartoti 20 tonų anglies. Senieji indėnai nešdavo savo sužeistus kareivius ten gydyti. Prieš dvejus metus buvęs ten vienas suparaližiuotas berniukas, vardu Louis Joseph, kuriam tos vonios labai padėjusios. Žmonės pradėjo įkalbinėti, kad ir Rooseveltas ten važiuotų. Norėta sužinoti, kas tas Louis Joseph buvo ir kaip jo pavardė. Ir šiandien niekas to nežino, bet to berniuko reikšmė buvo didelė. Rooseveltas nuvažiavo ir prabuvo ten pirmą kartą 6 savaites. Jis sakėsi, kad per šitas savaites jis daugiau pagerėjęs, negu per trejus savo ligos metus. Nuo tos valandos Rooseveltas nebeužmiršo daugiau Warm Springs. Jis ten ir mirė. Rooseveltas pasiūlė, kad gydytojų komisija ištirtų tuos vandenis. Taip buvo ir padaryta. Komisijos sprendimas buvo palankus. Po to Rooseveltas nutarė, kad reikia nupirkti tuos šiltus šaltinius, su visais pastatais ir plotu — iš viso apie 1,200 akrų. Dabar jau ten yra 4,200 akrų su 36 pastatais. Jis pats parodė gerą pavyzdį, tuojau pat įnešdamas 200,000 dolerių. Prisidėjo bankininkai ir kiti turtuoliai. 1927 m. susikūrė Georgia Warm Springs Foundation. Šiandien tai yra didelė, imponuojanti įstaiga, su keturiais baseinais maudytis, stiklu apvestais. Ten suveža polio aukas iš viso pasaulio. Jos ten turi atrasti ir gydymą, ir šviesią nuotaiką, ir malonią draugiją. Rooseveltas savo patyrimu išdirbo tam tikrą sistemą, kurios jis, būdamas ir valstybės prezidentu, pats mokė suparaližiuotus vaikučius Warm Springs vandenyse.

Dar to negana. 1938 m. sausio 3 d. įsisteigė "The National Foundation for Infantile Paralysis". Ta fundacija apmoka ligonines, kurios gydo suparaližiuotus vaikus. Ji padeda įsigyti ligoninėms reikiamus aparatus, kaip "geležinius plaučius" ir panašiai. Paskui ji steigia institutus, kurie laiko savo pareiga perauklėti persirgusius, pritaikyti juos naujam gyvenimui. Fundacija labai remia mokslininkus, kurie atlieka tyrinėjimus su ta liga. Jauni studentai, biologai, medikai gali labai lengvai gauti stipendijas studijoms. Fundacija kasmet, antroje sausio pusėje, pagerbiant Roosevelto gimimo dieną (sausio 30), ruošia rinkliavą, vadinamą "March of Dimes", per kurią gauna apie 25 milijonus dolerių. Bet 1949 m. polio epidemija buvo tokia baisi, kad rinkliava reikėjo pakartoti rugsėjo mėnesį, nes fondas buvo išsekęs. Per šitą rinkliavą buvo surinkta dar 14 milijonų dolerių.

Kalbėjome kiek ilgiau apie Rooseveltą, nes be jo ligos polio tyrinėjimas ir gydymas tikrai būtų nepadaręs tos nepaprastos pažangos, kurią dabar matome.

Virus

Mikroorganizmais vadiname tuos gyvus padarus, kuriems pamatyti reikia vartoti mikroskopą. Tie maži padarėliai, kurie yra mums naudingi ar kenksmingi, priklauso prie keleto skirtingų grupių. Pvz. mikroorganizmai, kurie sukelia maliariją, vadinasi plasmodijomis, o kurie sukelia miego ligą, vadinasi tripanosomais. Tripanosomų ilgis yra apie 30 mikronų (vienas milimetras turi 1000 mikronų). Plasmodijos ir tripanosomai priklauso prie protozojų, taigi prie zoologijos. Tas ligas studijuoja ne bakteriologija, bet parazitologija.

Visi žino, kas yra mielės. Tai yra grybelis arba moksliškai fungus. Grybelių pagalba gaminami sūriai, vadinami roquefort ir camembert. Tie grybeliai priklauso prie penicillium genties (genus). Joje yra ir garsusis grybelis, iš kurio gauname tą svarbų antibiotiką, vadinamą penicilinu. Grybelių tarpe yra ir tokių, kurie sukelia daug ligų. Visi grybeliai priklauso prie mokslo šakos, vadinamos mycologia.

Nėra reikalo daug kalbėti apie bakterijas, nes jas visi gerai pažįsta. Visos bakterijos dalinasi į tris dideles grupes: kokus, bacilas ir spirochetus. Kokai yra apvalūs. Pakanka sužeisti ar pradrėksti kiek odą, tuojau prasideda pūliavimas. Tą darbą atlieka kokai, kurie gydytojų yra vadinami stafilokokais ar streptokokais. Kokai sukelia plaučių uždegimą, gonorėją, meningų uždegimą ir kt. Kokai turi tą gerą ypatybę, kad lengvai pasiduoda sulfonamidų ir antibiotikų (penicilinas, streptomicinas ir kt.) veikimui. Bacilos yra pailgos, apie 5 mikronus ilgumo. Čia priklauso visa eilė bacilų, kurios sukelia baisias ligas, kaip antai, tuberkuliozą, šiltinę, difteriją ir kt. Prie spirochetų priklauso labai paplitusi treponema, kuri sukelia sifilį. Yra žinoma apie pora tūkstančių bakterijų rūšių, iš kurių apie penkiasdešimt yra patogeniškų ar žmonėms ar gyvuliams. Tebeina dar ginčas, ar bakterijas skirti prie gyvulių ar augalų. Dabar daugelis linksta laikyti bakterijas augalais, išskyrus spirochetus.

Virus yra lotyniškas žodis, kurį vartoja ir Ovidijus, ir reiškia nuodus, pvz., gyvatės. Dabar viraus žodį vartoja tiems mikroorganizmams, kurie sukelia ligas ir yra daug mažesni už bakterijas. Beijerinckas pirmas pasiūlė žodį virus pritaikyti tiems mažiems organizmams. Tabako mozaiko ligos mikroorganizmai pirmieji buvo pavadinti virum. Galima pasidaryti iš kalkinės žemės (vok. Kieselgur) tokius filtrus, kurie nepraleidžia bakterijų, bet praleidžia virus, todėl medicinoje trumpai buvo sakoma "filtrable virus". Kadangi tie filtrai iš oro atrodo kaip žvakė ir juos pirmas sugalvojo Berkefield, todėl trumpai ir vadinasi jie "Berkefieldo žvakėmis". Viraus dydis yra apie 10-20 milimikronų (1 milimikronas yra lygus 0.0000001 mm). Kadangi virai yra tokie maži, dar juos matuoja angstromais, tai yra vienetais, kuriais matuojamos šviesos bangos. Šiandien mes žinome apie 200 viraus rūšių, kurios sukelia ligas ar tai žmoguje, ar gyvuliuose, ar augaluose. Daugiausia jie užpuldinėja augalus. Vien augalinių virų yra nemažiau kaip 150 rūšių. Jie užpuldinėja tokius svarbius augalus, kaip bulves, tomatus, cukrinius runkelius ir kt. Virų nešėjai augaluose yra daugiausia vabzdžiai, ypatingai augalų utėlės (aphis). Tik dar neaišku, ar augalų virai vabzdžiuose dauginasi ar ne. Jeigu dauginasi, tai perėjimas iš augalinių virų į gyvulinius būtų suprantamas. Augalų virai yra geriau išstudijuoti, negu gyvulių. Čia mes kalbėsime tik apie tuos virus, kurie liečia žmogų. Visas viraus kilmės ligas galima padalyti į tris grupes:

1. Virai, kurie pasireiškia taip pat ir ant odos, pvz., rauplės (žmoguje vad. Variola, o karvėje vad. Vaccinia, kuriais skiepija vaikus), tymai, vėjo rauplės (Varicella), Herpes zoster, Herpes simlex, dažnai pasitaiko ant lūpų.

2. Antra grupė, kuri sukelia katralinius uždegimus, pvz., paprastas persišaldymas, influenza, plaučių uždegimas ir t.t.

3. Trečios grupės virai užpuola nervų sistemą, pvz., pasiutimo liga (Rabies) ir poliomielitis.

Yra virų, kurie teturi tik vieną šeimininką, pvz., influenza, kiti turi du šeimininku, pvz., geltonasis karštis, kurio vienas šeimininkas yra žmogus, o kitas — uodas. Jeigu vieną šeimininką panaikintume, pvz., uodą, tai ir žmoguje jo nebūtų. Kai kurie virai sudaro celėse (branduliuose ar protoplazmoje) įterptus kūnelius (inclusion bodies) ir elementarinius kūnelius (elementary bodies). Tie kūneliai turėjo ir dar tebeturi didelės praktinės reikšmės pasiutimo ligoje. Kiekvienas įtariamas šuva policijos sunaikinamas, o jo smegenys siunčiamos laboratorijon ištirti. Jeigu atrandami nervų celėse tie kūneliai (čia vadinami Guarnieri), tai žinoma, kad šuva turėjo pasiutimo ligą. Jeigu kurie žmonės buvo įkąsti, tai jie kuo greičiausiai siunčiami į Pasteuro institutą. Neseniai pasirodė įdomi knyga, kuri tiems kūneliams duoda visiškai naują išaiškinimą.[7])

Kai kurios viraus ligos, kartą persirgtos, palieka imunitetą visam amžiui, pvz., rauplės, tymai ir poliomielitis, kiti palieka tik trumpam laikui, pvz., influenza. Persirgimu ar skiepijimu įsigytas imunitetas yra patvaresnis ir vadinasi aktyvus. Imunitetas, kuris suteikiamas ligoniui, įleidžiant rekonvalescentų kraują, vadinamas pasyviu.

Virai turi tą ypatybę, kad auga paprastai tik gyvoje celėje, ne taip kaip bakterijos, kurias galima auginti bulione, ant bulvių ir p. Jeigu kas dirba su polio, tai turi virų pernešti kas 3-4 dieną iš besibaigiančios pelytės ant sveikos. Beauginant polio virų ant įvairių gyvulių, išsidirbo nauji variantai, kurie pažymimi įvairiais simboliais, kaip antai MM, SK, Lansing, G-VII ir kt. Tai yra tam tikras laboratorijų žargonas, kuris tik specialistams tėra suprantamas.

Pirmi ir geriausi tyrinėjimai su virais buvo atlikti ant tabako mozaiko ligos. Tai padarė rusas Ivanovskis.[8]) Tą virų galima laikyti 95% alkoholyje ir po 10 mėnesių dar galima juo apkrėsti tabako lapus. Jį galima iškristalizuoti, ir jis nenustoja savo apkrečiamos jėgos. Galima jį padaryti radioaktyvų, ir jis galės apkrėsti. Virai yra apkrauti negatyvine elektra, kaip ir bakterijos. Atrodo, kad tie mikroorganizmai, kurie daugiau elektra apkrauti, yra mažiau pavojingi arba virulentiški. Šita ypatybe besinaudojant, galima, pvz., difterijos virulencijos laipsnį pažinti. Virai, kurie naikina bakterijas, vadinasi bakterijofagais (graik. fago reiškia valgyti ar ėsti). Vaikai paprastai viraus ligomis lengviau perserga, negu senesni.

Virus turi vieną nepaprastą ypatybę — specializaciją. Polio prisitaikė prie nervų celės ir kituose audiniuose neauga arba labai prastai auga.

Ar virai gali sukelti vėžį? Vištiniuose paukščiuose esama vieno sarkomo, kuris yra tikrai viraus kilmės (Rpuso sarkoma). Ar yra daugiau? Nuo elektrinio mikroskopo pasirodymo vis dažniau ir dažniau galima užtikti mokslinių straipsnių, kurie tikrina, kad visi piktybiniai navikai yra virų sukelti, nes mikroskopo pasakiškas padidinimas (iki 100,000 ir daugiau) parodo neoplazmoje tam tikrų kūnelių, kurių nerandame nei normaliniame audinyje, nei gėrybiniuose navikuose. Kiti drąsiai tuos kūnelius laiko virum[9]), kiti kalba atsargiau, vadindami juos vėžio submikroskopiniais sferiniais kūneliais.[10])

Kalbant apie viraus prigimtį, dar kyla klausimas, ar jie yra gyvi padarėliai. Šiaipjau žmonėms atrodo paprastas dalykas atskirti gyvą daiktą nuo negyvo, bet mokslininkams kartais tai gali būti labai sunku. Kad virus yra gyvas padaras, sprendžiama iš to:

1. Jis dauginasi savaime, nors ir nežinome kaip. Spontaninis arba savaiminis dauginimasis paprastai laikomas gyvumo žeme.

2. Jis duoda naujas mutacijas arba variantus, vadinamuosius biotipus. Taigi reprodukcija ir mutacijos rodo, kad virai yra gyvi padarai.

PAULIUS AUGIUS — MALDA

Antra vertus, kai kurie faktai rodo, kad jie yra negyvi padarai.

1. Virų galima gauti kristalinėje formoje. Iki šiol buvo bendrai manoma, kad gyvybė nėra suderinama su kristalo forma.

2. Kiti virai yra tokie maži, kad negali sudaryti nukleinio proteino pilnos formulės.

Nežiūrint to, visgi manoma, kad virai yra gyvi padarai. Manoma, kad jie yra pasiekę aukščiausią parazitizmo laipsnį. Jie negamina nė savo enzimų (fermentų arba katalizatorių), bet naudojasi celės enzimais, kurioje gyvena arba parazituoja. Manoma, kad jie gyvuoja ne savo, bet "skolintu gyvenimu". Visa, ko jiems reikia, virai ima iš gyvos šeimininko celės. Jeigu jie turėtų nepilną molekulą, tada reikia manyti, kad ta molekula gauna savo suplementą iš šeimininko celės.

Yra dar ir kitokių teorijų. Kiti mano, kad virai yra genai, atsipalaidavę nuo chromosomų. Iš biologijos žinome, kad genai ir nukleoproteinai turi autoreprodukcijos ypatybes. Labai įdomu pastebėti, kad iš tikrųjų augaliniai virai susideda iš mielių nukleinių rūgščių, o gyvuliniai virai iš timo nukleinių rūgščių (arba gyvulinių nukleinių rūgščių). Biologiškai kalbant, tie reiškiniai yra labai svarbūs. Taigi matome, kad virai veda mus prie pat gyvybės atsiradimo paslapčių.

Vaikų paralyžiaus liga

Teisingiau būtų vartoti terminas "Poliomielitis", nes pagal dabartinį mokslą ši liga pasitaiko ne tik vaikuose, bet ir pas suaugusius, o antra, ji ne visada suparaližiuoja žmogų.

Diagnozė. Viena poliomieličio rūšis labai dažnai praeina, net pačių gydytojų nepastebėta. Ji praeina dažnai po "vasarinio gripo" vėliava. Nieko ten nėra ypatingo, vaikai skundžiasi gerkle, galvos skaudėjimu. Kartais jiems širdis pyksta, kartais vemia, kartais jaučia pilvo skaudėjimą, jaučia nemalonius skausmus sąnariuose, raumenyse. Vaikai daugiausia serga nuo 1 iki 10 metų amžiaus. Bendras įspūdis, kad vaikai sunkiai neserga, tik reikia juos kiek pasaugoti namie. Tik neseniai specialistai pastebėjo, kad tų sirguliavimų priežastis yra polio virus.[11]) Kadangi vaikų paralyžiaus virus, kaip paskui pamatysime, gamtoje labai pasklidęs, tiek plačiai, kiek ir tymų, tai būtų nuostabu, kad tik tie vaikai teužsikrėstų, kurie kliniškai šita liga perserga. Serologinės studijos rodo, kad mažiausia 80% visų gyventojų yra kada nors susidūrę su poliomieličiu, ir niekados kliniškai nesirgo. Pagaliau yra gydytojų, kurie šitos ligos diagnozę stato ant visiškai kitokių principų. Jiems poliomielitis nėra bakteriologinė liga, bet metabolinė, panašiai kaip "beriberi".[12])

Paprastam gydytojui, tėvams namie ir mokytojams mokykloje pačioje pradžioje nelengva nustatyti ligos diagnozė — tam reikalinga biologinių tyrimų laboratorijoje. Mat, nėra nė vieno ligos bruožo, kuris 100% visados pasitaikytų, gal išskyrus šalčio krėtimą, kuris pradžioje labai charakteringas. Bet tas pats bruožas ir kitose ligose pasitaiko, pvz., plaučių uždegime. Dažnai pasitaiko sprando sustingimas. Gydytojai dažnai liepia vaikui bučiuoti kelią. Jeigu vaikas skundžiasi, kad jam sunku lenktis ir jei apylinkėje siaučia polio epidemija, tai ligos diagnozė darosi lengvesnė. Dažnai gydytojai mėgsta paimti kiek vaiko žarnų išmatų ir siųsti į laboratoriją. Kadangi tyrimas yra biologinis, tai praeina kiek laiko, kol sužinai rezultatus, ir kadangi tyrimą reikia daryti ant bezdžionių, tai jis nėra pigus. Vis dėlto tokie tyrimai daromi, nes tai turi mokslinės reikšmės: sužinoma, kokios rūšies virus, ir tuo pačiu laiku galima perspėti sveikuosius, kad saugotųsi.

Lengviausiai polio virų galima išskirti iš žarnų išmatų, nes jo ten yra daugiausia pas polio ligonius ir rekonvalescentus. Polio virų galima atrasti ir burnoje, gerklėje, nosyje. Inkubacijos periodas bezdžionėje yra nuo 6 iki 14 dienų. Virus keliauja nervų audiniais 2 milimetru per valandą. Krauju, žinoma, jis greičiau išnešiojamas po visą organizmą. Liga tęsiasi aštrioje formoje arba su karščiu apie 5-6 dienas. Ligonis, persirgęs polio, net per 75 dienas išmatomis išskiria polio virų. Tai reiškia, kad jis visu tuo laiku gali apkrėsti kitus. Kol kas geriausia ir greičiausia priemonė ligą diagnozuoti yra nugaros smegenų skystimo tyrinėjimas. Pas ligonius celių skaičius padidėja skystime (iki 300 viename kūbiniame milimetre). Komplemento fiksacijos tyrimas pradeda rasti didesnį pritaikymą.[13]) Visiškai neseniai pasisekė susekti flokulacijos tyrimą, kuris bakterijų studijose labai daug pasitarnavo.[14]) Neutralizacijos tyrimas vartojamas labai plačiai, t. y. persirgusio žmogaus ar gyvulio kraujas ar serumas, supiltas su polio viru, sunaikina ar užmuša virų, kitaťs žodžiais tariant, jį neutralizuoja.

Vaikų paralyžius pasireiškia kliniškai dviems formomis: viena vadinasi bulbarinė, kada polio užpuola pailguosius galvos smegenis, iš kurios išeina VII, VIII, IX, X, XI ir XII kranialiniai nervai. Pailgosiose smegenyse yra labai svarbios vitalinės funkcijos, kaip kvėpavimo ir kraujo apytakos. Nors tiltas (Pons) su savo V ir VI nervais kartais gali būti polio paliestas, bet dėl paprastumo vartojamas terminas "bulbarinis poliomielitis". Ši ligos forma labai pavojinga. Seniau ji rečiau pasitaikydavo (1905 m. — 6%), dabar visų polio susirgimų iki 23% yra bulbarinio tipo. Mirtingumas esti labai didelis, mažiausia — 39%. Tokie ligonys reikalauja specialios priežiūros. Kadangi gerklės ir stemplės raumenys esti paraližiuoti, tai užspringimo ir užtroškimo pavojai labai dideli. Tokius ligonius reikia dirbtinai maitinti ir dėti į "geležinius plaučius". Žinoma, tai tik ligoninės gali padaryti.

Kitas polio tipas yra vadinamasis spinalinis, kada nugaros smegenys paliestos. Nuo šio tipo žmonės kaip ir nemiršta, bet gali būti labai suparaližiuoti. Bulbarinis tipas dažniau pasitaiko pas berniukus, negu kad pas mergaites. Priežastis nėra aiški. Abu minėti tipai gali pasitaikyti kartu viename ligonyje, tada kalbama apie bulbospinalinį poliomielitį.

Patologija

Visai neseniai dar buvo kalbama, kad polio puola tik nervų sistemą. Kiti sukrikimai, jeigu ir pasitaiko, esą tik antriniai, t. y. priklausą nuo nervų degeneracijos. Patys svarbiausi ir reikšmingiausi sužalojimai pasitaiko centrinėje nervų sistemoje, paskui periferinėje, kada suardomos nervų galūnių plokštelės, kurios apkabina raumenis.

Šiandien dar nėra aišku, ar poliomielitis gali būti vien tik periferinės rūšies. Histopatologija yra ypatinga: 1. išnyksta Nissl'io kūneliai, 2. nervų celių ribos pasidaro neaiškios, 3. pasidaro vakuolės celėje, 4. branduoliai žymiai padidėja, 5. visoki nauji kūneliai pasigamina celėje, 6. aplinkiniai kraujo indai infiltruojasi, 7. prisideda raumenų uždegimas.

Neseniai pasisekė polio virų išauginti ir ant kitokių audinių, ne tik nervinių. Žmogaus kūne esama tokių audinių, ant kurių eksperimento sąlygose galima buvo auginti polio virų.[15]) Tuo padaryta didelė pažanga. Galima bus be pavojų skiepyti, nes virus, gautas iš centrinės nervų sistemos, sunkiai duodasi valomas nuo nuodingų priemaišų. Be histologinių pasikeitimų, gali būti ir kitokių: 1. dubens susisukimas, kas moteryje turi didelės reikšmės gimdyme, 2. kojos sutrumpėjimas (pes equinovarus), 3. nugarkaulio iškrypimas (scoliosis), 4. visos eilės raumenų suparaližiavimas.

Epidemiologija

Čia yra du svarbūs klausimai: Kame virus laikosi gamtoje, kol jis patenka į žmogų, kitais žodžiais tariant, kame yra polio rezervuaras? Ir antras klausimas: Kaip virus patenka į žmogaus organizmą?

1. Kame polio virus laikosi gamtoje? Štai apie kokį vaizdą dažnai galima pasiskaityti. Kokiame nors mieste vienas vaikas susirgo poliomieličiu. Tuojau įsikiša miesto valdyba, įsako uždaryti maudymosi tvenkinius. Nutaria visose galimose ir negalimose vietose barstyti DDT, įsako uždaryti vaikų stovyklas, išsiuntinėti vaikus pas tėvus, o numatytos stovyklos irgi uždraudžiamos. Viešose ir privatinėse maudyklėse įsakoma chlorinuoti vandenį. Jeigu mokslo metai nebetoli, įsako nepradėti mokslo, o jeigu jau pradėjo, tai liepia paleisti vaikus namo. Ką visa tai reiškia? Tai reiškia, kas mes dar tiksliai nežinome, kaip polio plinta. Bijome priešo, kurio nematome ir nežinome, iš kur jis gali pulti.

Ar gali virų turėti mūsų geriamas vanduo? Jis yra chlorinuotas (turi apie 6 g chloro viename milijone litrų vandens). Tokiame vandenyje polio virus, kaip ir bakterijos, negali gyventi. Bet polio virus lengvai randamas kanalizacijos vandenyje. Ten jis patenka iš ligoninių, iš privatinių namų, kur pasitaiko ligonių. Polio virų galima atrasti upėse ir ežeruose, kur bėga vanduo iš miesto kanalizacijos. Teoretiškai kalbant, toks užkrėstas upių ir ežerų vanduo gali būti pavojingas, jeigu besimaudant jis patenka į nosies kiaurymes ar į burną. Pienas buvo ne vieną kartą įtartas ir apkaltintas, kaip polio nešėjas.[16]) Atrodo, kad pieną reikia gerai prižiūrėti, nes polio virus lengvai ten gali patekti ir paskui ilgai ten laikytis. Mat, pienas visiems gyviems padarams labai geras maistas. Įtarti buvo ir ledai (ice cream), sviestas. Bendrai kalbant, kadangi polio labai apsčiai pasitaiko ekskrementuose ir burnoje, tai jis lengvai gali pereiti ant rankų, o nuo rankų — ant maisto. Šaldytuvai viraus nesunaikina, tik tiek šaldytuvais pasiekiama, kad virai, kaip ir kitos bakterijos, ten nesidaugina dėl žemos temperatūros. Ne kiekvienas viraus kiekis, patekęs į organizmą, apkrečia: reikia tam tikro minimumo, kuris nėra lygus kiekvienam žmogui. Eksperimentai su tuberkuliozės bakterijomis rodo, kad jų minimumas yra apie 300-400 bakterijų. Koks polio viraus kiekis žmogui, kol kas nežinia. Pelytėms apkrėsti pakanka turėti vieną milijoninę gramo dalį.

Gal kokie gyvuliai yra polio rezervuarai? Visi gyvuliai tyrinėjami. Pripuolamai pastebėta, kad pelės turėjo polio tuose namuose, kur būta susirgimų. Tuojau kilo klausimas, kas nuo ko gavo virų — ar žmogus nuo pelės, ar pelė nuo žmogaus? 1934 m. Theiler atrado pelės virų, kuris savaime joms sukelia paralyžiaus ligą. Tas virus įdomus tuo, kad jis labai panašus į žmogaus virų. Jis šiandien vadinamas Theilerio virum arba GD-VII.[17]) Jūrų kiaulytė gamtoje serga poliu. Tą ligą naminiuose gyvuliuose veterinoriai, dažnai vadina bendresniu vardu "paraplegija". Ėriukai serga ta liga. Peru šalyje ta liga vadinasi "Renguera pataleta". Panašia liga serga veršiukai, paršiukai, ožkos, šeškai. Kurmis gali būti polio rezervuaras.[18 19]) Iš insektų musės dažnai nešioja poliomieličio virų, paskui tarakonai ir kt. [20], [21], [22]). Iš paukščių buvo kaltinami vištos ir karveliai, bet atrodo, kad be reikalo. Nežinia, ar šuo yra kaltas, nors žinomas vienas atsitikimas, kad šunies serumas neutralizavo polio virų. Neaišku, ar katės gali būti polio nešėjomis. Arkliai jautrūs virams, bet neaišku, kiek jie turi ryšio su žmogaus polio virum.

Kokią bendrą išvadą galima padaryti iš viso to? Gyvuliai dažnai serga virų ligomis. Bendra taisyklė, kad gyvulių virai nėra patogeniški žmogui, ir žmogaus — gyvuliams, bet iš kitos pusės žinoma, kad mikroorganizmai mutacijos keliu gali prisitaikyti ir pereiti gyventi į kitos rūšies šeimininkus. Yra mikroorganizmų, kurie ilgą laiką buvo nepatogeniški, bet staiga mutacijos keliu pasidaro patogeniškais. Iš visų minė-

tų gyvių, atrodo, kad labiausiai reikia bijoti pelių ir musių, nes jie artimiausiai prieina prie mūsų maisto produktų.

Specialistai neseniai nurodė dar vieną svarbų polio rezervuarą. Tai yra žemė. Iš žemės vėju virus pakyla į orą. Iš oro lietumi jis vėl eina į žemę. Tad vėlybos vasaros ir ankstyvo rudens lietūs turi reikšmės poliomieličio epidemijoje.

Dabar kyla klausimas, ar mes greičiau gauname virų iš žemės ar iš oro. Tai priklauso nuo atsakymo į antrą klausimą: kokiais keliais virus įeina į žmogaus organizmą?

Seniau buvo manoma, kad polio patenka į organizmą pirmon eilėn per nosies kiaurymes, ar per nosies urvus. Vaikai, kaip žinoma, dažnai turi įprotį rakinėti nosį pirštais. Ir labai galimas daiktas, kad jie įtrina polio virų į uoslės nervų galūnes, iš kur jis paskui eina nervais į centrinę nervų sistemą. Eksperimentiniu būdu galima beždžiones apkrėsti per nosį.

Paskutinių metų tyrimai rodo, kad polio virų lengviau ir dažniau galima atrasti burnoje ir gerklėje, negu nosyje. Būdamas burnoje, jis turi dvi galimybes: gali pasirinkti arba kvėpavimo, arba virškinimo kelius. Beždžiones galima apkrėsti, joms duodant poliu užkrėstus bananus ėsti. Iš to fakto atrodo, jog nėra abejonės, kad apkrėtimas įvyko per virškinamąjį traktą. Kai kuriems atėjo į galvą mintis įdėti virų į kapsulas, taip kad jis, ištirpus kapsulai, pasileistų skilvyje. Pasirodė, kad tokiu būdu labai sunku apkrėsti gyvulį. Beveik niekados nepasiseka apkrėsti, jeigu atidarai beždžionės pilvą iš oro ir įdedi virų stačiai į žarnas. Nesunku suprasti — kodėl: mat, žarnose nervai neprieina prie gleivės, todėl virus negali susidurti su nervų galūnėmis. Dabar vis daugiau ir daugiau linkstama manyti, kad virus patenka į organizmą iš burnos, ypatingai iš gerklų (pharynx).

Paskutiniais metais kilo didelis ginčas tarp gydytojų ir visuomenės. Daugelis tėvų manė, kad vaikai apsikrečia poliomieličiu ryšium su tonsilų operacija. Šituo klausimu padaryta daug tyrinėjimų. Visgi tarp gydytojų esama bendro įsitikinimo, kad nėra ryšio tarp tonsilektomijos ir poliomieličio apsikrėtimų. Tačiau gydytojai, kad negąsdinus visuomenės ir neužsitraukus kokių priekaištų iš tėvų, vengia tonsilektomijos, jeigu apylinkėje yra polio epidemija.[23])

Paskutiniais laikais vis dažniau ir dažniau ateina į ligonines su poliomieličiu jaunos moterys, kurios yra nėščios. Buvo manyta, kad estrogenai, moters lyties hormonai, apsaugoja nuo poliomieličio. Iš kliniškos medžiagos atrodo priešingai. Jaunos nėščios moterys greičiau apsikrečia poliu, bet yra toks įspūdis, kad jos lengviau perserga ir rečiau yra paraližiuotos, negu kad nenėščios. Tačiau nuo septinto nėštumo mėnesio ypatingai pavojinga apsikrėsti poliomieličiu. Moterų mirtingumas tada siekia iki 50%. Kūdikį išnešioja normaliai ir gimdo sveiką ir neapkrėstą poliomieličiu. Cezarinės operacijos nėra reikalingos ir net nepatartinos.[24])

Praktiškos išvados: Kadangi mes dar tikrai nežinome, kokiomis durimis poliomielitis įsibrauna į organizmą ir susargina, reikalingas tam tikras atsargumas. Būtent: 1. Neleisti vaikų maudytis upėse ir prūduose, kur patenka srutos, kanalizacijos ištakos. Eksperimentai rodo, kad sumaišius fekalinę medžiagą, kurioje yra polio virus, su vandeniu, virus gali išbūti gyvas iki 200 dienų. 2. Saugoti maistą nuo pelių, musių ir tarakonų. 3. Saugoti vaikus nuo kontakto su tais, kurie jau serga poliomieličiu. 4. Plauti rankas, apleidžiant išeinamas vietas, ir plauti rankas prieš valgį. 5. Nekosėti kitiems ir neleisti, kad kiti kosėtų ar čiaudėtų į veidą.[25])

Kadangi poliomieličio virus labai paplitęs ir kadangi tam tikras kiekis tesuserga, turi būti koks nors faktorius pačiame žmoguje, kuris turi lemiančios reikšmės. Daugelis kalba, kad užkrėtimą nulemia žmogaus konstitucija arba paveldėjimas. Jeigu žiūrėti į berniukus, kurie gauna poliomielitį, jie atrodo labiau femininiški. Eksperimentai rodo, kad kastruoti jauni gyvuliai lengviau užsikrečia viru. Jeigu duoti lyties hormonų injekcijas, tai atsparumas padidėja.[26]) Bet tie klausimai dar tebėra diskutuojami ir tebesilaiko grynai akademinėje plotmėje.

Gydymas

Iš anksto turime pasakyti, kad dar neturime specifinio vaisto poliomieličiui gydyti. Sulfonamidai, penicilinas ir kiti žinomi antbiotkai neveikia. Jeigu kas sykį persirgo ta liga, gauna imunitetą visam amžiui, t. y. antrą kartą nesusirgs. Bet kadangi poliomieličio yra trys serologiškai skirtingos grupės, tai gali atsitikti, kad viena grupe persirgus, gali susirgti kita grupe, nuo kurios imuniteto pirma grupe neįsigyjama. Skiepai arba vaksinacija jau pradėta ir su žmonėmis. Su beždžionėmis jau seniai tai daroma, bet, nežinia kodėl, gauta tik tarp 60 ir 70% tikro imuniteto. Vartojamas gydymas antiserumu, t. y. įleidžiant ligoniams serumo, paimto iš tų žmonių, kurie jau persirgo. Kiti sakosi čia turį gerų rezultatų. Bet kadangi poliomieličio apsigynimo kūnai (antibodies) ne tiek kraujuje plaukioja, kiek yra susijungę su audiniu, ypatingai su nervų audiniu, tai ir negalima laukti, kad serumas būtų visiškai sėkmingas. Kol kas gydymas yra daugiausia simptomatiškas. Buvo laikas, kada labai daug masažuodavo, kad išvengtų paralyžiaus. Dabar, kol yra karštis, nemasažuojama. Senoji ortodoksinė medicina labai plačiai vartodavo gipsavimą, sąnarių imobilizaciją medinėmis ir metalinėmis plokštelėmis, nes manydavo, kad tuo išvengs raumenų susitraukimo ir kaulų susisukinėjimo. Ne taip seniai pasirodė kitas metodas, kuris padarė revoliuciją ligoninėse gydytojų pažiūros.

Kenny Metodas

Pasaulyje išgarsėjo Kenny. Ji gimė Australijoje 1886 m. ir išėjo gailestingųjų seserų kursus. Kadangi anais laikais Australijoje dar ma-

PAULIUS AUGIUS
KNYGOS ILIUSTRACIJA

žai gydytojų tebuvo, tai žmonės džiaugdavosi, kai galėdavo susilaukti nors gailestingosios sesers. Ji matė daug ligonių ir daugeliui padėjo. Vieną kartą ją pakvietė prie mergaitės, kuri gulėjo suparaližiuota. Kenny, būdama tik 23 metų amžiaus, turėjo padėti ligoje, kurioje nuo Egipto faraonų iki šios dienos niekas nemokėjo gelbėti. Ji vargais negalais susisiekė su gydytoju, kuris iš simptomų pasakė, kad tai vaikų paralyžius ir kad nėra priemonių gydyti. Ji grįžo prie ligonio ir pradžioje norėjo skausmus kaip nors sumažinti. Jai atėjo į galvą mintis, kad šiluma mažina skausmus. Ji įpylė druskos į maišelį, sukaitino ir dėjo prie šlaunų, prie kojų. Jai nesisekė, nes druska perdaug slėgė. Paskui ji dėjo kompresus iš sėmenų. Ir tai jos nepatenkino. Ji pamatė ant lovos vilnonę antklodę, sukarpė ją ir mirkė karštam vandenyje, o paskui gerokai išgręžė ir dėjo mergytei prie kūno. Ligonis greitai sušilo ir užmigo. Tai buvo labai geras ženklas. Paskui mergaitė atsibudo ir pati prašėsi, kad dėtų kompresus.

Taip sesuo Kenny atrado savo metodą poliomieličiui gydyti. Gydytojai sakydavo, kad poliomielitis yra raumenų suglebimas. Kai Kenny gydė šiltais kompresais, palikdama sąnarius laisvus, gydytojams atrodė, kad tai turi vesti prie dar didesnio raumenų susitraukimo ir kaulų susisukinėjimo. Dėl tų pažiūrų skirtumo kova buvo didelė ir nemaloni. Ji kai kurių gydytojų buvo įskųsta vyriausybei, gydytojų draugijoms, kurios jai paskui draudė gydyti. Jos neprileisdavo prie naujų ligonių, — ji gaudavo tik chroniškus, suparalyžiuotus, nuo kurių visi gydytojai atsisakydavo. Ir nuostabu, kiek chroniškų ligonių ji išgydė. Ją kviesdavo turtingi žmonės į Angliją, į Prancūziją, Vokietiją ir Lenkiją. Geriausia pritarimą ir pasisekimą ji atrado Amerikoje. Ji pradėjo dirbti Minnesotos universitete ir paskui Minneapolio miesto ligoninėje. 1943 m.

buvo įsteigtas Kenny Insttitutas. Jos metodas dabar labai plačiai vartojamas. Pasisekimas yra nuostabiai geras. Jeigu Kenny metodą sujungti su Warm Springs šaltiniais, apie kuriuos jau kalbėjome, rezultatai gali būti nepaprastai geri. Atrodo, kad padeda ir kai kurie naujesni antibiotikai, kaip antai auromicinas, kada ligonis dar tebėra su karščiu.[27])

Pabaiga

Poliomielitis, kaip ir kitos chroninės ligos, labai veikia žmogaus nuotaiką. Silpnos valios žmogų jis gali visiškai palaužti, padaryti jį sunkia našta sau, artimiesiems ir visai visuomenei. Pažiūrėkime į istorijos lapus. Ten atrasime žmonių, kurie, nežiūrint jų kūno trūkumų (o gal todėl?), tapo dideli. Miltonas buvo visiškai aklas, Beethovenas, didžiausias pasaulio muzikas, apkurto, Julius Cezaris buvo epileptikas, Aleksandras Didysis buvo alkoholikas, Nietzsche visą laiką buvo ligonis, Gibbonas, garsus anglų istorikas, labai sunkiai sirgo, lordas Nelsonas buvo be vienos akies ir be vienos rankos, Anglijos karalius Henrikas VII, Benvenuto Cellini, poetai Baudelaire ir Heine — visi keturi sirgo kraujo liga, kuri pareina nuo spirocheto, vadinamo Treponema pallidum. Džiovą turėjo Voltaire, Kantas, Keats, Moliere, Schileris, Descartes, kardinolas Manning, Spinoza, Ciceronas, šv. Pranciškus, šv. Stanislovas Kostka, šv. Jonas Berchmans. Šv. Ignacas Lojola turėjo nulaužtą koją, kuri prastai sugijo, todėl pasiliko raišas visam gyvenimui.

Turbūt, visados pasiliks neaišku, ar tie žymūs žmonės buvo garsūs, nežiūrint jų ligos ir fizinių sunkumų, kurie kliudė jų pažangą, o gal jie pasidarė dideli (arba bent didesni) todėl, kad turėjo tuos fizinius sunkumus, kurie sutelkė jų dvasios energiją nepasiduoti kliūtims. Nėra reikalo iš anksto apsikrauti rūpesčiais, bet jeigu jie ateina, nors ir poliomieličio išvaizdoje, tada kiekvieno žmogaus pareiga yra apsišarvoti kantrybe ir stengtis tapti geresniu žmogumi.

Prierašas. Spalio 20 dieną spauda pranešė, kad davė teigiamų rezultatų skiepų serumas, kurio paskirtis — atnešti imunitetą nuo visų trijų virų, sukeliančių vaikų paralyžių. Tyrinėjimus su vaikais darė Hopkinso universiteto prof. Howe. Visi šeši vaikai, su kuriais jis darė bandymus, įsigijo imunitetą. Dr. Howe drauge pažymėjo, kad šis serumas tebėra dar eksperimentiniame tarpsnyje. Reikia dar nemaža labaratorinio darbo, ligi serumas bus prieinamas bendram naudojimui.

1) John R. Paul et al.: Am. J. Trop. Med. 1949, 29: 543-554.

2) Ralph R. Scobey: Epidemic Apoplexy and Poliomielitis. Arch. Pediat. 1950, 67:29-46.

3) Ove Hamburger: Un cas de Paralysis Infantile Dans l'Antiquite. Bull. Soc. Franc. Hist. Med. 1911, 10: 407-412.

4) H. C. Slomann: Contribution a la Paleo-Pathologie Egyptienne. Bull. Soc. d'Anthrop. 1927, 8: 62-86.

5) O. Medin: Ueber eine Epidemie von Spinaler Kinderlaehmung. In: Verhandlungen des X Intern. Med. Kongr. (Berlin), 1890, 2 (Abt. 6): 37-46.

6) Karl Landsteiner et al.: Uebertragung der Poliomielitis acuta auf Affen. Zeitschr. f. Immunitaetsforschung 1908, 2: 377-390.

7) K. G. Khorozian: The Microcytes the fourth Corpuscles and their Function. Boston, Meador Publ., 1951.

8) D. Iwanowsky: Ueber die Mosaikkrankheit der Tabakspflanze. Centralbl. f. Bakt. 1899, 5 (Abt. 2): 250-254.

9) John Gregory: Electron Microscopic Findings in Malignant Tissue. (Exp. Med. & Surg. 1948, 6: 390-405.

10) Albert E. Gessler et al.: Notes on Electron Micrscope of Tissue Sections. Submicroscopic Spherical Bodies in Human Carcinoma. Exp. Med. & Surg. 1948, 6: 329-345.

11) Albert B. Sabin et al.: Poliomyelitis Virus of Low Virulence in Patients with Epidemic "Summer Grippe" or Sore Throat. Am. J. Hyg. 1949, 49: 176-193

12) W. J. McCormick:: Poliomyelitis: Infectious or Metabolic Arch. Pediat. 1950, 67: 56-73.

13) J. Casals et al.: The Compliment Fixation Test in the Diagnosis of Viru Infections of the Central Nervous System. J. Exp. Med. 1941, 74: 409-426.

14) E. C. Roberts: Publ. Health Rep. 1949, 64: 212-216.

15) W. M. Smith et al.: Growth of Neurotropic Virus in Extraneural Tissue ... In Cultures of Human Testicular Tissue. Northwest. Med. 1950, 49: 368-373.

16) Frank Mathews: Poliomyelitis Epidemic, Possibly Milk-borne, in a Naval Station, Portland, Oregon. Am. J. Hyg. 1949: 1-7.

17 M. Theiler: Science 1934, 80: 122.

18) L. E. Rector: Arch. Pathol. 1949, 47: 366-377.

19) J. L. Melnick: Isolation of Poliomyelitis Virus from Single Species of Flies Collected During an Urban Epidemic. Am. J. Hyg. 1949, 49: 8-16.

20) J. T. Syverton et al.: The Cockroach as an Experimental Vector of the Virus of Spontaneous Mouse Encephalitis (Theiler). Proc. Soc. Exp. Biol. & Med. 1950, 74: 296-298.

21) H. J. Walters: Grasshopper Transmission of Three Plant Viruses. Science, 1951, 113: 36-37.

22) F. B. Gordon:: Susceptibility of Muskatrats (Ondatra zibethicus) and other Rodents to Poliomyelitis Virus (Lansing strain). Inf. Dis. 1945, 76: 155-162.

23) Daniel S. Cunning: Tonsillectomy and Poliomyelitis. Tr. Am. Lar. Rhin. Otol. 1946, 50: 524-544.

24) E. Stewart Taylor et al.: Acute Anterior Poliomyelitis in Pregnancy. Am. J. Obst. & Gynec. 1948, 56: 143-151.

25) Frank M. Schabel, Jr.: Isolation of the Virus of Poliomyelitis from the Stools, Oropharynx and Nose of Contacts. J. Inf. Dis. 1950, 87: 152-157.

26) W. Lloyd Aycock: A Subclinical Endocrinopathy as Factor in Autarceologic Susceptibility to Poliomyelitis. Endocrinology 1940, 27: 49-57.

27) E. Weiss et al.: Ill. Med. J. 1950, 98: 9-11.

STASĖ PRAPUOLENYTĖ

VAKARO GIESMĖ

Mano siela šaukiasi Tavęs naktų tamsybėse;
Mano siela skrenda į Tave dienų ilgėjimuos.
Mano siela atidalinta nuo savo gyvybės merdi;
Mano siela išgirdus Tavo tolstančius žingsnius
[vaitoja . . .
Iš Tavo rankų mane lankė dovanos;
Iš Tavo rankų mano dienos buvo šviesios.
Tavo Namų grožybę aš mylėjau —
Pavėsiuos Tavo kiparisų gaivinausi.

O, nepalik manęs, kad ortinasi vakaras,
O, nepalik manęs, kada dienų žibintai gęsta!. . .
Kursai keleivį pakeli iš kelio dulkių,
Kurs meiliai sutinki sugrįžtantį sūnų.

LAPKRITYS

Ar niekados nebepakils nuo žemės
Šitie užgulę dvasią lapkričio rūkai?
Jie graužiasi į pačius kaulų smegenis
Ir vietoj kraujo gyslomis teka . . .
O jūs, paskutinius nuodėgulius užpūtę vėjai!
Ar nesiliausit nešę nuo ledinių jūrų
Naujus, lietum sumirkusių debesų klodus
Per apsiniaukusias, niūrias padanges?. . .
Liūdnas ruduo. Kaip šmėklos liepos
Ūbauja su vėju, mosuodamos plikom viršūnėmis,
Nukrėtę savo margus vainikus į gatvių purvą . . .
Mieguistos dienos šlitinėja pusaklės,
Nebesupaisę saulės laiko, vos akis pramerkę
Atgal sudrėkusin sutemų guolin lenda . . .

Paulius Augius — "Žalčio pasakos" iliustracija.

KELIONĖ Į EŽERIETĮ

Julius Baniulis

Julius Baniulis (1880-1943) tarp savo rankraščių paliko ir pora beletristinių dalykų. Vieno jų dalį čia duodame skaitytojams. Jo paliktoji poezija yra sutvarkyta į vieną rinkinį, kuris, neatsirandant leidėjų, vis dar negali pasirodyti. — **Red.**

Mudu su Jonu Brazaičiu jau seniau tarėmės eiti pas Ežeriečio ežerą pasižiūrėti lydžių. Vasaros metu nueiti pas Ežerietį ne taip lengva, bet pagunda kuso ir gana.

— O kada mudu, Brazaiti, eisime pas Ežerietį stebėti, kaip lydžiai plaukioja po vandenį arba kur nors netoli pakraščio arti vandens paviršiaus šildosi?

— Galim eiti, ponuli, kad ir šiandien.

— Eiva. Kai tik aš pabaigsiu pusryčius valgyti, tai ir eisiva.

— Saugokitės! Netoli ežero yra žemėje plyšių — dar įsmuksite ir prilaksite, — grasino Rožė.

— Eik jau, eik, Rožele! Kiek aš kartų ten buvęs, o vis tik nei prigėriau nei ką, — aiškino Brazaitis.

— Didelio čia daikto, kad tu būtum ir prilakęs, — erzino Brazaitį Rožė. — O jei ir neprilaksite, tai Gairėse tikrai išsimaudysite! Gairėse tik žiemos metu galima vaikščioti, o vasarą — nė nebandyk.

— O ar daug kartų, poniute, buvai ten nuėjusi? — akis įbedęs į Rožę, su sarkazmu klausė Brazaitis. — Tu ir į Rudnikiškę nenueini . . .

— Ko man ten eiti? Lyg aš neturėčiau kur eiti, kad valkiočiaus po Gaires, kaip nekrikštyta vėlė . . . Ten tik tokiems kaip tu vieta valkiotis...

Rožė, paprastai, labai užpykdavo ant to asmens, kuris jai prikišdavo Rudnikiškę, patį raisto pakraštį, kur augdavo lapukai ir per visą vasarą kačenikai, kuriuos apylinkės moterys skindavo ir šerdavo jais kiaules. Bet ar ji, vargšė, kalta, kad ji taip bijodavo žalčių? Juk labai retas atsitikimas, kad nuėjęs į paraistę nepamatysi nei vieno žalčio.

Šeimininkės šypsenos lydimi, išėjome pro duris. Praėję pro gyvenamojo namo, dviejų galų iš rąstų pastatytą, su dviem kaminais, šiaudiniu stogu pastatą, pro gale stovintį šulinį, patraukėme pro vartus į atšlaimą, kur Piškus mus pasveikino savo lojimu. Pro klojimą ir pro tvartą, kitus vartus atkėlę, pasukome į pievą, kurios pačiam viduryje, pačiam įdubime, plūduriavo lyg ežerėlis, — vanduo, paliktas neseniai lijusio smarkaus lietaus. Iš pievos pro rugius atsidūrėme raisto pakraštyje ir tuojau dingome medžių tankmėje — juodalksnių, alksnių. Ten raiste augo kokia eglė, kai koks berželis, jievos, putinai. Jo paviršius daugiausia apžėlęs viksvomis, monais, lapukais, kačenikais ir kitokia raistų augmenija.

Brazaičiui vadovaujant, traukiame tiesia linija Ežeriečio link. Po kokios valandos, lįsdami pro medžius, pro vilkdalgius, pro kupstus, kurie, kaip vainikais, apžėlę spanguolėmis, pasipuošusiomis mažais rausvais žiedeliais ir keturiais lapeliais, kurių virkščios apsupusios kupstus taip tankiai, kad paties kupsto—nė ženklo, buvome dabar Plynioje. Iš Plynios pasiekėme Vidušilę, kur nedidelis kalnelis, kur vasaros metu gyvena čigonai, kur pilna barsukų olų, kuriose jie praleidžia žiemą ir gyvena vasarą, kur auga baravykai, tie Lietuvos girių ir miškų grybų karaliai. Po arti valandos ėjimo, pagaliau, pasiekėme ir Gaires, kur augo visaip susisukusios, išsikraipiusios skurdžios pušelės. Gairės priaugusios viksvų ir nendrių, siekiančių aukščiau žmogaus galvos. Prisiartinę prie Gairių, valandėlę nutraukėme savo kelionę — truputį atsikvėpti ir pasiruošti pačiam sunkiausiam etapui, kurį vis dėlto reikia atlikti, kad pasiektume užsibrėžtą tikslą.

Visų pirma dingo nendrėse Brazaitis, o paskui ir aš. Ėjome lyg kokiu gamtos patiestu matrasu — kol vieną koją iškeli į viršų, kita nugrimsta taip, kad atrodo, lyg kojos smuktų į bedugnę . . . Kartais atrodo, kad visas nugrimsi į kažin kokią bedugnę ir daugiau jau nebeiškopsi iš to gamtos patiesalo, kurį sudarė milijardai mirusios augmenijos, su durpių priemaiša. Sunkiai brisdamas, rankomis praskirdamas nendres, pradėjau mąstyti apie tai, kad čia, šioje vietoje, greičiausia liūliavo vanduo, čia buvo ežeras, kuris, anot žmonių pasakojimo, pasitraukė toliau, o čia susidarė žemės plotas, apylinkės žmonių pavadintas Gairėmis.

Staiga pajutau, kad aš vienas, dėl to šūktelėjau:

— Ei, Brazaiti, kur jūs?

O girioje atsiliepė:

— Ei, Brazaiti, kur jūs . . .

— Aš čia, ponuli, — atsakė Brazaitis, ir jo balsas nuaidėjo ir girioje pasikartojo:

— Aš čia, ponuli . . .

Tuo momentu iš nendrių kyštelėjo galva, nudribę ūsai — ir vėl nendrės viską paslėpė.

Patraukiau aš truputį į šoną, pamatęs visą eilę kupstų, apžėlusių tik viksvomis. Nutariau geriau pabandyti šokti nuo vieno kupsto ant kito, negu eiti tuo įkyriu matrasu.

Šokau nuo vieno kupsto ant kito, ant trečio, ketvirto, taikydamas vis į viksvų vidurį, ir dar būčiau tęsęs tuo būdu savo kelionę, jeigu šokdamas ant penkto kupsto nebūčiau pastebėjęs gyvatės, kuri žaibo greitumu sumirgėjo ir pasislėpė žolėse. Laimei, man teko nušokti ant kupsto kaip tik šalia gyvatės ir ją išgąsdinti. Na, o jeigu taip būčiau tiesiog ant jos pataikęs?...

Dėl to, palyginti, menko įvykio savo sielos gilumoje nutariau tęsti kelionę matrasu, liumpuojančia žeme, negu turėti kitą panašų atsitikimą. Nendrėse bent gyvatės nemėgsta gyventi, aiškinau pats sau. Joms geriau patinka kupstai, kur jos susiraičiusios gali gulėti ir kaitintis saulės spinduliuose. Jas stebint atrodo, kad, anot tų Amerikos negrų pasakos, Dievas sukūrė naktis miegui, o dienas poilsiui . . .

Išėjęs iš nendryno, radau Brazaitį sėdintį ant kalnelio. Pažiūrėjau į jį ir tuo pačiu momentu į save. Abudu buvome ligi liemens šlapi.

— Sėsk, ponuli, atsikvėpsime.

Mielu noru priėmiau jo pasiūlymą ir atsisėdau prieš jį.

— Seni žmonės sako, kad čia, kur mes tik ką ėjome, seniau buvęs Ežerietis, bet pasitraukęs iš čia.

— Gal taip, o gal ir ne, — pridėjau aš prie jo pastabos ir savo.

— Ten, už kokio kilometro nuo čia, — rodė dešine ranka Brazaitis vakarų link, — yra kitas ežeras, daug mažesnis — Meškadraskiu vadinamas. Bet ten visai nėra lydžių ir daug mažiau paukščių. Dėl to nei medžiotojo nei žuvautojo Meškadraskis taip netraukia, kaip Ežerietis.

— Jūs sakote, kad Ežerietis pasitraukė toliau . . .

— Taip žmonės sako, — tarė Brazaitis.

— O gal kada nors tolimoje praeityje kai Gediminas kūrė mūsų sostinę Vilnių, ir Ežerietis ir tas plotas, dabar vadinamas Gairėmis, ir Meškadraskis buvo vienas ištisas vandenynas?. . .

— Gal ponulis raštuose apie tai skaitei?

— Ne, neteko skaityti. Tik taip samprotauju. Šitas kalnelis, ant kurio dabar sėdime, tai bus buvusi anais senais laikais to vandenyno sala . . .

Atsikvėpę, šiek tiek pradžiūvę, pradėjome patį paskutinį savo kelionės etapą, vedantį arčiau prie tikslo.

— Dabar reikės saugotis, kad neįsmuktume į kokį plyšį. Arčiau ežero žemė vietomis pertrūkusi, — įspėjo Brazaitis. — Sako, esą tokių plyšių, kur dugno negalima pasiekti. Sako, esą be dugno.

— Ar bandė kas tiksliai išmatuoti? — paklausiau, abejingai pažvelgęs į Brazaitį.

Bet jis mano žvilgsnio prasmės nesuprato, dėl to į mano klausimą atsakė labai seniai įprastu mūsų žmonių paprastumu:

— Bandė. Sako, suleido ilgą virvę — ir vis tiek dugno nepasiekė.

— Gal ir be dugno . . . Žinote ką, jeigu tie plyšiai, kaip žmonės sako, būtų be jokio dugno, tai, turint ilgą virvę, galėtume su ja pasiekti Beringo jūras. Vadinas, mūsų leidžiama iš čia virvė atsidurtų kur nors Aliaskos, o gal Kanados vandenų apylinkėje.

— Sakote, Kanados apylinkėje?. . .

— Taip, kur nors Šiaurės Amerikos žemyno vandenyse. Tik klausimas, kaip didelis ir sunkus turėtų būti svambalas, kuris tą mūsų virvę ištrauktų į aną žemės pusę?

— Kažin, kad pririšus didelį akmenį?

— Nieko iš to nebūtų. Akmuo, pasiekęs tam tikrą gilumą, sakysim, pasiekęs sūrų vandenį, nebetemptų mūsų virvės. Bet geriau palikim tą klausimą inžinieriams išspręsti, o mudu traukim pas ežerą.

Brazaitis, nieko nesakęs, pasileido į žoles, dingo jose, o aš tuo tarpu sustojau ir pasilikau nustebęs dėl tokio staigaus ir netikėto jo poelgio.

Netrukus jis sugrįžo nešinas jaunu tilvikučiu, kurį pastebėjo žolėse ir pagavo.

Prasiskverbdami pro smulkius medelius, pro kreivas susisukusias pušeles, pro berželius, pro kai kur prie pertrūkusios žemės plyšių sužėlusius aviečių krūmus ir uogojus, traukėme ežero link.

Sustojome prie vieno plyšio, kuris buvo tirštai prižėlęs pliurių virkščiais. Įsikabindami į medelius, lenkėmės ir skynėme gražiai prinokusias pliures ir jas valgėme, visai pamiršę ežerą.

— Pliurių uogos kuone tokio didumo, kaip laukiniai obuoliukai, viena pusė raudona, o kita gelsva. Kai visai prinoksta, pasidaro jų spalva visai geltona, — aiškina Brazaitis.

Pasisotinę ir pasistiprinę gardžiomis, bet truputį gaižiomis pliurėmis, baigėme savo kelionę.

Atėję į pačią paežerę, sustojome. Įsikabinęs į jauną berželį viena ranka, žiūrėjau į tviskantį saulės spinduliuose vandens plotą, kur vasaros metu gyvena žąsys, antys, narai, o jo artimoje apylinkėje — gervės, tilvikai, ir kur garniai lankydavosi, atskrisdami iš netolimų ūkių.

Brazaitis pasisupo su visu savo berželiu, į kurį taip pat buvo įsikabinęs. Žemė čia dar labiau liumpavo, negu Gairėse. Čia apačioje buvo daugiau vandens, negu ten, bet ir čia žolės ir žemė vedė kovą su vandeniu, nuolatinę neatlaidžią kovą, ir veržėsi į vandens ribas.

— Seni žmonės pasakodavo, kad čia kadaise buvęs dvaras. Dvaro ponai gražiai gyvenę. Tik ponia buvusi labai šykšti. Vieną dieną nešusi kiaušinius virti. Benešant kiaušiniai iškritę iš lėkštės ir susidaužę. Tai ji perpykusi ir užkeikusi: "Nenoriu čia daugiau gyventi, kad tokia nelaimė atsitiko. Tegu eina dvaras skradžiai žemę!" Ir dvaras nugarmėjęs, o jo vietoje atsirado šitas ežeras. Iš apylinkių susirinkę kitą rytą dar-

PAULIUS AUGIUS — Ganykla

bininkai, kurie tarnavo dvare, neberado dvaro, bet liūliuojantį ežerą, — pasakojo Brazaitis.

— O ana ten, ties ta pušele, buvo įkritęs Smailių Adomukas, kurį ištraukė jo podis Adomas Mitkus. Pavasarį, kovo mėnesį, Smailių Adomukas su Mitkum buvo atvykę lydžių gaudyti. Ledas jau buvo atšutęs. Kai tik Adomukas užėjo ant ledo, tas įlūžo — ir Adomukas palindo po ledu. Mitkus įkišo savo šautuvą, už kurio Adomukas pastvėrė, ir jį ištraukė. Dabar Smailių Adomukas — geras ūkininkas ir septynių vaikų tėvas, tik vargšas našlys.

Brazaitis valandėlę nutilo, susimąstė ir žiūrėjo į vandenį. Staiga paėmė tilvikutį į abu delnus, ištiesė rankas ir sviedė jį į Ežeriečio vandenį, sakydamas:

— Na, eik ir mokykis plaukti.

Vargšelis tilvikutis vos pradėjo spurdėti savo padaigais apaugusiais, vos pradedančiomis dygti plunksnomis sparniukais, kaip štai ežero vilkas — lydys — tik gurkt! ir prarijo jį. Vanduo suburbuliavo, pasidarė ratas ir po trumpos valandėlės vėl išsilygino.

— Tai didelių lydžių čia esama! — tariau, kreipdamasis į Brazaitį.

— O, labai didelių. Užpernai pavasarį aš buvau nušovęs kokių dešimt-dvylikos kilogramų lydį. Ledui sulūžus, vieną rytą aš su Petru ir

Juozu atvykome pas Ežerietį anoje pusėje, ana, pas tas pušis. Ten yra kelias pro ežerą, ir geriau prieiti. Lydžiai tada neršė. Pamačiau didelį lydį tarp ledo lyčių. Šoviau jam tiesiai į galvą, ir kai jis išvertė pilvą į viršų, išsitraukiau jį iš vandens ir pakišau po eglės šakomis. Sugrįžau į pavandenį daugiau lydžių ieškoti. Dar vieną nušoviau, tik daug mažesnį. Nešu ir tą ten. Nagi žiūriu, kad didysis mano lydys spardosi, kaip pasiutęs, ir ritasi ežero link. Mečiau mažesnįjį tarp pušų ir raitas apsižergiau didįjį. Ir, žinote, vos išlaikiau! Sugriebiau abiem rankom už pažiaunių ir nunešiau į vežimą.

Pasigėrėję gražiais ežero vaizdais ir tomis mintimis, kurios savaime, kaip nekviesti, bet malonūs svečiai, gimsta žuvavimo sportą mėgstančio vaizduotėje, ruošėmės grįžti atgal, tik ne tuo pačiu keliu, kuriuo prieš pora valandų buvome atėję.

Brazaitis sakė:

— Grįžkime atgal pro Meškadraskį. Nors kelionė ilgiau užtruks, bet smagiau bus eiti keliu.

Patraukėme vakarų link. Saulė buvo aukštai pakilusi. Šilta. Giria pilna visokių garsų ir kvapsnių. Visur dūzgia. Dūzgia bitės, rinkdamos medų. Paukščiai kur ne kur čiulbauja. Kvepia medžiai ir gėlės.

— Čia, ponuli, netoli gyvena ūkininkas Maižiešius, kuris smarkiai girią vogdavo ir dėl to buvo patekęs į Kalvariją — į kalėjimą. Pareidavo iš kalėjimo ir vėl, apsisukęs, vagia.

— Dar pauogaukime, — pasiūliau Brazaičiui, pamatęs pliures.

Jis mano pasiūlymą priėmė. Valgėme dideles ir gardžias uogas, kurios retai kur teauga.

Visai arti Meškadraskio, smėlio kalnelyje, prie pat kelio, tarp pušelių, susikuitusios smėlyje, ant šono pakrypusios tupėjo penkios tetervos. Raibos, diktos, kaip vištos, sunkiai pakilo į orą, mus pamačiusios, ir nesiskubindamos nulėkė.

— O kas čia, Brazaiti? Kam tas griovis per kelią perkastas? Turbūt, kas nors norėjo Meškadraskį nusausinti, išleidžiant iš jo vandenį?. . .

— Buvo tai jau gana seniai. Vienam mūsų kaimo ūkininkui prisisapnavo, kad šitame ežere yra trys skrynios aukso. Sapnavo jis tą patį sapną per tris naktis. Sapne ateidavo pas jį kažin koks senelis, žadindavo, keldavo jį ir liepdavo eiti pas Meškadraskį, iškasti griovį ir nuleisti vandenį. Sako, ežero dugne rasite tris skrynias pilnas aukso. Tas ūkininkas papasakojo sapną savo kaimynams. Susidarė būrys vyrų ir, atėję pas Meškadraskį, kasė griovį, bandydami nuleisti vandenį ir pasinaudoti ežero dugne gulinčiu auksu. Bet kiek nekasė, neprakaitavo, o vanduo vis nebėga. Kasė net per kelias dienas, norėjo vandenį išleisti į plynią, perkasė per kelią į žemumą, bet vanduo nė iš vietos nepajudėjo. Taip ir guli tas lobis, tos trys aukso skrynios Meškadraskio dugne.

Žiūrėdami į vandenį, užsimanėme gerti. Čia medžiai aukšti, pušys gražios ir lieknos, eglės šakotos. Užsistoję ant pušų šaknų, su sauja pasisėmėme šalto vandens ir atsigėrėme.

Dabar traukiame keliu. Čia visai kitoks ėjimas, negu Gairėmis. Vietomis žemiau, vietomis nedidelės kalvutės. Prisiartinome pas Liepų kalnelio, kuris, turbūt, tuo vardu pavadintas dėl to, kad čia auga daug liepų.

Įkopę į Liepų kalnelį, nutarėme truputį atsisėsti ir pailsėti. Susėdome. Giria net dūzgia nuo daugybės bičių, kurios čia lekioja nuo vieno žiedo prie kito ir renka medų. Čia čiulba daugybė visokių smulkių paukštelių. Melodijų melodijos susijungia į vieną didelę girios simfoniją. Žmogus čia jautiesi, kaip pasakoje, kur visa nepaprasta, visa ypatinga.

— Prieš apie keturiasdešimt metų, — pradėjo susimąstęs, lyg į praeitį žvelgdamas Brazaitis, — vieną naktį vežant malkas su kaimynu, prisivarę ligi Liepų kalnelio, nutarėme nulipti, kad arkliams būtų lengviau prieš kalną. Vienas ėjome viena puse vežimo, antras — kita. Buvo naktis. Mėnulis gražiai švietė, žvaigždžių būriai padangėje mirga. Staiga arkliai pradėjo prunkšti ir karpyti ausis. Aš pagalvojau, kad gal koks kiškis ar kitoks smarkus žvėrelis perbėgo per kelią. Bet staiga pamačiau nuostabų reginį. Pirma mūsų arklių važiuoja vežimas, prikrautas nežinia ko. Kaip ir medžių šakos velkasi žeme. O pirma to vežimo joja pulkas raitelių, su didelėmis kepurėmis, su šautuvais, su pundais ant kuprų ir vis kažką šneka, bet negaliu suprasti. Ir tas reginys staiga vis keičiasi. Iš raitelių pasidarė pėstininkai, iš pėstininkų — būrys vyrų su naščiais ant pečių — rodos, kad vandenį neša. Paskui pradėjo kraipytis tai į vieną, tai į kitą kelio pusę, kad mes tik tik ant jų neužvažiuojame. Buvau įsikarščiavęs ir jau norėjau sakyti jiems: — Traukitės iš kelio, kad ne — tai užvažiuosim. — Bet nepasakiau. Pavažiavus žemyn nuo kalnelio, jie suėjo į pušyną, kur auga labai senos, didelės pušys, ten nulenkę žemyn galvas ir suunkštę — u-u-u — dingo. O mudu su savo draugu nutarėme lipti ant vežimo ir važiuoti tolyn. Susėdę pradėjome kalbėtis apie keistą reginį. Visų pirma aš, nežinodamas, ar mano draugas matė tą reginį ar ne, paklausiau jo: — Dėde, ar tu nieko čia nematei? — O jis klausia manęs, ar aš mačiau ką nors. Atsakiau jam, kad mačiau. Vėliau išsikalbėję, patyrėme, kad abudu lygiai tokį pat reginį matėme. Net ir jis norėjęs surikti jiems, kad trauktųsi iš kelio.

“Kaimo žmonės kalbėdavo, kad ar tai tik nebuvo čia prancūzų kariuomenės pulkas, kurie senovėje čia žuvo. Pro šią vietą žmonės bijo važiuoti, nes čia dažnai vaidinasi. Tai, klausyk, vienas tą matė, kitas kitą, trečias trečią. Marytė, kuri buvo išėjusi pauogauti į Liepų kalnelį, beuogaudama pastebėjo, kad kokius dešimt žingsnių nuo jos stovi šarvais apsirengęs kažin koks kareivis, kurio veidas neaiškus — pilkas. Pama-

PAULIUS AUGIUS

Paulius Augius (Augustinavičius) gimė 1909 m. Žemaičių Kalvarijoje. Mokėsi Kaune (Lietuvos Meno Mokykloje) ir Paryžiuje (Ecole Nationale Supériore des Beaux - Art ir Conservatoire National des Arts et Métiers). Lietuvos Meno Mokykla davė Augiui akademinius pagrindus; Paryžius praplėtė šio grafiko meninės kultūros akiratį. Paryžius ir primityvizmo įtaka paskatina Augių grafikai temų ir formų ieškoti antlaikinėse gimto krašto tradicijose bei formose ir atstatyti ryšius su nežinomaisiais liaudies grafikos meistrais. Augiaus grafikos estetika taip pat remiasi antlaikine ir nekintama žemaiškos buities formų vizija. Daiktai Augiaus medy ir linoleume nustoja natūralinio charakterio bei prasmės ir įgyja arba simbolio, arba dekoratyvio komponento vertę. Žemaitišką bažnytkaimį jis paverčia simbolinėmis figūromis, kurias įvairiai pergrupuodamas, duoda vis naujus žemaitiško peizažo ir buities aspektus. Charakteringiausi šios rūšies darbai yra ankstyvojo periodo medžio raižiniai "Bažnytkaimis Lietuvoje", "Turgus", "Malda".

Gerai valdydamas medžio ir linoleumo techniką, faktūriškai Augius yra paprastas, lyriškas, pasitenkinąs kompaktiškų juoda ir balta "dėmių" ritmika. Faktūriniai paprastumą Augiaus grafikoje atsveria dekoratyviškai vartojamų buities ir peisažo elementų įvairumai: medžiai, tvoros, liaudies architektūros savotiškumai išstudijuota iki smulkmenų.

Naujausiuose Augiaus grafikos darbuose pastebimas nuolatos didėjantis palinkimas į dekoratyviškumą. Tatai buvo jau gerokai žymu "Žalčio Pasakos" iliustracijose (1948). Šiame "Aidų" numeryje dedamuose "Žemaičių Simfonijos" epizoduose šis palinkimas taip pat žymus, nors patys darbai (be datos) galėtų būti ir šito paties laikotarpio.

Šiandieninėje lietuvių grafikoje Pauliui Augiui priklauso viena iš pirmųjų vietų. Jo darbų galima rasti ne tik Lietuvos, bet ir užsienio muzėjuose (pav.: Art Institute of Chicago). Keliais atvejais Paulius Augius už savo darbus buvo apdovanotas premijomis bei garbės diplomais. Be Lietuvoje vykusių meno parodų Paulius Augius yra dalyvavęs šiose parodose užsieny: Lietuvių Grafikos parodoje Čekoslovakijoje (1934), Pasaulinėje Meno ir Technikos parodoje Paryžiuje (1937), Litografijos ir Medžio raižinių parodoje Chicago (1937) ir Lietuvių Grafikos parodoje Freiburg i. Br. (1947).

čius tą kareivį, jai nejauku pasidarė. Ji pradėjo eiti namo, o tas kareivis — paskui ją, kokia dešimt žingsnių atstu, kol ji išėjo iš girios. Mergaitė baisiai išsigando, parėjo visa šlapia, permirkusi, išblyškusi ir sirgo keletą dienų. Pasveikusi namiškiams pareiškė: "Daugiau jūs manęs nepasiųsite uogauti Liepų kalnelyje". Čia daug, labai daug žmonių yra išsigandę."

Pakilome ir pradėjome vėl traukti namų link. Galvojau apie Brazaičio pasakojimus, apie vaiduoklius ir jų santykį su tikrove. Gal tai buvo padavimai iš senovės įvykių, o gal tik vaizduotės padariniai. Greičiausia tiek padavimai, tiek vaizduotės padariniai, susiję į vieną bendrą vienetą.

MOTERIS ŠIŲ DIENŲ RŪPESČIUOSE

DR. A. ŠERKŠNAS

1. Moters rūpesčių apimtis

Žmogaus, kaip racionalinės būtybės, rūpesčiai yra dviejų laipsnių: rūpinimasis kasdieniniu savo gyvenimu ir rūpinimasis savo būtimi, savo likimu. Antrojo laipsnio rūpesčiai apima žmogaus susirūpinimą savosios būties prasme ir savąja laikysena, kurios žmogus yra reikalingas, kad toji jo būties prasmė būtų įvykdyta. Šitą susirūpinimą mūsų dienų egzistencinė filosofija laiko pagrindine žmogaus nuotaika. Šitoji "pagrindinė žmogaus nuotaika" yra etikos ir atskirų teologijos disciplinų objektas.

Mūsų šio darbo objektas bus pirmojo laipsnio rūpesčiai, kurių nei ignoruoti, nei jų vertės mažinti negalima. Kalno pamoksle ir Marijos-Mortos namuose Kristus perspėjo žmogų nepaskęsti *vien tik* dienos rūpesčiuose, o Galilėjos Kanoje Jis pats praktiškai padėjo žmonėms kasdieniniuose jų rūpesčiuose (Jono 2, 1-12).

Iš esmės žmogaus rūpesčių negalima laikyti asmenybei kenksmingais dalykais. Atvirkščiai, kasdieniniai rūpesčiai yra elementai, iš kurių sudarytas žemiškasis žmogaus gyvenimas. Juo labiau žmogus sugeba išplėsti savo rūpesčių ribas, juo pilnesnis jo gyvenimas. Normalūs rūpesčiai yra žmogaus sveikatos šaltinis. Mes dažnai stebimės, iš kur ideali daugiavaikė motina semiasi sau jėgų, besirūpindama didžiule savo šeima, tiek daug savęs atiduodama kiekvienam šeimos nariui. Natūraliniuose rūpesčiuose ir jų realizavime glūdi jos jėgos. Neturėjimas kuo rūpintis, nesugebėjimas niekuo rūpintis, ar nenorėjimas niekuo rūpintis — tai keliai į žmogaus menkavertystę.

Tačiau neretai žmogus rūpesčiuose peržengia nustatytas ribas. Susirūpinimas tampa per didelis, išpūstas ir, pagaliau, nesveikas. Toks per didelis ar išpūstas kuo nors susirūpinimas per ilgą laiką tampa asmenybėje nenormaline būsena, kurią protas pradeda kvalifikuoti kaip nenormalų dalyką, bet kurio nepajėgia išstumti iš žmogaus asmenybės. Šito proto kvalifikacija ir mėginimas išstumti, iš vienos pusės, ir tos nenormalios būsenos asmenybėje klestėjimas, iš kitos pusės, sudaro konfliktą, kuris kėsinasi prieš žmogaus fizinę ir dvasinę sveikatą. Perdaug įtemptas nuolatinis besirūpinimas, per dideli, o ypač išpūsti, rūpesčiai yra priežastimi visų rūšių nervinių negalavimų, o dažnai ir rimtų psichinių susirgimų (Plg. Dr. F. M. Teagarden, Child Psychology for Professional Workers, 384 p., New York 1946). Štai motina, kuri turi vieną vaiką. Vaikas jau mokyklinio amžiaus, jis lanko mokyklą, kuri yra labai judriame miesto kvartale. Motinos asmenybės centre atsistojo naujas rūpestis — kad vaiko nesuvažinėtų gatvėje. Pradžioje šitas rūpestis buvo lygus kitiems dienos rūpesčiams, ir apie jį, kaip išvidinio konflikto priežastį, nebuvo ko kalbėti. Bet kai šitas "susirūpinimas" motiną pristūmė prie to, kad ji, kaip tyrimo daviniai parodė, per šešias vaiko mokykloje buvimo valandas turėdavo dešimtis kartų pažiūrėti pro langą, "ar vaiko neparveža kas suvažinėto", ir dar daugiau kartų sustoti triūsusi ir paklausyti, "ar vaikas nepareina verkdamas", tai pagaliau pasidarė aišku, kad būsena yra nenormali. Šitas nenormalios būsenos asmenyje "paaiškėjimas" būna labai kritiškas momentas, nes kaip tik šiuo momentu ir prasideda asmenybės nesusitarimas su savimi. Prasidėjęs vidinis konfliktas motiną pastūmė prie to, kad ji iš viso namuose bijojo būti viena, kai vaikas būdavo mokykloje, o vyras darbe. Pertemptas susirūpinimas privedė prie ligos, nuo kurios pasisekė išgelbėti, laiku pašalinus jos priežastis.

2. Moters likiminiai rūpesčiai

Moters gyvenimo paskirtis moteriai yra lėmusi daugiau rūpesčių, negu vyrui vyriškoji jo gyvenimo paskirtis. Moteris savo rūpesčiais apima *visą gyvenimą*, su visomis jo smulkmenomis, o vyras rūpinasi tik "gyvenimo stambmenomis". Moteris daugiau pajėgia įsijausti į žmogų, pirmoje vietoje — į vaiką. Ir suprantama dėl ko. "Moteris, kuri devynis mėnesius išnešioja savyje gyvybę ir ją subrendina, kuri ilgą laiką ir po to pasilieka labai artimai surišta su vaiku, turi ypatingą ir labai natūralų supratimą apie gyvenimą ir asmeniškus žmogaus reikalavimus, kai tuo tarpu vyras nėra tokiu supratimu apdovanotas. Vyras pasinėręs daiktų pasaulyje, o moteris gyvena žmonių reikalais". (Dr. Th. Bovet, Die Ehe, 93-94 p., Bern 1948). Begyvendama ir besirūpindama savo ir kitų reikalais, moteris greičiau peržengia normalių rūpesčių ribas ir pasijunta "nesusitarianti su savimi", negu vyras. Štai kodėl moteris reikalinga daugiau psichologinės ir pedagoginės profilaktikos, negu vyras. Aukštai išsivysčiusios tautos turi šiuo klausimu puikios literatūros, kuri padeda išvengti moteriai įtempimų, konfliktų, o tuo pačiu — negalavimų ir visiško sveikatos sugriovimo.

Moters rūpesčių skalė prasideda nuo susirūpinimo pačios savo likimu, išeinančiu iš dvilypės jos paskirties gyvenime. Iš jos paskirties *kaip žmogaus,* ir iš jos paskirties *kaip žmonos.* Žmogiškajam gyvenimui rengimosi kelias mergaitei yra tiesus, aiškus, be jokių abejonių: krikščioniškajame pasaulyje šiandieną ji yra pilnateisis žmogus, ne taip, kaip ji buvo pagoniškajame

pasaulyje. Bet ji žino, kad, būdama žmogumi, ji *turėtų būti* ir žmona. Tapti žmona ją verčia visa jos prigimtis, nes šiame tapime realizuojasi jos, kaip žmogaus, patys didieji uždaviniai: lyčių poliarinis susijungimas, motiniškumas, gyvenimo tikrumas. Tapimas žmona, tačiau, tiesiogiai nepriklauso nuo jos pačios. Iniciatyvą čia turi vyras. Vyro prigimtis jį reikalauja tapti vyru, kaip moterį — žmona, bet šis klausimas vyrui tiek rūpesčių nesudaro, kiek moteriai, nes vyras "žino", kad jis "gaus žmoną, kai tik panorės". Tuo tarpu mergaitės širdyje, kaip rakštis, strygo klausimas: "Kažin, ar pasiseks?" Šitas netikrumas slegia moterį nuo brendimo pradžios iki vedybų, o kitą — ir visą gyvenimą. Dėl šito netikrumo, pasiekus tam tikro amžiaus, neviena moteris pergyvena audringai kritiškus vidaus sukrėtimus, nuvedančius net iki gydytojo intervencijos. Ypatingai sunki padėtis pasidaro tokiu atveju įtemptos moters, kai ji mato aplinkos "susirūpinimą" jąja. Tėvų įtempimas šiuo atveju didina jos įtempimą. Šitas įtempimas, išeinąs iš moters likiminio netikrumo šiame reikale, neretai būna priežastimi tragiškų vedybų, o tuo pačiu ir šeimų katastrofų, nes moteris būna priversta tekėti "už pirmo pasitaikiusio". Neretai moteris šitų įtempto susirūpinimo konfliktų rezultate tampa menkavertystės pasijutimo komplekso auka, arba asociali vyrų ir šeimų atžvilgiu. Štai 24 metų amžiaus mergina, tik gavusi darbą ir tapusi nepriklausoma nuo tėvų, pareiškė, kad ji visiškai netekėsianti, nes ji "visa savo prigimtimi" nekenčia to moterį paniekinančio kelio į vedybas, kuriuo moteris turi eiti, ir tos vergijos, kurion moteris pakliūva pagal vedybų aktą. Analizė parodė, kad šitos psichinės būsenos priežastys yra jos 17-19 metų amžiaus laikotarpyje, kai mergaitei simpatizavo net keli rimti partneriai. Šita aplinkybe naudodamasi, motina panoro dukterį anksti ištekinti. Mergaitė buvo labai subtili, ir jai savo manieromis nesisekė jaunose dienose užimponuoti už save vyresniems kavalieriams. Motina pradėjo ją instruktuoti, o kai tai nieko nepadėjo, ėmė mergaite terorizuoti, kad ji nemokanti su žmonėmis elgtis, yra neįdomi, nepatraukli, socialiai negabi. Kai mergaitė vidujinių konfliktų rezultate tapo apatiška, be energijos, partneriai vienas po kito pasitraukė, o ji įgavo menkavertystės pajutimo kompleksą. Asmenybę ginantieji mechanizmai menkavertystės pajutimą pakeitė atitinkamu pakaitalu — agresija prieš visa tai, kas jai suteikė daug kentėjimų.

Moters ištekėjimo netikrumas verčia ją rengtis specialiai kuriai nors profesijai, kad tuo atveju, jeigu teks gyventi vienai, galėtų pati išsilaikyti. Sudėjusi savo profesiniam pasirengimui nemažiau pastangų už vyrą, ištekėjus, moteriai reikia užsidaryti namie, nes "kur tik moteris, namų šeimininkė, yra kokioje nors profesijoje, kuri ją ištraukia iš namų, ten beveik visada nukenčia arba šeima, arba profesija". (Dr. Th. Bovet, op. cit., 79 p.). Reta moteris šitame punkte išvengia vidujinių įtempimų, kurie griauna jos sveikatą. Ypatingai giliai paliečia tas moteris, kurios pratusios rimtai į gyvenimą žiūrėti, kurios rimtai pasiruošusios kuriai nors profesijai, ir kurių šeimyninė gyvenimo pradžia nepasižymi materialiniais ištekliais. Užsidariusi šeimoje, ji kenčia negalinti pilnai realizuoti savęs gyvenime, išėjusi dirbti iš namų, ji dar daugiau kenčia, kad apleista šeima.

Šito likiminio dvilypumo konfliktams išvengti, moteris turi giliai įsijausti į pilnutinį gyvenimą ir imti jį visoje jo platumoje, nieko nesiaurinant ir neperdedant. Pirmiausia reikia atsiminti, kad moteris nėra skirta *būtinai* tapti žmona ar motina. Toks "būtinumas" yra įdiegtas žmogaus sąmonėje žmonijos papročių, ypač žydų papročių, surištų su jų religija. Krikščionė moteris nuo šitų papročių yra laisva. "Reikia žinoti, kad žmogui nėra jokia gėda likti nesusituokus, bet kad tie, kurie savo noru, ar prieš savo norą, lieka nesusituokę, turi labai didelius uždavinius žmonijoje. Pasaulis negalėtų išsilaikyti, jeigu jame nebūtų nesusituokusių, ypatingai netekėjusių moterų, kurios, kaip slaugės, kaip gailestingos seserys, kaip auklėtojos, savo meile spinduliuoja žmonėms . . . Suprantama, tarpe šitų viengungių yra daug tokių, kurie puikias šeimas galėtų turėti, bet Dievas jiems, dėl mums nežinomų priežasčių, kitus uždavinius skyrė". (Dr. Th. Bovet, Die Ehe, op. cit. 110 p.).

Šių dienų auklėjimas "vedybiniam gyvenimui" ne tik nėra pasitarnavęs pačiam vedybiniam gyvenimui, bet prisidėjęs prie šeimų ryšių silpnėjimo, kuris gresia katastrofa žmonijai. Auklėjimas šiandieną moterį formuoja *tik kaip žmoną ir kaip motiną*, visai nekreipiant dėmesio į tai, kad *ji pirmiausia yra žmogus*. Moters esimas žmogumi yra esminis dalykas, tuo tarpu tai, kad ji bus (ar nebus) žmona ir motina, yra tik atsitiktiniai dalykai. Mergaitės uždarymas vadinamose mergaičių mokyklose ir ten jai kalimas, kad "tu turi būti gera žmona ir motina", mūsų dienų šeimai, kaip matome, nieko gero nedavė. Moderniško auklėjimo koncepcija pati savyje yra žmogaus vidujinių konfliktų šaltinis. Moteris turėtų būti auklėjama pilnutiniam gyvenimui per pilnutinį gyvenimą. Kiekvienas žmogus aukštąja savo prigimtimi yra Dievo paveikslas. "Todėl kiekvienas turi gyventi pagal tai, kuo jis yra — noblesse oblige". (J. M. Gillis, C. S. P., The Catholic Church and the Home, 43-44 p., New York 1928). Moteris, kaip žmogus, turi teisę aspiruoti būti žmona, motina, profesionalė, visuomenininkė ir politikos veikėja. Kur jos pajėgumas ir tinkamumas jai lems apsistoti, ten ji turi ir koncentruotis. Šitokia koncepcija asmenybę veikia raminančiai, ne tempiant, bet atleidžiant ją iš vidaus.

PAULIUS AUGIUS NYDA

3. Moteriai primesti rūpesčiai

Yra dvi sritys, į kurias galima suvesti visi, beveik beribiai, moters rūpesčiai: ji pati, kaip moteris, ir kiti, kaip jos artimieji. Mergaitė anksčiau pradeda jausti *save* kitų tarpe, negu berniukas. Nuo to momento, kai ji pradeda jausti save kitų tarpe, mergaitė pradeda rūpintis savimi, kad ji "neatrodytų prasčiau už kitus". Jeigu berniukas reikia prižiūrėti, kad jis kas rytas švariai nusipraustų, ir priversti, kad jis laiku nusikirptų, tai tokio pat amžiaus mergaitė, net iš tų pačių namų, dažnai net skrupulingai žiūri, "kad nebūtų susivėlusi ir apšepusi", kas neretai išreiškiama palyginimu — "kaip berniukas". Taigi, moteriškoji prigimtis iš esmės yra susikoncentravusi aplink save. Bet tai nereiškia, kad moteris iš esmės yra introvertiškas tipas, kaip kad mano daugumas šių dienų psichologų, nepajėgiančių įžvelgti tikros moteriškos prigimties, kuri yra pridengta ana aplink save koncentravimosi skraiste. Moteris koncentruojasi aplink save daugiau dėl kitų, ne dėl savęs. Tų "kitų" yra dvi kategorijos: tie, kuriems moteris nori ir turi patikti, ir tie, kuriuos ji nori ir turi mylėti. Antroji kategorija pasiekiama tik per pirmąją. Dėl to ji daro viską, kad patiktų. Ji kantriai neša net sunkiausias jai primestas gyvenimo formas, dažnai ją net žeminančias, kad tik patiktų. Štai kodėl ji "introvertiška". Faktas, kad moteris, bendrai imant, yra socialesnė, negu vyras, rodo, kad ji nėra "gimusi tik savim rūpintis".

Mūsų dienų "industrinė psichologija" giliau įžvelgė į moters prigimtį ir ją išnaudojo saviems reikalams, negu mokslinės ar net eksperimentinės psichologijos atstovai. Moteris yra šių dienų industrinės civilizacijos auka. Šiandieną ji priversta rūpintis daugeliu dalykų, kurie ne tik nesutinka su moters prigimtimi, bet dargi ją darko. Darko jos fizinę ir dvasinę prigimtį. Šių dienų industrializmas panaudojo moterį industrijos bizniui, sukūręs moterų madas ir moteriškus papročius.

Įsivaizduokime prigimties gerai apdovanotą aštuoniolikmetę. Iš prigimties — tikras meno kūrinys. Dabar pažiūrėkime į ją su visu tuo, kas uždėta ant jos industrializmo. Lūpos, per kurias reiškėsi moteriškasis švelnumas, motiniškumas, meilė, užteptos dažais ir suparaližiuotos savose funkcijose. Šiandieninis viešas operavimas raudonu lūpų pieštuku — draugijoje, susirinkime, restorane, teatre, kelionėje — užtepė net pačią pagarbą moteriai, kuri anksčiau buvo reiškiama viešai įvairiomis formomis. Akys, kurių gelmėse būdavo matyti mergaitė, moteris, motina, yra "pataisytos" taip, kad visa tai, kas pirma jose buvo matyti, dabar pridengta. Prigimties natūralinių turtų žalojimas baudžia pačią prigimtį: šių dienų aštuoniolikmetė sensta greičiau, negu anų laikų natūrali mergina. Kiekvieno dekoravimo prigimtyje yra tai, kad dekoruotasis, nuėmus dekoraciją, atrodo senesnis, negu prieš dekoravimą. Šitaip yra dėl dekoracijos paliekamų pėdsakų ir dėl jausminės iliuzijos, kuri yra tarp to, kas dekoruota, ir to, kas nudekoruota. Dėl to yra dalykų, kurių ne tik nereikia, bet ir nevalia dekoruoti. Yra salių, pavyzdžiui, Versalyje, Potsdame ar Schönbrune, kurių niekad nedekoruoja ta prasme, kuria dekoruojamos yra šokių salės. Dekoracijų pėdsakai ir jausminė iliuzija tarp dekoruotos ir nedekoruotos prigimties stumia mūsų dienų moterį į desperaciją.

Nepaprasto įtempimo šiandieną reikalauja madų industrijos išsivystymas iš moters, norinčios išsilaikyti skonio ribose. Tikrasis skonis yra gili prigimties dovana, kuria nekiekvienas apdovanotas. Menkesnio skonio pajutimo moteris turi nemaža rūpesčių madniai apsirengti, bet drauge ir neišsišokti, "kad neatrodytum neišmanėlė".

Šių dienų moters legalizuoti papročiai, kaip rūkymas, savo laikysenos ir manierų nekontroliavimas, distancijos tarp jaunuolio ir jaunuolės išnykimas, meniškojo skonio pametimas — tai keliai, kurie privedė šeimą prie šiandieninio chaoso. Pačias kraštutiniausias ribas yra pasiekusios moterys, nepaisančios šeimos nesuardomumo. Divorsai šiandieną jau yra tapę bendro papročio dalyku.

Dėl šitos padėties kalta ne vien moteris. Pati subtiliausioji, giliausioji moteris dėl to daug kenčia. Leiskime kalbėti pačioms moterims. Kartą kolegijos studenčių, pedagogikos paskaitos metu buvau paklaustas, kaip aš žiūris į moterų rūkymą. Atsakiau, kad iš esmės žiūriu į tai neigiamai, bet rūkančios moters, individualiai imant, nesmerkiu, nes ji yra mūsų legalizuotų papročių auka. Klasėje to klausimo metu buvo visas 100% rūkančių. Iš mano pusės jos buvo paprašytos pasisakyti, kaip jos jaučiasi dėl rūkymo. Per 25% iš jų be jokių rezervų pasisakė viduje daug kenčiančios dėl to, bet nerūkyti negalinčios, kad "neatrodytų atsilikusios". Jos mano, kad, iš viso, didelė dalis rūkančių mergaičių rūko tik apgaudinėti aplinkai, kuri "iš jų to reikalauja". Tą pat patvirtino neviena mano buvusių mokinių Lietuvoje, kurios, tik išėjusios iš gimnazijos ir įstojusios į universitetą pradėjo rūkyti. Viena iš jų, pirmą kartą sutikta rūkant, sarkastiškai pridėjo: "Kaip matote, nebeišlaikiau teroro".

Moteris liko visai bejėgė susigaudyti šių dienų chaose. Išsivysčiusi madų industrija užhipnotizavo moterį, paraližiavo jos savęs pajautimo galias, iš jos padarė manikeną. Dekoracijų salionai, madų krautuvės aptvaikino šių dienų moterį. Savo valios ji ten maža bepajėgia pareikšti. Ją aprengia ir aptaiso tose įstaigose taip, kaip fabrikantų nustatyta. Šitos industrijos reklama pasidarė tokia galinga, kad ji kelia jau rimtą susirūpinimą net pačių konservatyviškiausių sociologinių liberalų tarpe (Plg. B. Clark, The Advertising Smoke Screen, New York 1944).

Moderniška moteris liko perkrauta rūpesčiais. Bet visi jos rūpesčiai koncentruojasi tik apie žemiškus šio gyvenimo dalykus. Tai Evangelijos Mortos rūpesčiai. Rūpesčiams, dėl kurių Kristus pagyrė Mortos seserį Mariją, moderniškai moteriai neliko nei laiko, nei jėgų. Meditacijos, pagaliau, ir nesiderina su šių dienų moters papročiais ir madomis. Iš prigimties jautri, apdovanota gilia intuicija, moteris šiandieną nujaučia padėties rimtumą ir dėl to yra nerami, įtempta, kovojanti pati savyje. Išeitis tebėra tik viena: susikaupti ir suprasti, kad reikia grįžt vėl pačiai į save. Grįžti moteris pajėgi net iš pačių tamsiausių padugnių, kaip sako visas komunistines patamses išklaidžiojusi garsi konvertitė Dorothy Day.

Šių dienų moteris turi rasti atsakymą į šį klausimą: kam tos gyvenimo formos, kurios ją vargina ir žemina? Kad patiktų vyrams? Nuo kiekvieno vyro, kuriam patinka ant moters uždėta dekoracija, o ne pati moteris, kiekviena moteris privalo bėgti. Kad išsilaikytų lengviau gyvenime? Gyvenime išsilaikyti reikia jėgų, o jėgų šaltinis yra ne prigimties iškreipime, bet natūralioje prigimtyje. Kad pridengtų moteriškos būtybės fizinius ir dvasinius trūkumus, be kurių iš viso sunku rasti žmogų? Trūkumus gali pridengti gražūs, skoningi drabužiai, skoningi papuošalai, intelektualinis ir estetinis išsivystymas, o dekoracijos ir ciniški papročiai tuos netobulumus, ypač dvasinius, tik dar labiau pabrėžia.

4. *Moters natūralieji rūpesčiai*

Ir vis dėlto moters rūpesčių centre yra ne ji pati, bet jos artimieji. Rūpinimasis savimi jai nesuteikia tiek skausmo, kiek rūpinimasis kitais. Štai motina metus kitus negaluojanti. Dėl to "nedidelio" sirguliavimo jos ūpas nesusmunka, ji dirba kasdieninėje apyvokoje, skatina, drąsina, įkvepia vyrą ir vaikus. Šita laikysena, medikai sako, yra pats didžiausias jėgų šaltinis, kuris padeda ir organizmui atsigauti. Jai pačiai visai pasveikus, štai pradeda sirguliuoti jos vaikas. Motinos susirūpinimas įsitempia labiau negu pirma, kai ji pati negalavo. Jos ūpas smunka, susivaldymas mažėja, laikysena ir veiksmai ekscentriškėja. Ir taip yra ne vien dėl vaiko ligos, bet ir dėl jo nepasisekimų. Dėl vaiko nepasisekimų draugų tarpe, mokykloje, gyvenime motina daugiau kenčia, negu pats vaikas. Mokykloje tinginys, o namie ir bendruomenėje asocialus vaikas yra motinos "nežinomoji liga", dėl kurios ji arba nyksta, arba savo asmenybėje išsidirba tam tikrus mechanizmus vaiko veiksmams teisinti. Moters prigimtis yra artimesnė artimui. Atsimenu vieną pagyvenusį mokytoją, kuriam vėlai vakarais tekdavo pareiti namo per parką. Juo einant, jį "apimdavo baimė". "Kai aš pamatau kartais tuo momentu einančią moterį, kaip angelas išsklaido mano baimę", — sako mokytojas. Šita subtilaus žmogaus dvasios būsena liudija, mažiausia, kad tas kažkas, dėl ko bijomasi, yra ne moteryje. O iš kitos pusės "svarbiose gyvenimo situacijose, kaip ligoje, nelaimingame atsitikime, pavojuje, moteris rečiau pameta galvą, o dažnai tiesiog su nuostabiu ramumu griebiasi iniciatyvos ir randa išeitį". (Dr. Th. Bove, Die Ehe, 95 p., op. cit.).

Mums paprastai daugiau žinomi išviršiniai konfliktai žmonos su savo vyru ar motinos su sūnum ar dukterim dėl jų palaido gyvenimo, bet šitie išviršiniai konfliktai yra tik prigimties organizuojamos priemonės išsigelbėti nuo visiško sugriuvimo vidaus konfliktuose, nuo kurių ji kenčia. Dėl vyro piktos valios žmona, kuri nelinkusi greit eiti į išorinius konfliktus, ima analizuoti save, ieškoti savyje anos piktos valios priežasčių. Ne išoriniai konfliktai, bet vidujiniai šv. Augustino motinos kentėjimai paveikė pragaištingą gyvenimą vedantį sūnų. Dėl vaiko nedoro gyvenimo nereta motina, iš kitos pusės, savyje išsiugdo menkavertystės pajutimo kompleksus. Ir atvirkščiai, nereta žmona ar motina įpuola į didybės maniją dėl vyro ar vaiko pasisekimų. Tarp šitų dviejų kraštutinumų yra nepaprastai plati skalė — moters vidaus konfliktų ir kančių dėl savo artimųjų. Kartais net nepaprasto herojiškumo ir pasiaukojimo randama toje skalėje.

Viena iš žiauriausių vietų moters natūralinių rūpesčių apimtyje yra ekonominė padėtis jos pačios, o ypač jos šeimos. Sunki ekonominė padėtis moterišką prigimtį labiau veikia, negu vyrišką. Vyras kitaip pergyvena ekonominius trūkumus. Jis yra šaltesnis ekonominių nedateklių reikale, jis nepergyvena visų smulkmenų, kaip jas pergyvena moteris. Jau mokykloje mergaitė daug kenčia, jeigu ji "menkiau apsirengusi, negu kitos". Rimti ekonominiai trūkumai vaikystėje ir jaunystėje moteriai palieka gilų antspaudą. Vėliau ekonominiams reikalams pasitaisius, savos šeimos ūkyje tokia moteris, be mažų išimčių, būna labai nuosaiki, sąmoninga, planinga.

Nereta moteris būna pertemptų ekonominių rūpesčių auka. Nervų ligų specialistai dėl to pirmoje vietoje atidžiai tiria ekonomines sąlygas, kuriose ligonis gyveno. Tai pati rimčiausia vieta mūsų dienų moters gyvenime, kalbant apie jos dvasinę ir fizinę sveikatą, o kartu ir apie ateities kartas, kurios taip daug priklauso nuo moters sveikatos. Bendras ekonominis psichozas apėmė šių dienų pasaulį. Fizinio gyvenimo standarto kėlimas — tai pradinis ir galutinis šių dienų žmogaus siekimas. Šitame psichoze moteris tapo didžiausia auka. Ji labai jautriai išgyvena ekonominį moderniško žmogaus ir jo šeimos standartą. Kadangi tas standartas reklamos ir propagandos nuolat pučiamas, tai šių dienų žmogus, o ypač moteris, ekonominiame gyvenime yra pametęs kriterijų ir, nepaisydamas nei egzistencinių savo rūpesčių, nei sveikatos, daro viską, kad tik "neatsilikus nuo kitų". Psichiatrinė statistika rodo, kad ši įtampa daugiausia pakėlė psichinių ligonių skaičių. (Plg. H. E. Barnes, Society in Transition, New York 1939). "Mes negalime pabėgti nuo išvados iš mūsų dienų gyvenimo, kad šiandieninio žmogaus dvasiniai trūkumai ir nenormalumai daugiausia kilė iš to, kad žmogus šiandieną sunkiai pajėgia patenkinamai apspręsti save gyvenamoje aplinkoje. Jis su savo socialiniais, ekonominiais, biologiniais ir fiziniais reikalavimais šiandieną yra toli išėjęs iš savo pajėgumo ribų". (Dr. J. W. Wallin, Personality Maladjustment and Mental Hygiene, 47 p., New York 1935). Į šituos žodžius mūsų dienų moteris turėtų labai giliai įsiklausyti. Ne tik dėl savęs, bet pirmoje eilėje dėl savo artimųjų, kurių reikalais, kaip matėme, ji gyvena. Pagrindinis dalykas — būti pačios savęs ribose. Taigi, ir vėl grįžome prie Evangelijos Mortos, kuriai Kristus pasakė: "Morta, Morta, sielojiesi ir esi susirūpinusi daugeliu dalykų, o reikia tik vieno. Marija pasirinko geriausią dalį, kuri nebus iš jos atimta". (Luko 10, 41-42).

KŪRYBOS PASAULY

LITERATŪRA

Henrikas Nagys, SAULĖS LAIKRODŽIAI. Poezija. Chicago, 1952 m. 80 p. Kaina $1.00.

Pirmą kartą Henriką Nagį užtikau, regis, žurnale "Kūryboj". Jau iš pirmųjų dalykėlių susidariau įspūdį, kad čia ateina rašto žmogus visai naujas. Buvo jis dar sunkokas, jautėsi prisiskaitymas, tačiau jo žodyje jau tada siypėjo didelė ir šviežia galia. Jau tada jis buvo būdingas šiems laikams: platus, epiškas, vienur kitur nušvintąs galinga eilute, kuri visą ilgą prozišką paruošimą sugyvindavo ir pakeldavo į grynosios poezijos sritis.

Tai "juodosios žvaigždės" Nagys. Juodos spalvos atspindys buvo jo poetinio pasaulio mėgiamiausias dugnas. Vėliau jis pasirodė su vienu kitu dalykėliu, kurie jau pasiliks. Pavyzdžiui, "Medis turgaus aikštėje", "Žemę praradęs žemdirbys" ir dar vienas kitas jau skambėjo subrendusio poeto žodžiu. Tie dalykėliai buvo paskelbti tremtyje rotatorium multipiikuotame rinkinyje "Eilėraščiuose" ir vėliau pasirodžiusioje knygoje "Lapkričio naktys".

Gera, tikra poezija įstringa mintin ir lieka. Mūsų naujausioji poezija turi tą ydą, kad jinai labai žodinga ir lygi, kad jai dažnai stinga kažko prasiveržiančio ir liekančio. Formališkai tariant, jai stinga kulminacinio taško, kur susikauptų jausmas ir mintis. Joje eilutės eina pakrikai, lyg karo pabėgėlių nedrausmingos kolonos. Kūryba yra kova, o mūšin voros visada eina tam tikra tvarka. Jos gali būti judrios ir elastingos, bet jos krikti negali, o turi kyliu, frontu ar lanku veržtis prie tikslo — vedamosios minties.

Ta prasme H. Nagys išsiskiria iš savo kartos poetų. Jis žino taisyklę, kad gerai sukirptame eilėraštyje būtinai turi būti pagrindinis posmas, pagrindinė eilutė ar bent vienas vyriausias žodis, kuriame susikaupia visa eilėraščio esmė. Tai yra kiekvieno meno kūrinio, kalbant statytojų technišku žodynu, la clef de voute, skliauto sandūron įspraustas akmuo ar plyta, kur atsiremia visas skliauto svoris ir kuriuo viskas laikosi. Taip Nagys, būdamas naujas ir naujoviškas, lieka klasiškas. Jei jam dažnai stinga Vitruvijaus proporcijų, tai vistiek jo eilėraštis gerai organizuotas.

Naujas jo poezijos rinkinys rodo didelę pažangą. Tiesa, jis čia lieka ištikimas savo stiliui ir dvasiai. Kaip pats žmogus nekinta, taip nekinta ir stilius. Ir čia jis kartais platus ir žodingas, kartais lakoniškas ir trumpas, bet vienur ir kitur jaučiama, kad jis tampa žodžio šeimininkas. Didesnės apimties eilėraščiuose ir ypač ilgesnio metražo eilutėse jis dar nevisada tinkamai išbalansuoja žodinę medžiagą ir nevisur "išveža" iki galo, bet jame jau jaučiasi nauja.

Iki šiol mes jį matėme objektyvų stebėtoją ir gerokai išpūstą. Jo medis buvo ne toks kaip kiti medžiai. Jauti, kad jis kieno nors vietoj ar ne vietoj pasodintas. Jo žmogus, dažnai pilkas, buvo šarvuose pastiręs. Net eilinis darbininkas buvo ne be koturnų. Jausmas buvo dažnai dirbtinai santūrus. Paprastos ir kasdieniškos mintys perduotos patriarkišku iškilmingumu. Nemanyčiau, kad tai būtų tikrasis Nagys, nes jautei, kad po ta iškilmių danga alsuoja gyvas žmogus ir šlama gyva gamta.

"Saulės laikrodžiuose" nuo scenos jis nužengia žemėn. Dar ne visur, bet jau jo poezija švinta ir giedrėja. Gyvas žmogus prabyla į gyvą žmogų, ir į gyvą gamtą. Atsiranda intymumas: nuoširdus, be pozos, be pakelto tono. O tai reiškia, kad poetas pradeda matyti pasaulį čia pat, po savo kojų, o ne kažkur regėjimų miglose paskendusias šalis. Ir jo pasaulin išeina jau ne literatūrinių stampų figūros, o gyvi žmonės su savo polėkiais ir troškimais. Ir kaip tik dėl to net ir jo pasakų pasaulis darosi tikresnis.

Dažnai poetui reikia labai ilgai paties savęs ieškoti. Ir man rodos, kad šioje knygoje H. Nagys rado save. Tai dar nereiškia, kad jis save palietė. Ne, tik prieš jį atsistoja jo tikras pasaulis: šviesus ir didingas savo šventadieniu ir kasdienybe. Dirbtiniu būdu slopintas jausmingumas pats pradeda veržtis iš jo širdies gelmių ir ima puoštis gražiausiais žodžiais. Kai kurie eilėraščiai nuskamba nuostabiu tikrumu, o tai reiškia, kad jis jau žodį pilnai yra užvaldęs. Nemanau, kad jam šiandien lengviau rašytųsi, kad žodžiai patys piauktų ir klostytųsi posmais. Nieko nuostabaus lengvai nuveikti negalima. Tobulybė gimsta kančioje ir darbe.

H. Nagys yra didelio išradingumo poetas. Jis turi nuostabių eilučių, kurios išperka dažnai sunkią žodinę medžiagą. Štai, sakysime, jis sukuria monotonišką mažos geležinkelio stoties nuotaiką, kur viskas kažkaip, lyg prieš audrą, nutilę, kur viskas juda tingiai, kaip šešėlis, bet staiga: "Tolybėj surinka išgąsdintos traukinio girios". Tai to viso monotoniško rudens liūdesio šviesus spindulėlis. Čia yra sukaupta pagrindinė mintis. Eilėraštis eina toliau tik tam, kad išsakytų visą tą nostalgiją, kuri kaip migla gobia stotelę naktį ir dieną. Traukinys pasirodo ir dingsta, o ta sunki laukimo nuotaika lieka.

Nostalgijos nuotaiką jis nuostabiai moka perduoti. Į rūsčias rudens ūkanas įsiskverbia šviesus spindulėlis:

Užmirštas visų, šešėly kukčioja [fontanas.
Susigūžę skuba niūrūs žmonės į [namus.
Tik plakatų stulpo gelstančioj [reklamoj
supas vasaros gėlėtos valtys ant [vilnių.

Ruduo, 10 psl.

Tiesa, iki šiol tai buvo tik paskiros eilutės su tokia galia. Šiame rinkinyje jau ištisi eilėraščiai atlikti panašia įtampa ir galia. Turiu galvoje jo erotinius motyvus. Jau minėjau, kad Nagys dažnai dirbtiniu būdu slopina savo jausmingumą. Prigimtis visada prasiveržia pati. Ir, mano galva, čia kaip tik ir bus jo stichija. Kai kas tvirtina (Jeanroy), kad visa poezija galima suskirstyti į septyniolika motyvų arba siužetų, bet manyčiau, kad poezijoje yra tik du motyvu: liūdesys ir džiaugsmas. Kiti paskirstymai jau priklauso poezijos turiniui, o ne esmei. Juo poezija yra paprastesnė, juo ji nesudėtingesnė, tuo giliau ji mus veikia. Poezija labai gimininga muzikai, ir man net sunku būtų pasakyti, kuri jų motina, o kuri — duktė. Jas skiria ne dvasia, bet mintis. Muzika reiškia tik nuotaiką, o poezija ir nuotaiką, ir mintį. Dėl to niekad negalima aukoti esminių poezijos elementų dėl pašalinių. Dar daugiau, visada artimesnei individualios stichijos sričiai lengviau atsiskleidžia mintis ir ji pasipuošia gražiausiomis formomis. Tikras jausmas yra nepakartojamas. Tuo aš noriu tik pasakyti, kad poetas neturėtų vengti kurios nors poezijos srities vien dėl to, kad tai jau išsakyta. Tikrumoje, viskas apie viską jau sakyta, bet ir nieko nepasakyta. Kalbu apie H. Nagio amorinius dalykėlius. Ir mano noras būtų matyti jį tokį, koks jis yra. Kitaip sakant, kad jis stačiai prieitų prie dalyko, o ne per tarpininkus. Manau, kad tuo būdu jis mums parodytų tikrai nuostabių kūrinių.

Kiekvienas poetas, kol suranda save, nustoja labai daug negrįžtančio laiko. Poezija be jaunystės, be išvidinės galios gali mus stebinti, bet ji niekad mūsų nežavės ir nesvaigins. Mintis yra daugiau per pusamžį persiritusių žmonių sritis. Dėl to kiekvienas poetas-lyrikas turėtų skubėti kurti, turėtų laiku sukrauti žiedą ir prasikleisti, o paskui laiku pakeisti žanrą. Poezija labai glaudžiai siejasi su pačiu žmogum: ji stačiai neatskiriama, nes gi tas žmogus kalba savo liūdesį ar džiaugsmą.

Šioje knygoje, nors labai nedrąsiai, atsiranda žaismingumas, atsiranda giedra, nors pilna liūdesio ir nostalgijos:

Kaip žalias žiedas prasiskleis po [kojom
Nustebęs ežeras. Kaip žemės ašara— [skaidrus.
Jis miega Dievo delne ir alsuoja
Į veidą Jo — žuvėdras ir drugius.

Žmogaus namai, 13 psl.

Gyvas, netarpiškas jausmas visada įsivelka į puošniausius drabužius. H. Nagio sakinys tampa drąsesnis ir tobulesnis. Atsiranda eufoninės priemonės, kurios dar kartais per tirštos ir tinkamai neišbalansuotos: "bėga bandos, baubdamos iš siaubo" (63 psl.); "šiaudines kepures pasipuošę apynių nualpusiom kekėm" (71 psl.); "vilgomos šilto šiušenimo šakos šnabždėdamos šneka" (61 psl.) ir t. t. Kartais disonansu nuskamba vienas kitas posmas, kuriam trūksta šlifo. Sakysime:

Ateik, užtiesk šiltais plaukais man [veidą,
Ir paskandink savų akių žvaigždes
Manų ištroškusių akių gelmėn...
Į kraują įsiliejo niūrūs, rūškanoti [dangūs!

Karalaitė, 23 psl.

Čia mes matome elementarias stiliaus klaidas: ritmiškai žodis "akių" pasikartoja toje pačioje vietoje. Iš viso negerai, kad jis kartojasi, ir būtų daug geriau čia pavartoti kitas kuris žodis. Ketvirtoji eilutė visai nesiderina posme. Ji per svetima ir per toli ma ne tik šiam posmui, bet ir visam eilėraščiui. Gal ji aiški autoriui, bet ji yra nesuprantama skaitytojui. Tie dalykai lengvai pašalinami, ir autorius turi juos išlyginti.

Kai kas H. Nagiui primeta kartojimąsi. Tai galima prikišti kiekvienam autoriui, nes kiekvienas tų žodžių turi, ir jie yra jau taip savi, taip prisisegę prie stiliaus, kad čia net ir pastangos dažnai esti tuščios, ir kartais jų nusikratyti negalima. Būtų labai įdomu, kad kada nors imtų H. Radauskas ir savo eilėse suskaitytų, kiek kartų jis yra savo poezijoje pavartojęs tokį išskirtinį epitetą kaip "stiklinis". Ar tegul šiuos žodžius rašantis surinktų vienon krūvon visus savo eilių "kažkas" ar "niekad". Gal tai ir žodžiai bei vaizdai parazitai, bet jie yra jau tapę rašytojo prigimties dalimi. Kas kita, kai sudėtingesnis vaizdas kartojasi. Nagiui galėčiau prikišti: "palikęs persunktą aliejum uosto vandenį", "pro tirštą alyvą jie mato", "ir aliejaus dėmės žydi uosto vandeny pajuodusiam" ir t. t. Toks pasikartojimas gal jau turėtų būti vengtinas.

Gerosios pusės išperka trūkumus, ir su kaupu. Gal šioje knygoje mes ir nematome pirmosios knygos monumentų, kaip "Medis turgaus aikštėje", bet ji visa darosi kita, ir reikia manyti, kad sekančios knygos eis tolydžio didyn ir tobulyn. Svarbu, kad poetas jau palieka vieną savo kūrybos laiptą ir kopia aukštyn. Mes jau čia randame tikros, grynos ir didelės poezijos:

Vyt. Maželio nuotrauka

Henrikas Nagys

Noriu užmigt. Tavo žydinčių rankų [pusnynuos,
leisk, tegul ilsisi nugrimzdusi mano širdis.
Ir teužpusto akis man ir tuščią [krūtinę
degančiu smėliu šios žemės vėjai [karšti.

Tai meilės žodžiai, betgi po jų ateis brandi ir gili mintis. Norėčiau, kad kiekvienas skaitytojas jaustų ir gyventų tą poeto džiaugsmą.

Jonas Aistis

Jurgis Jankus: PAKLYDĘ PAUKŠČIAI. I dalis 172 p., II dalis — 225 p. Išleido Gabija.

Kalbėti apie naujausią Jurgio Jankaus romaną "Paklydusius Paukščius" reiškia nors iš dalies atsakyti į klausimą, kiek literatūra gali atsišlieti žmogaus ir žemės ir kokiose ribose šitas atsišliejimas literatūriškai galimas. Ir ar yra toks žmogaus ir žemės plotas, kuris moraliai privalo pasilikti literatūros rankų nepaliestas, vadinasi, visais atvejais paliktinas anapus literatūros?

Šie klausimai turi du pagrindinius stebėjimo taškus: pirmasis yra moralinis su didesniu ar mažesniu estetinio grožio reikalavimu, antrasis yra autonominės meninės tikrovės akcentavimas. Kitaip sakant, tai yra ginčas dėl pačios literatūros ir rašytojo problemos. Literatūros nusikalstamumas ar literatūros nepriklausomumas? Kiekviena dvasinė kūryba, pastatyta ant vienos krypties bėgių, yra vidutiniškumo ir vegetacijos ga-

rantija, nes ne kūrybos nusikalstamumas, bet kūrybos nepriklausomumas yra kūrybos bei kūrėjo problema. Specifinė literatūros galia — bekompromisinis galėjimas parodyti žmogų situacijose ir laike—negali turėti jokių apribojimų, išskyrus meninius.

Todėl rašytojo pareiga yra visuomet atskleisti kuo pilnesnį žmogų ne vien žmoniškomis, bet ir žmogiškomis savybėmis, kadangi seniai jau žinoma, kad knyga, pretenduojanti išlikti, privalo būti gyva personažais, nes gyvenamojo meto dvasios bei idėjų įkūnijimas nėra pakankamas, jei jų kūnai pasilieka tik lėlėmis arba šešėliais. Rašytojas neturi bijoti kartas nuo karto nusiimti baltų pirštinių ir eiti į gyvenimą, kuris yra paklydimas, skurdas ir neviltis. Jis turi būti atviras klystančiam ir lūžtančiam žmogui, nes kūrinys be žmogaus nėra atsparus laikui. Literatūrinių temų aprobavimas ar neaprobavimas rašytojui yra ne kas kita, kaip dvasinės diktatūros siekimas. Didžiausias ir vienintelis literatūros nusikalstamumas yra tik nekūrybiškumas.

Dabar jau pilnai yra atėjęs laikas apvalyti mūsų literatūrą nuo įvairiausių neliteratūriškumų pačios mūsų literatūros labui, nes kol nebūsime nuėję iki toliausių žmogaus gelmių, tol mūsų noras pasiekti vakarietiškos literatūros krantą paliks recenzentams tik gera proga nulašinti graudesnio rašalo. Gal niekada lietuviui rašytojui nebuvo taip aktualūs ir reikalingi įsisąmoninti Pio Barojos žodžiai, kad menas menui niekada nebuvo didelis dalykas, kad didysis menas visuomet buvo paremtas žmogum.

Šituo žmogaus ieškojimo keliu stambų, bet kartu ir rizikingą žingsnį dėjo Jurgis Jankus "Paklydusiais Paukščiais". Kiekvienu atveju autoriaus nesustingimas yra sveikintinas. Nereikia jokios išminties pastebėti, kiek daug neišnaudotų plotų laukia lietuvio rašytojo žodžio. Tad į Jurgio Jankaus knygą šiame aptarime ir bus žiūrima, kaip į mėginimą grynai literatūriškai praskleisti paklydusio žmogaus uždangą.

Naujasis Jankaus romanas pirmoje vietoje laikytinas rašytojo atsinaujinimo pastanga. Pats romano sukirpimas yra originalus, tačiau tik mūsų literatūrai. Autorius, pirmuoju asmeniu atsidūręs savo knygos veikėjų rate, yra dažnokas reiškinys modernioj oj prozoj (kai kuriose panašaus sukirpimo knygose autoriaus kalba ar pastabos išskiriamos net atskiru šriftu). Personažai, atsiverdami rašytojui bei pasakodami savo patirties istorijas, sudaro visą knygos turinį, kuris kartais autoriaus noru yra arba suliejamas, arba paliekamas nesurištų pasakojimų rinkiniu.

Jurgis Jankus pirmąjį kelią pasirinko beveik kraštutiniškai, — visus pagrindinius žmones kriminališkai subalansuodamas. Nenorint išsitarti iš esmės prieš kriminalinį elementą knygoje, tenka pažymėti, kad "Paklydusių Paukščių" žmonės tikrai per lengva ranka žudomi. Pats blogiausias, mažiausiai būtinas ir daugiausia neįtikėtinas yra kunigo nužudymas. Atrodo, autoriaus labai stengiamasi (todėl kartais netikroviškai) visų veikėjų likimą vienaip ar antraip išspręsti, kad skaitytojui, užvertus knygą, nebereikėtų daugiau sielotis ir gyventi personažų egzistavimu. Knygos intrygai ištiesti visiškai būtų užtekę tik vieno žmogžudžio — Vinco Viltrakio, nes tolimesnieji nužudymai jau yra tik dirbtinės atomazgos. Tiek ankstyvesniame Jurgio Jankaus darbe, "Naktyje ant morų", tiek šiame romane prasimuša neįtikėtinas veikėjų surišimas. Ir toji priežastis yra atsakymas, kodėl, kalbant apie "Paklydusius Paukščius", nenorom kyla pramoginės knygos terminas, nors mes dar nesame tiek turtingi, kad ir menką geresnių savo knygų dalį galėtume nukelti pramoginin skyriun.

Netrumpa romano įžanga, pašvęsta rašytojo klausimui, savo užimamą plotą taip pat vargiai pateisina. Ją norėtųsi matyti gilesnę bei originalesnę. Autoriaus pasišnekėjimas (30 puslapyje) su Daiva yra perdaug naivus ir nerašytojiškas. Tolimesnis pasikalbėjimas su Daiva (57—58 psl.) skaitytoją verčia šypsotis, ir neaišku, kodėl toji rafinuota moteris šiame pokalbyje pravirksta, nes sakiniai, nors ir trimis šauktukais pabraukti, neatrodo esą labai svarbūs. Knygos pradžioje Jurgis Jankus per dažnai savo veikėjus nusaldina. Tai ypatingai svetima yra "Paklydusių Paukščių" pobūdžio knygai. Todėl romano pradžioje įvestieji žmonės, nors ir gana nemažai sakinių pasakę, dar neįstringa nieku charakteringu. Kunigo ir Daivos dažnas sėdėjimas prie šachmatų lentos ir jo nemaskuotas rūpinimasis josios likimu perdaug pasako skaitytojui, nors autoriaus buvo norėta jų artimumą atskleisti tik veiksmo atomazgoje.

Puslapiai, kuriuose kunigas pradeda išsikalbėti rašytojui, ir ypatingai pasakojimas apie Daivos motiną jau atverčia tikrąjį Jankų, nors tariamasis girininkas gal per stipriais brūkšniais pabrėžiamas ta prasme, kad jis perdaug skaitytoją įtikina savo buvimu, o vėliau tai kunigo lūpomis turi būti paneigta. Šiame pasakojime Jankus dar kartą įrodo esąs nesmulkaus supynimo meisteris, sugebąs taupiomis būdingomis prozaikui priemonėmis, aštriu bei įsidėmėtinu psichologo brūkštelėjimu apmesti net charakterinio veikėjo rėmus, iš kurių jis tik labai retais atsitikimais išsprūsta. Jankaus pasakojimas visumoje sprendžiamas dialogu, iškeliančiu pagrindinius jo savumus — personažo charakteristiką bei veiksmą. Tik patyręs ir talentingas rašytojas gali dialogą tiek apvaldyti, kad jis pats varo knygos veiksmą bei personažų sprendimą. Ir tik Jankaus neblogai vartojamo dialogo dėka knygos veikėjai skleidžiasi pamažu ir gana įtikinamai. Kalbamoji romano vieta atrodytų viena iš stipriausių visame "Paklydusių Paukščių" vienete.

Tačiau pats didžiausias knygos išlikimo laidas yra bandymas kurti žmones - charakterius, gyvenančius ne vien šviesiąja paros dalimi, bet ir tamsoje savotiškai mėginančius griebtis už ko nors, kas darytų, jų akimis žiūrint, gyvenimą lengvesnį bei malonesnį. Ir tieji žmonės nėra be sielos ir kraujo, nes kiekvieno jų patirtis įrodė jiems klaidingą jų dienų supratimą. Kiekvienas jų netuščiai ír moraliai sunkiai kentėjo. Jurgis Jankus savo personažams neleido laimėti prieš tiesą, jis tik parodė juos silpnus ir žmogiškus, neslėpdamas prigimtosios ydos, bet jos jokiu būdu netapydamas šiltomis spalvomis. Vienintelis Jankaus pabrėžtas dalykas yra mirtis, kaip visų skriaudų išlyginimas nepaisant, jog daugumai veikėjų egzistavo Dievas. "Paklydusių Paukščių" žmones galima puikiai apibūdinti rašytojo-veikėjo žodžiais: "Aš žinau, kad žmogus padaro žmogiškai. Gal ir ne žmoniškai, bet vistiek žmogiškai. Ir ką padaryti, kad tame žmogiškume yra saldumo, prieš kurį ir didelės asmenybės suklumpa ir meldžiasi jam . . ."

Vienas gyviausių bei labiausiai pavykusių personažų Jankaus romane yra Aleksas. Savotiška jo pasaulėjauta, paklota pirmuose antros dalies puslapiuose, yra tvirta ir negriaunama jokiu jo paties veiksmu ar poelgiu. (Kunigo suvažinėjimas yra ne Alekso, bet Jankaus nereikalingas posūkis.) Pakankamai įtikiną yra Sužadėtinis ir Viltrakis, tačiau kunigas jau silpnesnis, nors ir geras, kartą paklydęs ir tyliai bei giliai atgailojąs žmogus. Moterys, kaip ir daugumai mūsų beletristų, "Paklydusių Paukščių" autoriui sekasi žymiai sunkiau kurti, bet nebūtų galima pasakyti, kad Daiva ir Ramunė, turėdamos tam tikra prasme charakterinio gimininingumo, būtų paviršutiniškos būtybės tuščioj kasdienybėj. J. Jankaus įžvelgimas josna, ypatingai Ramunėn, laikytinas įtikinančiu, nors pats autorius — knygos veikėjas —

yra apgailėtinas. Nežiūrint didesnių ir mažesnių rašytojo nepasisekimų charakterių, nebe tipų bandyme, tenka maloniai džiaugtis ir puoselėti tikėjimą, kad Jurgis Jankus ir toliau bus vienas iš nedaugelio mūsų prozos kūrėjų, pasukusių didžiausion beletristikos dorybėn — žmogun.

Būdingu paskutiniausiu mūsų prozos bruožu darosi jaunas arba tik vidutinis veikėjų amžius. Tai parodo, jog daugiau ir daugiau mūsų prozon ateina nerimo žmogus, nes, anot Faulknerio, "kas gi kada nors surado teisingumą jaunystėje arba keletą iš tų varginančių dorybių, kuriomis mes lepiname ir lopšyje supame savo pavargusias arterijas ir sielas." Gana taikliai buvo neseniai mestas tvirtinimas apie lietuviškosios prozos artėjimą poetiškon išraiškon. Tačiau Jurgis Jankus čia ir toliau neįspraudžiamas. Jo sakinys, vietomis atrodantis banaliu, yra tvirtai proziškas ir paprastas, bet nešaltas.

Nereikia kartoti, kad "Paklydusių Paukščių" autorius puikiai moka skaitytojus pririšti prie savo knygos puslapių ir situacijų, nors šiame romane yra ryškaus veiksmo nesimetriškumo — pradžioje einančio lėtokai ir nuo antros dalies vidurio kiek per staigiai spartinamo. Tik vėl norisi pasidžiaugti rašytojo ieškojimu ir pastangomis nesustingti tuose pačiuose vandenyse. Norisi tikėti, kad tolimesnis Jankaus ėjimas žmogun bus žymiai stipresnis literatūriškai. Ir nedrąsiai jau galima tarti apie mūsų beletristikos lauko prašviesėjimą, nes jeigu tremtyje sugebėta giliai atskleisti lietuvišką kaimą ("Kryžiai", "Kur bakužė samanota", "Sudiev, kvietkeli"), tai yra pagrindo tikėti, kad mūsų proza, tiek Jurgio Jankaus, tiek kitų beletristų asmenyse, ir toliau kelsis į vienkiemius ir žmogų.

A. Audrius

LITERATŪROS LANKAI

Reikia pasidžiaugti, kad laisvajame pasaulyje lietuvių literatūros klausimai gauna naujų akstinų, atėjusių iš pačių rašytojų iniciatyvos. Maloniai nuteikė ir "Literatūros lankai", kurių didžiausias rūpestis — estetinė kūryba. Šį momentą galima būtų laikyti programiniu naujojo leidinio bruožu. Juo labiau reikia vertinti šias pastangas, kai atsimename, kokiomis sąlygomis mūsų kūrėjams šiandien tenka puoselėti savo meną.

Dabar turime du literatūrai skirtus periodinius leidinius. Jau anksčiau pasirodė "Gabija", kuri stengėsi apimti visus pajėgesnius mūsų raštų žmones. "Literatūros lankai" yra kiek ekskliusyviškesnio pobūdžio. Trumpai tarus, jų branduolį sudaro tie asmenys, kurie buvo susimetę į "Žemės" antologiją. Ta proga reikia pastebėti, kad be šių dviejų grynai literatūrinių žurnalų, į literatūrą tinkamo dėmesio kreipia ir kai kurie savaitraščiai bei dienraščiai, nors turime ir tokių, kuriems lietuviškoji kūryba egzistuoja tik kaip grynai atsitiktinis reiškinys, arba ir visai neegzistuoja.

Pirmame "Literatūros lankų" numeryje rašo K. Bradūnas, A. Škėma, H. Nagys, J. Kėkštas, J. Girnius, Jonas Mekas, A. Katiliškis, J. Kaupas, J. Staniškis, Vl. Šlaitas, L. Miškinas ir dar kiti.

Visą jų triūsą galima suskirstyti į du ruožus — į poeziją bei prozą ir į kritiką. Prie pirmojo skyriaus pridedame ir vertimus.

Bendras įspūdis — kritikos pusė atrodo ar tik nebūsianti drūtesnė, negu grožinės kūrybos. Yra tai šios dienos ženklas. Tose pačiose Jungtinėse Valstybėse yra svarbių literatūros leidinių, kuriuose kritika aiškiai vyrauja. Antra vertus, tai gal liudija tam tikrą atoslūgį grožinėje literatūroje, jeigu poetai persimeta į kritikos lauką. Ugdant gi literatūrą, poema, lyrika, apysaka, romanas yra pirminiai veiksniai. Pati kritika rašytojo talento nepakelia, tik iš jo minta ir sau vardą susidaro.

Grįžtant prie grožinių dalykų, pirmiausia randame A. Škėmos "Giesmę", kuri pradedama šiais žodžiais: "Aštrus gotikas užkabintas ant mėnulio ragų". Tai pirmasis leidinio sakinys, ir visas šis dalykas tuo įgauna tam tikrą programinį mostą, ar bent liudija naują stilių. Tačiau abiem šiais atžvilgiais jis neatlaiko, nes kūrinėlio emocinis pradas nesusiderina su pasakojamąja tikrove, — ir neturime vienalytiško, savyje suaugusio darbo.

Toliau susitinkame su Kazio Bradūno, Jono Meko, Vlado Šlaito ir Juozo Kėkšto lyrika. Juos čia skaitome kaip senus pažįstamus, kurių nuotaikos, mintys ir polėkiai mums jau iš anksčiau nesvetimi. Juliaus Kaupo "Nusikaltimas" parašytas nuotaikingai — autorius itin žymisi šiuo atžvilgiu. Betgi patsai psichologinis momentas remiamas lyg ir ant anekdotinio niuanso, kuriam stigtų reikiamo išryškinimo. Todėl ir čia gal esama tam tikro lūžio tarp nuotaikos ir paties fakto. A. M. Katiliškio "Raktas" autorių atskleidžia tradicinėje jo stiliaus ir turinio šviesoje, o Jono Staniškio "Vaikystė" mūsų literatūroje padvelkia kažkuo nauju— šiam amžiui svetur taip ryškiu psichologizmu. Reikia linkėti, kad autorius savo užsimojimą tęsėtų ligi galo, nes "Literatūros lankuose" įdėtą jo dalyką tereikėtų laikyti ištrauka. Antra vertus, jo kelias primena kai kurių užsieninių didžiųjų psichologų metodus, ir šia prasme reikėtų dar pagalvoti.

Iš vertimų stipriausiai atrodo Česlovo Milašiaus lyrika, ypač jo "Himnas" — platus, galingas ir taip giliai išaugęs iš mūsų dienos nerimo. Kiti vertimai tokio įspūdžio nepalieka. Naujoji švedų lyrika vertime atrodo nieko naujo negalinti duoti. Iš to sprendžiant, kyla mintis, kad su savo naujaisiais lyrikais galėtume daugiau tarti švedams.

Tarp kritikos ir grožinės literatūros esama poros straipsnių. Vieną jų davė žinomasai mūsų filosofas Juozas Girnius. Tai ištrauka iš didesnio jo veikalo. Joje kalbama apie "Laimės ir kaltės problemą Jean Anouilh dramose". Autorius yra aštrus galvotojas, ir jo straipsnyje susiduriame su eile svarių pastebėjimų. Toliau H. Nagys rašo apie velionį Knutą Hamsuną.

Po to įžengiame į skyrių, ant kurio angos užrašyta "Kritika". Pirmiausia bendrų pastabų pažeria Julius Kaupas. Po jo seka Vytauto Statkaus recenzija apie Fausto Kiršos "Šventuosius akmenis". Straipsnio autorius griežtas savo sprendimuose, ir kai kada šaudo į nesamas pilis. Štai jis tvirtina, kad F. Kiršai yra sudarytas patriarcho vaidmuo. Iš tos prielaidos išeidamas, V. Statkus šneka, kad tai esąs nenupelnytas vainikas. Iš tikrųjų gi būtų sunku rasti rimtesnį autorių, kuris būtų panašiai Faustą Kiršą įvertinęs, o ypač mūsų visuomenėje nėra tokios įsivyravusios nuomonės šiuo klausimu. Nei pats F. Kirša nesiekia tų laurų. Todėl recenzento puolimai šiuo frontu yra ataka prieš savo paties malūnus. Jis pats susikuria tas "nebūtas paslaptis", kuriomis kitus kaltina. Antroje vietoje, V. Statkus sudaro įspūdį, lyg apie Fausto Kiršos kūrybą būtų mūsų kritikos ir spaudos prikalbėta kuo daugiausia (keliais atvejais užsimena apie "Kiršą iškėlusių kritikų straipsnius"). Tiesa gi yra paprasta — Faustas Kirša yra mažiausiai apkalbėtas iš jo amžininkų būrio. Kai kurios jo knygos buvo bemaž nepastebėtos, ar tik vienur kitur apibūdintos. Apie Faustą Kiršą nėra pasirodę jokio itin stambaus straipsnio, ir juoba studijos, nors jisai ir paskutiniu metu yra davęs įsidėmėtinų kūrinių, kaip "Smūtkelis" ar "Laiškas obelaitėms", kurie sudarytų garbės ir tiems poetams, kurie kitus lamdo, kaip epigonus. Pagaliau, V. Statkus rašo, lyg pirmas būtų pastebėjęs "Pelenų" vertę. Tačiau jau prieš jį tai yra pakartotinai pastebėję tie patys kritikai, kuriuos

čia V. Statkus varinėja. Galus galan suvedus, ir mes galime tarti tą patį klausimą: ar V. Statkaus kritika "nėra klaidingai įklasifikuota," šiaip ar taip, reikėtų kritikoje vengti šios padėties — susikurti sau tezes apie kurį autorių ir paskui jas visu narsu pulti.

Šias pastabas padarėme, turėdami mintyje tai, ką recenzentas teigia apskritai apie Fausto Kiršos poeziją.

Iš kitų recenzijų norėtume paminėti A. Sietyno darbą apie V. Alanto "Pragaro pašvaistes". Čia mes randame įdomiai išryškinta, kaip V. Alanto veikale idėjinė pusė nėra suvesta į meninę plotmę. Pastebėjimas eina literatūrinių reikalavimų ribose, ir gali pavaizduoti, kaip reikia šias problemas traktuoti grožinės kritikos mastu.

Kitos recenzijos paliečia J. Aisčio, Nelės Mazalaitės ir Jurgio Jankaus knygas.

Gale norėtume tarti, kad geriau būtų buvę "Literatūros lankams" pasirinkti knyginę formą: tada juos ir saugotum, kaip knygą. Dabartinė jų fizinė apimtis nėra visai patogi . . .

Čia, kalbėdami apie "Literatūros lankus", metėme keletą minčių. Jų tarpe — ir vieną kitą pastabą. Apvalusai įspūdis yra gi toksai: tai gražus ir svarbus žygis, kurio intencijos yra aukštos ir reikšmingos: kūrybinis mūsų savarankumas ir augimas.

Antanas Vaičiulaitis

* * *

● Rugsėjo pabaigoje Romoje mirė žymus ispanų kilmės amerikiečių filosofas ir rašytojas GEORGE SANTAYANA. Gimęs 1863. 12. 16 Madride, 9 metų amžiaus atvyko į JAV. Studijavo, doktorizavosi ir vėliau profesoriavo Harvardo universitete. 1912 metais Santayana rezignavo ir išvyko į Europą. Debiutavo jis poezijos knyga "Sonnets and Poems" (1894). Toliau sekė "The Sense of Beauty" (1896) ir milžiniškas penkių tomų veikalas "The Life of Reason" (1905), kuriame studijuojamos žmonijos progreso fazės. 1923 m. išleido "Collected Poems". Būdamas 72 metų, parašė ir išleido romaną "The Last Puritan", kurį jis laikė savo paskutiniu žodžiu pasauliui. Ten jis pasireiškia kaip neginčijamas anglų prozos meisteris. Dar minėtini šie jo veikalai. "Persons and Places", "Domminations and Powers", "Egotism in German Philosophy" etc. Mirė Santayana kaip atsiskyrėlis Romos Mėlynųjų Seserų vienuolyne, kurį jis buvo pasirinkęs savo dienoms baigti, ir buvo palaidotas Romoje, Campo Verano kapinėse.

● Rugpiūčio 1 d. savo namuose prie Starnberger See mirė žymus vokiečių rašytojas WALDEMAR BONSELS, pažįstamas lietuviškai publikai iš jo knygos "Die Biene Maja und ihre Abendteuer" lietuviško vertimo. Bonsels gimė 1881 m. Jaunystėje bastėsi po pasaulį ir vėliau, pasinaudodamas kelionių įspūdžiais, parašė žymiausius savo veikalus: "Aus den Notizen eines Vagabunden", "Indienfahrt", "Der Reiter in der Wueste." Bonsels buvo nepaprastai populiarus masėse, ir jo knygos pasiekė milijoninį tiražą.

● Paryžiuje mirė žymus belgų rašytojas CHARLES PLISNIER. Plačiausiai pagarsėjo jis 1937 m., už savo romaną "Les Faux Passeports" gaudamas Goncourt Akademijos premiją. Kiti po žymūs veikalai yra plačios apimties romanai "Mariage" (1936), "Meurtres" (1938) ir t. t.

● Romos Academia dei Lincei suteikė žymiam šių dienų vokiečių rašytojui THOMAS MANN vadinamąją 'premio Farnelli" už tai, kad jis savo kūryboje davęs retą pavyzdį humanizmo, kuris iškyląs virš dvasinio šių laikų susiskaldymo, kaip sakoma premijos paskyrimo protokole

● Prancūzai šiemet minėjo keletą stambių savo literatūrinių sukakčių, kurių tarpe — pusantro šimto metų, kai gimė didysis romantikas Victor Hugo, šimtas metų, kai gimė psichologinio ir idėjinio romano meistras Paul Bourget ir penkiasdešimt metų, kai mirė garsiausias natūralizmo rašytojas Emile Zola. Visų jų kūrybos yra išversta ir į lietuvių kalbą. Beje, švedų Akademija pirmąją Nobelio premiją buvo numačiusi skirti Emile Zola, bet tam nepritarė Prancūzų Akademija.

● Lietuvių Rašytojų Draugijos pirmininku korespondenciniu būdu išrinktas Benediktas Babrauskas.Draugija šiemet mini 20 metų gyvavimo sukaktį.

● Spalio 12 Čikagoje, Lietuvių Auditorijoje įvyko literatūros vakaras. Savo kūrybos skaitė Bern. Brazdžionis ir Antanas Gustaitis. Deklamavo aktorius Henrikas Kačinskas.

● Vincui Krėvei spalio 19 d. suėjo 70 metų amžiaus. Rašytojui pagerbti Philadelphijoj suruošta iškilmė, kurioje kalbėjo J. Aistis, dr. V. Maciūnas, prof. A. Sennas, V. Mykolaitis ir kiti. Meninę programos dalį atliko operos solistė Juzė Augaitytė ir pianistė H. Leonienė. Vincas Krėvė yra gimęs 1882 m. Subartonių kaime, Merkinės valsčiuje.

● Lietuvių Kultūros Fondo laikinoji JAV Apygardos Valdyba už komisijos pripažintus dramos veikalus skiria dvi premijas: pirmąją — 500 dol., antrąją — 300 dol. Į komisiją įeina Lietuvių Rašytojų Draugijos paskirti atstovai: rašytojai — Stasys Tamulaitis, Aloyzas Baronas, Lietuvos Teatro aktoriai — Stasys Pilka ir Vytautas Valiukas. Lietuvių Kultūros Fondą atstovauja jo valdybos pirmin. Aldona Augustinavičienė. Veikalus reikia įteikti iki 1952 m. gruodžio 31 d. šiuo adresu: Jonas F. Daugėla, 1863 West 47 St., Cleveland 2, Ohio.

● Kanadoje Hamiltone spalio 11 d. įvyko literatūros vakaras. Programoje dalyvavo V. Kastytis, Pr. Kozulis, B. Rukša, V. Peseckas ir Z. Grabauskaitė - Šukienė.

● "Aidų" tradicinis muzikos - literatūros vakaras 1953 m. numatytas balandžio 12 d. (Atvelykyje). Vakaro metu už komisijos įvertintą mokslo veikalą bus įteikta 500 dol. premija.

ATSIŲSTA PAMINĖTI

Maironis: PAVASARIO BALSAI. XVII laida. Redagavo **Bern. Brazdžionis.** Išleido **Mons. Pr. Juras.** Roma, 1952. 308 p.

Jieva Simonaitytė: AUKŠTUJŲ ŠIMONIŲ LIKIMAS. Mažosios Lietuvos buities romanas. Trečioji laida. Išleido Knygų Leidykla BALTIJA, 168 Concord Ave., Toronto, Ont., Canada, spaudė M. Morkūno spaustuvė. Viršelis ir vinjetės dailininko Albino Bielskio. Tiražas — 1000 egzempliorių. 437 psl., kaina 3.50 dol.

M. Biržiška: LIETUVIŲ TAUTOS KELIAS. I tomas. Galvojimai apie tautą savyje ir kaimynų tarpe. Išleido Lietuvių Dienos. Los Angeles, 1952. XII + 240 p. Kaina $3.00.

Stepas Zobarskas: AUŠRELĖ. Elementorius. Leidykla "Patria", Stamford, Conn. 137 p. Kaina $2.25.

MŪSŲ KELIU. Roma, 1952. 108 p.

LIETUVOS R. KATALIKŲ EPISKOPATO DIREKTYVOS KATALIKAMS. Roma, 1952. 50 p.

LIETUVOS VALSTYBĖS KONSTITUCIJOS. Išleido Spaudos Bendrovė "Žiburiai". Toronto, 1952 m. 48 p.

VOYAGE TO FREEDOM (= Trijų lietuvių žvejų istorija).

RELIGINIS GYVENIMAS

BAŽNYČIA IR MENAS

(Šv. Oficijo Kongregacijos aplinkraščio proga)

Meno gerbėja

Niekas giliau už Bažnyčią nėra supratęs vaizdinio meno reikšmės žmogaus dvasiniam gyvenimui. Nuo pat pirmųjų krikščionybės amžių be jokio vargo buvo įžvelgta, kad kūrybinė kibirkštis, švystelėjusi medžiagoje, ne tik šiaipjau daro kilnesnius žmones, bet padeda išryškinti tikėjimo paslaptis, ir prie jų pakelia širdis. Antgamtinė sritis yra gausi abstrakčiomis sąvokomis, kurios sunkiai prieinamos eilinio žmogaus vaizduotei. Kūrėjas, apšviestas įkvėpimo valandoje, lengviau gali surasti į jas kelią ir išraiškai formą. Kaip šį pavasarį Pijus XII pažymėjo pas jį atsilankiusiems menininkams, "meno paskirtis yra pralaužti ankštą ir baugų laikinumo lukštą, troškinantį žmones, kol jie gyvena pasaulyje, ir, lyg kokį langą, atverti jų išsiilgusiai begalybės dvasiai".

Tokia aukšta vaizdinio meno samprata, visą laiką vyravusi krikščionybėje, ypač gi Katalikų Bažnyčioje, be galo daug reiškė jo klestėjimui. Pradžioje simboliški ženklai bei primityvios Kristaus, Marijos ir kankinių apybraižos katakombose, paskui jau iškilnios bazilikos, mirgančios mozaikomis, pagaliau milžiniškos katedros, išdabintos paveikslais bei skulptūromis, iškalbiai byloja, jog Kristaus paskelbtoji religija yra palanki dirva menui.

Kai metama žvilgsnis į praeitį, susidaro įspūdis, jog menas yra tartum kokia neatskiriama krikščionybės dalis, be kurios jinai vargu būtų galėjusi taip tiesiogiai veikti širdis. Užtat jo ugdymui bei gynimui Bažnyčia niekad nesigailėjo jėgų. Kova prieš religinius paveikslus, užsidegusi aštuntame šimtmetyje, gana smarkiai sukrėtė ano meto krikščionybę. Ypač ji plačiai įsiliepsnojo rytuose, kur labiau jaučiama Mahometo religijos įtaka, perdėm neigiama išorinių ženklų atžvilgiu. Drąsiai galima teigti, jog tasai amžius turėjo lemiamos reikšmės tolimesniam meno vystymuisi. Imperatoriai, sukurstyti trumparegių fanatikų, stvėrėsi žiaurių priemonių paveikslams bei skulptūroms naikinti. Bet Romos popiežiai, nepaisydami jokių grasinimų, energingai stojo prieš jų užmačias. Iš abiejų šalių buvo prieita prie didelių aštrumų, kurie, be abejonės, dar labiau pasunkino Rytų ir Vakarų Bažnyčios opius santykius. Tai buvo paskutinis susirėmimas prieš galutinį išsiskyrimą. Tą pavojų anuomet regėjo popiežiai, bet religinio meno neišdavė. Be jo būtų atsivėrusi baisi tuštuma ir sustingęs kultas. Tą kritišką valandą Bažnyčia meną apgynė ir tiek rytuose, tiek vakaruose galėjo klestėti jis daugiau kaip tūkstantį metų. Šiandien gi komunistų užimtose šalyse jam vėl yra suduotas skaudus smūgis.

Naujas žodis

Katalikų Bažnyčia, ištikima savo šimtametėm tradicijom, ir dabar tebesirūpina menu. Jos pagrindinės mintys religinio meno atžvilgiu, nusistojusios per tiek amžių, galutinai yra išreikštos naujajame kanonų teisės kodekse. Po to dar tai viena, tai kita proga buvo užsimenami religinio meno reikalai ir suteikiamos atitinkamos pastabos. Pagaliau šiemet birželio 30 d. Šv. Oficijo Kongregacija, kuriai vadovauja pats popiežius, išleido vyskupams specialų aplinkraštį, pavadintą instrukcija. Joje primenami ir paryškinami jau kanonuose esą potvarkiai.

Kaip kanonuose, taip ir aplinkraštyje religiniam menui apibūdinti vartojami žodžiai "Ars sacra", šventasis menas, tuo būdu iškeliant jo sąryšį su tikėjimu. Praktiškame gyvenime tasai sąryšis ne visuomet lygus. Viena religinio meno dalis vystosi už bažnyčios sienų, pasilikdama pas privačius asmenis arba muziejuose. Iš jos laukiama bent tiek, kad neprieštarautų vaizduojamoms tikėjimo tiesoms. Kita religinio meno dalis yra intymiai susilietusi su kulto veiksmais bei jo priemonėmis. Ji neišeina už bažnyčios sienų. Šiai sričiai, žinoma, pirmiausia priskirtini patys dievnamiai su visais vidaus ir išorės stilistiniais išpuošimais, altoriai, paveikslai, statulos, vitražai, mozaikos . . . Visa tai turi didelės įtakos žmogui ir gali jį teigiamai ar neigiamai nuteikti. Ir kadangi į maldos namus sueina visokio skonio bei išsilavinimo žmonės, religinio meno klausimas tampa labai opus.

Išleisti šiuo reikalu naują aplinkraštį vyskupams Šv. Oficijo Kongregaciją paskatino dvi pagrindinės priežastys. Pirma — kaikurios moderninio meno apraiškos, tiek savo turiniu, tiek forma tolimos religinei dvasiai ir užtai sukeliančios žmonėse tam tikro nepasitenkinimo ir net piktinimosi; antra — didis užvertimas Dievo namų pigiais daikteliais, kurie taip žiauriai iškreipia žūrovų skonį, jog paskui jau beveik neįmanoma jį atitaisyti. Daugelyje paveikslų ir skulptūrų, padarytų atmestinai ir grynai dėl pasipelnymo, visaip išdažyti šventieji yra daugiau panašūs į teatrų artistus, kaip į dangiškas būtybes. O vis dėlto prie jų yra be galo prisirišę žmonės, nes nuo mažystės, galbūt, nieko geresnio nematė. Kiekvienas šviežesnis prie religinio objekto priėjimas tapyboje ir skulptūroje dažnai susilaukia nemaža riksmo. Užtat šiandien žymi dalis religinių paveikslų bei statulų, o ypač smulkioji devocionalija, gaminama su tuo pačiu pinigo troškuliu bei skubėjimo manija, kaip ir kiti fabrikų dirbiniai, yra tikrai apgailėtinoj padėty. Jeigu Bažnyčia prieš tai nekeltų balso, toks susmulkėjimas reikštų religinio meno mirtį. Dailininkai, negalėdami konkuruoti su menkaverčių dirbinių antplūdžiu, būtų priversti jieškoti pragyvenimo kitose srityse, o tikintieji, palikti amatininkų valiai, vis labiau skurstų dvasia. Todėl šioje instrukcijoje ir pasakyta: "Diecezijų vyskupai, pasiremdami kanonais, turi pašalinti iš šventų pastatų visa tai, kas nesiderina su vietos kilnumu bei pagarba, reikalinga Dievo namams. Jie privalo griežtai uždrausti, kad ant paskirų altorių arba juos supančių sienų tikinčiųjų garbinimui nebūtų išstatyta begalinė daugybė menkos vertės statulų arba paveikslų — taip sakant — kopijų". Statant arba puošiant bažnyčias, įsakoma neužsiimti su mėgėjais, bet jieškoti ekspertų.

Akivaizdoje gi mūsų amžiaus naujovių tiek kanonuose, tiek aplinkraštyje pasirenkamas auksinis vidurio kelias. Nesileisdama į teorinius klausimus, Bažnyčia nieko kito nesiekia, kaip tik vieno tikslo, būtent, kad dievnamiuose klestėtų tikras religinis menas. Kulto paskirtis yra tokia aukšta, jog jame negali rasti vietos nei pigūs blizgučiai, nei kaikurie šių dienų eksperimentinio pobūdžio darbai. Aplinkraščio pradžioje aiškiai

pasakoma, jog "religinio meno paskirtis yra prisidėti prie dievnamių papuošimo ir ugdyti pamaldumą bei tikėjimą tų, kurie susirenka ten prašyti dangiškų malonių". Užtat, kaip tame pačiame rašte pažymima, šioje srityje neturi būti ignoruojamos tam tikros su Apreiškimu ir krikščioniška asketika susijusios taisyklės. Kitaip kulto reikalams taikomo meno nebūtų galima pavadinti religiniu arba šventu. Taip pat aplinkraštyje nepriimama mintis, kad religinis menas turįs aklai taikytis prie naujųjų laikų sąlygų bei reikalavimų, visai nesiskaitydamas net su garbinga savo tradicija.

Šiuo savo raštu bažnytinė vyriausybė paliečia tik religinį meną. Ji tiki, kad ten padarytos pastabos daug prisidės prie jo kilimo. Šv. Oficijo Kongregacija nelaiko savo pareiga apimti viso meno. Jos žinion jis įeina tada, kai nori vadintis religiniu ir prašo vietos dievnamiuose. Šios kongregacijos uždavinys yra spręsti, ar kūrinys gali prisidėti prie bažnyčių papuošimo ir sykiu ugdyti tikėjimą bei pamaldumą. Kad išvengus nemalonumų, ji iš anksto išreiškia sąlygas. Šiaip menas, kaip grožio įkūnijimas medžiagoje, turįs visuotinio pobūdžio ir žmogų priartinąs prie Dievo, reikalauja sau pilnos laisvės. Paimtas pačioje savo esmėje, jis visuomet turi tam tikrą religinį atspalvį ir gali vadintis šventu. Iš šio taško žvelgdamas, Mykolas Angelas rašo: "Tikras menas yra religinis. Tai ne kas kita, kaip Dievo tobulybių atspindys". Ant šito pagrindo atsistojus, jau nebegalima kalbėti apie meno nemoralumą. Jeigu kūriny kokiu nors būdu prasikištų antimoralinės tendencijos, jis tuo pačiu nustotų buvęs meno kūrinys, kaip praradęs esmingą menui estetinio nesuinteresuotumo momentą. Tada Bažnyčia su juo stotų kovon ne tiek meno globėjos, kiek dorovės saugotojos vardu. Tiesa, gali pasitaikyti, kad ir tikras meno kūrinys kai kam sukels nedarnių jausmų, tačiau tokiu atveju priežasties prisieis ieškoti ne jame, o išorinėse aplinkybėse — dažniausiai paties žiūrovo prigimtyje. Panašiais atsitikimais Bažnyčia gali išleisti atitinkamus potvarkius, bet ir tada jie nevaržys paties meno, o tiktai iškrypusius žmogaus polinkius.

Žvilgsnis į moderninį meną

Savaime suprantama, kad vyskupams išleistoji šv. Oficijo Kongregacijos instrukcija nerado reikalo priešintis moderniniam menui, nors aiškiai primena neatitrūkti nuo tradicijos, nes tai jam pačiam išeitų į nenaudą. Besąlyginis stojimas prieš gyvenamo laikotarpio religinį meną būtų ir nenuoseklus ir neišmintingas žygis. Nenuoseklus, nes visi didieji menininkai savo laiku buvo modernistai, neišmintingas, nes būtų sustabdyta meno pažanga, be kurios jis turėtų mirti. Šiuo klausimu Šv. Oficijo rašte pakartojami dabartinio popiežiaus žodžiai, paimti iš 1947 m. išleistos enciklikos apie liturgiją. Ten Pijus XII rašė: "Būtinai reikalinga palikti laisvą vietą ir moderniniam menui, jeigu tik su tinkama pagarba tarnauja šventoms vietoms ir šventiems veiksmams. Taip pat ir jis gali jungtis į nuostabų garbės himną, kurį praėjusiais amžiais katalikų tikėjimui giedojo genijai". Tačiau ten pat išreiškiamas ir rūpestis: "Nusižengtume pareigoms ir sąžinei, jei neapgailėtume ir neatmestume tų neseniai išstatytų paveikslų bei skulptūrų, kurios atrodo tikrojo meno darkymas ir, atvirai priešindamiesi grožiui, nuosaikumui ir pamaldumui, negailestingai užgauna religinius jausmus. Nuo jų būtinai reikia stovėti atokiai ir šalinti iš bažnyčių, kaip ir visa kita, kas nesiderina su vietos šventumu". Šis atsakingas darbas ir apskritai religinio meno klausimuose žodis paliekamas diecezijų vyskupams. Jie sudaro specialistų komisijas, kurios saugo, kad šioje srityje nebūtų išeinama iš kelio. Neaiškumuose jos kreipiasi į šios rūšies arkivyskupijų komisijas arba tiesiog į centrinę Romoje. Be to, vyskupai rūpinasi, kad seminarijose klierikai būtų tinkamai apšviesti meno klausimuose.

Kaip iš visko matyti, Bažnyčia niekc neturi nei prieš naują stilių, nei prieš naują techniką, nei prieš naują formą. Jeigu tik kūrinys yra įkvėptas, teisingai išreiškiąs religinę idėją ir nepažeidžiąs tradicijos, visuomet jam bus užtikrinta vieta dievnamyje. O jeigu to nėra, padėtis pasunkėja. Kartais kūriny gali būti nevykusiai išreikšta religinė mintis, kartais jis gali iš viso mažai ką bendro turėti su antgamtiniu pasauliu. Savaime aišku, jog tokiais atvejais nepritiktų reikalauti, kad paveikslas ar statula būtų išstatyta bažnyčioje, kur visi daiktai privalo derintis su Apreiškimu ir religine nuotaika. Nevykusiai apipavidalintos idėjos net negalėtų vadintis religiniu menu. Šios kategorijos darbams palankiausiu atveju reikėtų pasitenkinti muziejais arba juos mėgstančių žmonių patalpomis. Čia gal ne pro šalį būtų paminėti išgarsėjusį žydų kilmės dailininką Marc Chagall, kuris neretai tapybai renkasi temas iš Senojo Testamento. Kartais šį tą jis paima ir iš Naujojo. Bet jo kūriniai iki šiol, turbūt, dar nėra įžengę į jokią bažnyčią. Kaikuriuose jo darbuose sykiu su religine nuotaika yra maišoma erotinės meilės motyvai. Vienas kitas darbas religine prasme atrodo blaivesnis, bet vidinės šilumas pasigendama. Prie šios rūšies paveikslų tektų skirti New Yorko moderninio meno muziejuje esantį Kristaus nukryžiavimą, kuris teikia kažkokio apokaliptinio įspūdžio, bet tikros religinės nuotaikos nesukelia.

Moderninio meno atžvilgiu popiežiaus mintis yra aiški, tačiau, kaip ir paprastai panašiuose klausimuose, vengiama detalių. Užtat prisieitų atsidurti dideliame klaidos pavojuje, jeigu po šio Šv. Oficijo rašto būtų mėginama jo neigiamąją pusę individualiai taikyti dailininkams bei skulptoriams, kurie religinėms idėjoms mene yra davę naują išraišką. Visuomet Bažnyčia į kilnias žmogaus pastangas žiūri palankiai, todėl ir mene nedraudžia ieškoti naujų kelių. Tačiau nori tikrai gerų religinių kūrinių, kurie ne taip jau lengvai kiekvienam sekasi.

Įsijautimas į religiją

Pagal naująjį aplinkraštį viena iš pagrindinių nesisekimo priežasčių yra stoka įsijautimo į religiją. Jeigu menininkas visiškai paneigia krikščionybę arba mažai tenusimano jos turinyje, jo kelias į religinio meno sritį bus nelengvas. Tai rodo faktas, kad pas nekrikščionis, pvz., japonus, kinus, indus bei arabus, kol jie priima krikštą ir įsijaučia į Kristaus mokslo dvasią, nėra įprasta kūrybai rinktis temų iš krikščionybės, nors jai ir jaučiamas palankumas, ypač šviesuomenėje. Žinoma, krikščioniškoje aplinkoje išaugęs žmogus, jeigu ir netikėtų, lengviau orientuosis religiniame mene, kaip stabmeldys, tačiau didžių vilčių negalima dėti. Nors kažkaip stiprus kūrybinis įkvėpimas, vistiek, išskyrus ypatingus atsitikimus mistikoje, negali žmogaus pakelti iki nežinomų dogminių idėjų pažinimo. Tokio pobūdžio įkvėpimą patyrė tik žmonės, rašiusieji Šv. Rašto knygas. Jiems tiesiog buvo apreikšta, ką privalo užrašyti, todėl ir tų veikalų autorius yra patsai Aukščiausiasis. Kūrybinis įkvėpimas mene remiasi tam tikru apšvietimu, patirtimi ir žmogiškos prigimties ypatingais savumais. Todėl, jeigu menininkas gerai nežino, kas yra Švenč. Trejybė, nors ir laimingiausioje įkvėpimo valandoje, kokiu būdu jis gali ją pavaizduoti, kad kūrinys keltų religinę nuotaiką ir derintųsis su Apreiškimo principais? Panašiai būtų su Kristaus dievybe bei kitomis dogminėmis tiesomis. Galbūt, dailininkas ras prie jų ką, bet pats kūrinys gali išeiti visai savotiškai įdomų priėjimą bei išraišne religinis arba net priešingas religijai.

Šitokių pavojų akivaizdoje Pijus XII praėjusį pavasarį kalbėjo menininkams: "Kuo aiškiau atsispindi mene tai, kas begalinio ir dieviško, tuo aukščiau kūrėjas pakyla prie idealo ir meninės tiesos. Užtat kuo labiau menininkas gyvena religija, tuo geriau yra pasiruošęs prabilti meno kalba, įsijausti į harmoniją ir pagauti jos virpėjimus . . . Kiekvienas menininkas yra privilegijuotas žmogus, o menininkas krikščionis tiesiog yra išrinktasis, nes išrinktųjų daliai priklauso kontempliavimas, gėrėjimasis ir Aukščiausiojo tobulybių garsinimas. Ieškokite Dievo gamtoje, žmoguje, o labiausiai patys savyje. Nepasitenkinkite keldami tiktai tą, kas žmogiška, palikdami nuošaliai, kas dieviška. Nepalikite gamtos be Kūrėjo. Derinkite praeinančius daiktus su begalybe, laiką su amžinybe, žmogų su Dievu, ir taip jūs perteiksite meninę tikrovę — tvirtą meną."

Jeigu šie žodžiai yra taikomi kiekvienam kūrėjui, tai ką besakyti apie tuos, kurie peržengia religinę sritį ir savo darbais įsjungia į bažnytinį kultą. Tikras religijos pergyvenimas nuteikia menininką pagarbiai traktuoti šventus objektus. Šioje srityje, jeigu norima pasiekti gerų vaisių, reikia atsakomybės pajautimo ne tiktai žmonių, bet ir Dievo atžvilgiu. Jeigu dailininkas arba skulptorius prie religinių tiesų eis su tuo pačiu įsijautimu bei pagarba, kaip prie pasakų ar legendų, jo kūriniais negalės pasidžiaugti Bažnyčia. Mesdamasis į savo širdžiai tolimą ir nepakankamai įvertintą religinį pasaulį, jis kartais gali atsidurti savotiškame veidmainystės pavojuje, o jo darbai įgauti tam tikrą melo atspalvį. Žinoma, toks žmogus iš viso vargiai pasineš į religinį meną. Tačiau pavyzdžių netrūksta, kai netikintieji bando paliesti šventas temas. Bažnyčioje nėra jokio potvarkio, kuris tai uždraustų. Kartais gali atsitikti, jog ir be tikėjimo dailininkas, pajutęs savo skaudžią dvasinę būseną, ras naują priėjimą prie netikėlio Tomo, prie Emaus mokinių ir prie kitų panašaus pobūdžio siužetų. Pasijieškoti temų yra kiekvieno asmeniškas reikalas, bet spręsti, ar kūrinys religiniu atžvilgiu tvarkoj, priklauso dvasinei vyriausybei.

Ryšys su praeitim

Antra priežastis, trukdanti išsiskleisti menininkams religinėje srityje, pagal naująjį aplinkraštį, yra nutraukimas ryšių su praeitimi arba tradicija. Pirmu akies užmetimu kaikam galėtų atrodyti, jog giminiavimasis su praėjusiais amžiais meno pažangai sudaro kliūtį. Bet iš tikrųjų taip nėra. Santykiavimas su tradicija čia gali tik padėti. Religinio meno pasaulyje tai nesiskaito įpuolimu į svetimos giesmės gaidą, bet reiškia pažinimą ir pripažinimą tų laimėjimų, kurie buvo pasiekti per tūkstančius metų. Pagal Bažnyčios mintį, tradicija religiniame mene yra tvirtas pagrindas, ant kurios atsistojus, nėra pavojaus nuslysti į prarajas. Praeity iškilusių kūrinių pažinimas praturtina menininko sielą, praplečia jo dvasinį akiratį ir paskatina jieškoti naujų kelių. Kai kas tradiciją lygina su uostu, iš kurio galima leistis į kūrybinio pasaulio sūkurius, be pavojaus sudužti. Tai suprato visi didieji menininkai. Jie buvo pažangos mylėtojai, bet vistiek noriai naudojosi kitų pasiekta patirtim, kad galėtų sėkmingiau pirmyn žengti.

Religinio meno tradicija yra ilga ir garbinga. Tik į ją pažvelgus pasirodo, ką nuplovė laiko vandenys, kas atsilaikė prieš jų srovę. Dailininkas, susipažinęs su praėjusių amžių kūriniais, lengviau pagaus Bažnyčios mintį ir ją suderins su naujų laikų dvasia. Nėra abejonės, jog kiekvienos epochos žmogui reikia kokio nors ypatingo impulso, kad jis plačiau išskleistų sparnus antgamtinio pasaulio linkui. Nenutraukęs ryšių su praeitimi ir kvėpuodamas dabartim, menininkas orientuosis, kaip prabilti architektūroje, skulptūroje ir tapyboje, kad jo balsas pasiektų širdis. Tikrai nesudarytų garbės architektui, jeigu į jo suplanuotą dievnamį nenoriai rinktųsi žmonės maldai. Tai būtų aiškus ženklas, jog nepataikyta. Kad to išvengus, naujajame aplinkrašty nemažai kalbama apie bažnyčių statybą.

Bažnyčios pagal kanonų teisę yra Dievo namai, nes jose gyvena Kristus Eucharistijoje. Su tuo faktu tiek bažnytinei vyriausybei, tiek menininkams tenka labai skaitytis.

Minėtame Šv. Oficijo rašte pasakyta: "Religinė architektūra ir tuo atveju, kai išsiskleidžia naujose formose, privalo atitikti savo paskirtį,—būti Dievo ir maldos namais, skirtingais nuo eilinių pastatų". Be to, primenama, jog "planuojant naujas bažnyčias, taip pat reikia rūpintis, kad jos pasižymėtų paprastumu linijų, nesudarkytų dirbtine ornamentika, ir palengvintų tikintiesiems akimis sekti šventus veiksmus. Tačiau visomis jėgomis turi būti vengiama viso to, kas rodytų apsileidimą meno kūriny." Užtat jokia katalikų bažnyčia negali būti pastatyta be diecezijų vyskupų raštiško leidimo. Šie gi, "klausdamiesi specialistų nuomonės, turi žiūrėti, kad dievnamiai būtų pagal krikščioniškos tradicijos priimtas formas ir religinio meno taisykles. . . . Eucharistijai reikia skirti žymiausią ir garbingiausią vietą — paprastai didįjį altorių, arba kokį kitą, jeigu atrodo tinkamesnis ir puošnesnis tokio didžio Sakramento garbinimui".

Taigi, jei architektūroje išsaugoma rimties, šventumo ir pagarbos nuotaika, stiliaus klausimas išsisprendžia lengvai. Kaip matėme, Šv. Oficijo Kongregacija savo rašte aiškiai pasisako už moderninio meno įsileidimą į bažnyčias. Ji kalba apie "naujas formas" architektūroje, primena tradiciją bei religinio meno taisykles. Bet tų dalykų teorijoje ir praktikoje tinkamas suderinimas paliekamas architekto sugebėjimams. Jam teikiama daug laisvės, bet reikalaujama ir atsakomybės.

Kaip iš visko matyti, Bažnytinė vyriausybė nieko neturi prieš mūsų amžiaus statybos stilių. Pačioje katalikybės širdyje, Romos mieste, yra naujų maldos namų, kurie šaukiančiai išsiskiria iš bendros barokinio stiliaus panoramos, bet gražiai derinasi su dabartinių laikų dvasia. Tos bažnyčios pastatytos šio amžiaus stiliuje. Yra pagrindo manyti, kad ne viena jų iškilo, Romos vyskupiją popiežiaus vardu valdant kardinolui Pranciškui Marcchetti-Salvaggiani, kuris ilgą laiką buvo Šv. Oficijo Kongregacijos sekretorius, arba faktiškas valdytojas — tos pačios įstaigos, kuri dabar prabilo religinio meno klausimu. Pagal kanonų teisę jisai turėjo patvirtinti planą ir duoti statybai leidimą.

Šiandien keista būtų reikalauti smulkaus išjieškojimo ornamentikoje, kai gyvenimas yra įgavęs dinamišką pobūdį. Seniai nebėra žibančio riterių luomo, baigiasi ir nusigyvenusios aristokratijos dienos. Žmonės jieško kelių į paprastumą, kuris taip būdingas grožiui. Nūn mėgstama tiesi linija, plati erdvė, gausi šviesa . . . Bažnyčia su tuo skaitosi. Liturginių veiksmų atidesniam sekimui palankesnė atrodo viena nava, gaunantį viršų naujojoje bažnytinėje architektūroje. Įdomu, kad instrukcija kalba apie "linijų paprastumą" šventuose pastatuose, neleisdama jų laužyti dirbtiniais išgražinimais. Šiandien bažnytinėje architektūroje dažnai yra derinami ankstyvesnieji stiliai su naujųjų laikų statybos dvasia, ir pasiekiama gerų rezultatų.

Iš viso peršasi išvada, kad architektas, projektuodamas Dievo namus, turi daryti didelį skirtumą tarp jų ir geležink. stoties, parodos paviljonų ir stadijonų sporto reikalams. Katalikų Bažnyčia laukia, kad į šių dienų, palyginti, šaltą stilių būtų įnešta jaukios šilumos, kuri skleidžiasi iš praeities meno šedevrų ir iš tikinčio architekto sielos.

MOKSLAS

MOKSLO, FILOSOFIJOS IR RELIGIJOS KONFERENCIJA

Rugsėjo 2-5 dienomis Kolumbijos universitete New Yorke įvyko iš eilės tryliktoji mokslo, filosofijos ir religijos konferencija santykyje su demokratiniu gyvenimo būdu ("Thirteenth Conference on Science, Philosophy and Religion in their Relation to the Democratic Way of Life"). Šios rūšies konferencijos skiriamos mokslo, filosofijos bei religijos sintezei palaikyti bei ugdyti. Jose dalyvauja labai įvairių sričių mokslininkai, menininkai, filosofai ir įvairių religijų atstovai.

Šių metų konferencija svarstė tik vieną temą: "Simboliai ir Vertybės". Atskiros sesijos nagrinėjo temas: 1) simbolizmo esmė, 2) simbolizmas mene, 3) simbolizmas moksle, 4) simbolizmas santykyje su bendruomene ir 5) simbolizmas religijoje. Kiekvienai sesijai buvo iš anksto parašyta iki dešimties referatų, kuriuos dalyvaujantieji galėjo raštu ar žodžiu komentuoti. Susirinkimo metu vyko tik diskusijos, kurios daugiausia lietė sąvokų apsprendimą (ypač: kas yra simbolis ir kas ne, kas yra ženklas ir kas yra simbolis, kas yra simbolis mene ir kas yra simbolis moksle, pagaliau, kas yra menas ir kas yra mokslas, kas yra menas ir kas yra religija, etc.). Referatai ir diskusijų rezultatai bus išspausdinti atskiru leidiniu.

Konferencijoje dalyvavo apie 150 rinktinių, daugiausia Amerikos kontinento mokslininkų, filosofų, menininkų ir teologų, be to, dar keletas iš Anglijos, Belgijos, Indijos, Japonijos. Būdinga buvo tai, kad turbūt daugiau nei pusė dalyvaujančiųjų kalbėjo "su akcentu", nors ir atstovavo Jungtinių Amerikos Valstybių universitetus. Harvardo, Yale, Princetono universitetus atstovavo austrai, prancūzai, žydai, čekai ir lietuviai. Savaime piršosi mintis, jog sintezės problema artimesnė tik europiečiui.

Konferencijos prezidentu buvo Ordway Tead, New Yorko pedagogas-filosofas, vice-prezidentu Wendell M. Stanley, iš Kalifornijos universiteto. Dalyvaujančiųjų tarpe buvo Princetono universiteto filosofas Jacques Maritain, kurio referatas apie simbolius ir ženklus buvo vienas iš pačių geriausių. Simbolizmo ir meno sesijoje pažymėtini referatai Kenneth Burke (literatūros srities), E. H. Gombrich ir William G. Constable (vaizduojamojo meno), Eric Mendelsohn (architektūros) ir kt.

Marija Gimbutienė

LIETUVIŲ ENCIKLOPEDIJA

Lietuviškoji enciklopedija, kurią išleisti pasiryžo plačiai žinomas ir didžiai prityręs spaustuvininkas p. J. Kapočius, patapo gyvu diskusijų objektu. Iš visos eilės šiuo klausimu spaudoje pasisakiusių nė vienas ne-

---

Panašus reikalas atsiremti į tradiciją būtinas ir tapyboje bei skulptūroje. Ši meno sritis religinių tiesų atžvilgiu yra gal net opesnė. Kai architektūriniu pastatu sudaroma bendra pamaldumo nuotaika, tapytojas bei skulptorius turi leistis į detales, pavaizduodamas įvairias idėjas iš Apreiškimo. Tik pažindamas religinio meno evoliuciją, dailininkas orientuosis, kaip prie objekto prieiti ir kaip toli žengti, kad nepažeistų dogminio charakterio ir bendros pamaldumo nuotaikos. Šioje srityje tiek seniau, tiek dabar nėra buvę išvengta klystkelių. Pavyzdžiu galėtų eiti Germain Richier nukryžiuotasis Kristus, padarytas Assy miesto bažnyčios didžiajam altoriui. Skulptorius, pasirėmęs pranašo Izaijo žodžiais "Matėme jį ir jame nebuvo išvaizdos", sukūrė Išganytoją, nepakankamai išjieškotą žmogiškos formos atžvilgiu, ilgiausiomis rankomis, kuris, lyg atšokęs nuo kryžiaus. siaubingai metasi į žiūrovą. Kūrinys negalėjo būti bažnyčioje. Bendras nepasitenkinimas buvo toks didelis, kad vyskupas, su kurio žinia kryžius pateko į dievnamį, turėjo jį perkelti į kitą vietą. Mat, skulptorius, vaizduodamas Išganytoją, išėjo iš tinkamų ribų, kurias apsprendžia tiek objekto šventumas, tiek tradicinis momentas. Jeigu didžiajame altoriuje, kur vyksta pagrindiniai kulto veiksmai, Kristaus atvaizdo nepripažįsta tikintieji ir jį laiko fantazma, ne tiktai menininkas, bet ypač bažnytinė vyriausybė atsistoja keblioje padėtyje. Tokiems atsitikimams išvengti tiek kanonuose, tiek naujajame aplinkrašty įsakoma, be vietos vyskupo leidimo, bažnyčiose nedėti keistos formos paveikslų. Vyskupai viešam kultui neturi teisės aprobuoti paveikslų, priešingų Bažnyčios papročiams, o labiausiai tokių, kurie arba iškelia klaidingas idėjas, arba užgauna padorumą, arba menkai išsilavinusius traukia į klaidas. Pripažįstant Dievo namams šventumo charakterį, tokie potvarkiai atrodo savo vietoje. Šiaip ar taip dvasinė vyriausybė yra šeimininkė bažnyčiose. Jeigu privatus asmuo turi teisę pasirinkti savo skoniui atitinkantį meno kūrinį, tai tuo labiau šita didžiulė bendruomenė, kuri neša atsakomybę už milijonus sielų. Palankumu menui su ja niekas negali lenktyniuoti, o taip pat ir jos žvilgsnio platumas šios srities klausimuose yra didelis. Aplankius Vatikano muziejų, išnyksta menkiausia abejonė. Visa tai garantuoja, jog duotos pastabos bus išganingos.

Džiugus reiškinys

Einant prie galutinės išvados, pravartu iškelti malonų reiškinį, kad šių dienų menininkai domisi dvasiniu pasauliu, nors gyvenamasis laikotarpis nėra jam palankus. Iš vienos pusės prieš kiekvieną religiją eina negirdėta kova, savo žiauriausią išraišką radusi komunistiškoje ideologijoje, iš kitos gi — pastebimas didis indiferentizmas. Paskutinysis nėra aplenkęs nė tam tikros dalies menui pasišventusių žmonių šiapus "Geležinės Uždangos". Tačiau, nežiūrint to, reikėtų gerai pajieškoti, kol būtų galima rasti tapytoją ar skulptorių, visiškai nepalietusį religinių temų. Be to, menininkų linkimas į abstraktizmą rodo, jog ilgimasi kažko antgamtinio. neužtinkamo medžiaginiame pasaulyje. Pagaliau tai paliudija ir anas ypatingas mistinis tonas, šių laikų menininkų duodamas vaizduojamiems konkretiems daiktams, kuris juos sudvasina ir savotiškai išskiria iš kasdieninės tikrovės. Dabartinis Bažnyčios religinio meno atžvilgiu pasisakymas, taip aiškiai išreiškiąs jos mintį ir taip palankus kūrybinėms aspiracijoms, reikia manyti, architektus, skulptorius, dailininkus ir kitų žanrų specialistus dar labiau paskatins pagarbiai leisti į šią neišsakomo grožio sritį.

T. L. Andriekus, O.F.M.

VISUOMENINIS GYVENIMAS

LEONARDO ŠIMUČIO VAIDMUO VISUOMENĖJE

Šiemet Leonardui Šimučiui sukako 60 metų amžiaus. Taip pat suėjo 25 metai, kai jis dienrašty "Drauge" yra vyriausio redaktoriaus pareigose. Ta proga jis ir jo ilgametis bendradarbis Ignas Sakalas buvo Šv. Tėvo apdovanoti ordinu "Pro Ecclesia et Pontifice".

Šalia to, reikia pastebėti, kad L. Šimutis yra ilgametis visus Am. lietuvius katalikus apimančios savišalpinės organizacijos, A. L. R. K. Susivienijimo pirmininkas. Jis taip pat yra ilgus metus buvęs pirmininku, vicepirmininku ir sekretorium bendrinės lietuvių katalikų veikimo organizacijos, kuri vadinasi A. L. R. K. Federacija.

L. Šimučio veiklos įtaka išeina ir anapus katalikiškos organizuotos visuomenės ribų. Jis yra Amerikos Lietuvių Tarybos steigėjas. Ten, bendradarbiaudamas su kitų grupių atstovais, jis gina lietuvių tautos reikalus ir dirba jos valstybei atstatyti.

Vienu laiku L. Šimutis buvo aktyviai įsijungęs ir į Lietuvos valstybės politinį darbą. Jo kandidatūra buvo pastatyta į trečiąjį Lietuvos seimą, ir jis buvo išrinktas. Tačiau netrukus, šių pareigų atsisakęs, jis grįžo į Ameriką.

Būdamas įtakingų Amerikos lietuvių organizacijų priešakyje, jis sugebėjo su jomis įsijungti į bendrąją Amerikos katalikų veiklą, kurioje lietuviai yra deramai reprezentuojami. Leonardas Šimutis yra vienas iš septynių centrinių direktorių Amerikos Kat. Vyrų Sąjungoje (NCCM).

Turėdama prieš akis šias Šimučio einamas pareigas, lietuviška visuomenė džiaugiasi jo sukaktuvėmis ir jo gautu iš Šv. Tėvo atžymėjimu. Ji linki jam visokios sėkmės. Žiūrėdama į jį kaip į viešą asmenį, ji jo veikla domisi ir nori ją teisingai suprasti ir įvertinti.

Šimučio problema

Nėra lengva L. Šimučio veiklą teisingai įvertinti dėl daugelio priežasčių. Jų tarpe galima paminėti pora. Visų pirma, jis dar labai gyvai reiškiasi mūsų visuomeniniame gyvenime. Jis užima tam tikrą poziciją įvairiais klausimais, ir dėl to tie, kuriems tai patinka, jį giria; tie, kuriems nepatinka, nuo jo vertinimo susilaiko. Šitoks vertinimas, žinoma, irgi nemažai pasako apie kalbamąjį asmenį.

Kita sunkenybė apibūdinti L. Šimutį kyla iš to, kad jo veikla, nors ir labai lietuviška, reiškiasi daugiausia ne Lietuvoje. Jis, veikdamas svetur, yra tikra prasme pasaulio lietuvis. Tačiau mes turime prisipažinti, kad daugelio mūsų galvose dar nėra jokio vaizdo, nei jokios sąvokos, kas yra ir kas turėtų būti pasaulio lietuvis. Kas šiandien mums galėtų atsakyti į klausimą, kaip lietuvis, gyvenąs ne Lietuvoje, turi išbalansuoti savo pareigas savo kilmės valstybės atžvilgiu, savo tautos atžvilgiu ir atžvilgiu tos valstybės, kurioje gyvena? Nors mes šiandien kalbame apie PLB, bet apie ją mes kalbame tik kaip apie bėdos reikalą, kuris, atgavus Lietuvos nepriklausomybę, neteks tos reikšmės, kurios mes jai dabar skiriame. L. Šimutis tuo tarpu net nepriklausomajai Lietuvai egzistuojant, gyveno ne Lietuvoje, bet Amerikoje ir čia dirbo visuomeninį darbą lietuvių tarpe. Kaip mes šį jo pasirinkimą tu-

---

neigia lietuviškos enciklopedijos reikalingumo ir jos praktiško naudingumo. Juk gyvename amžiuje, kur žmonijos žinija taip neaprėpiamai išsiplėtė, išsišakojo, kad dažnas nesusigaudo jos painiuose labirintuose ir negali susirasti reikiamos orientacijos vienu ar kitu klausimu. Kiekvienoj mokslo šakelėj prirašyta begalės veikalų ir jų skaičius vis tolydžio didėja. Dėl to kiekvienam mokslo mėgėjui, norinčiam susivokti tame painiame žinijos labirinte, ir kyla reikalas turėti tinkamą vadovą — enciklopediją, kuris bet kuriuo klausimu padėtų orientuotis, nurodytų naujausią literatūrą, supažindintų su stipriausiais autoritetais ir bendrai duotų aiškiai formuluotų žinių. Bendroji enciklopedija nepatenkins atskirų sričių specialistų. Jiems leidžiamos ir specialinės enciklopedijos, bet eiliniam inteligentui ji yra labai pravartus žinijos šaltinis.

Kai kurie diskusijų kėlėjai (pvz. dr. Balys, žiūr. "Draugas", spalių 11 d.) siūlo leisti ne visuotinę, bet tik grynai lituanistinę, kelių tomų enciklopediją. Tokie siūlytojai, deja, nežino arba gal nenori žinoti, kad kelių tomų tik lituanistikos enciklopedija neįmanoma išleisti šiose sąlygose jau vien tik dėl finansinių sunkumų. Nors tai atrodo paradoksalu, bet yra tikras faktas, kad išleisti 22-jų tomų visuotinę enciklopediją yra nepalyginti lengviau, nekaip 2-3 tomų vien tik lituanistinę. Užtenka vienos šios priežasties, dėl kurios tik lituanistinės enciklopedijos leidimas visai atkrinta.

Mūsų planuojamoji Lietuvių Enciklopedija skirs lituanistikos reikalui svarbiausią vietą. Joje lituanistikai yra skiriama didžiausias dėmesys. Bus stengiamasi pateikti "viskas apie viską" iš lietuvių būtovės. Joje bendradarbiauti kviečiami žymiausi mūsų lituanistai. Lietuvos istorija, geografija, gamta, ūkis, lietuvių literatūra, menas, muzika, tautosaka, etnografija, religinis gyvenimas, socialiniai klausimai, sportas ir kitos sritys ras daugiausiai sau vietos. Lietuvių emigracija įvairiais laikais ir įvairiose šalyse, lietuvių indėlis į kitų šalių kultūrą, dabartinė tremtis, stovyklinis gyvenimas Europoje ir kt. bus reikiamai aprašyta. Tačiau šalia šitų tautinių dalykų bus pateikiama ir daugybė faktų iš bendrojo žinijos lobyno, kad prireikus jos savininkui netektų bėgioti po bibliotekas ir ten knistis po svetimomis kalbomis išleistas enciklopedijas. Mūsiškė turės visa tai, ką turi mums reikšmingo bent kuri rinktinė svetimoji enciklopedija, ir dar tai, kas mums ypačiai brangu — plačią lituanistiką. Dėl to planuojamoji Lietuvių Enciklopedija bus dvigubai vertingesnė už bent kurią svetimąją enciklopediją.

A. Bendorius

• Iš spaudos išėjo naujas Bernardo Berensono veikalas — "Rumor and Reflection". Yra tai karo metų pastabos. Autorius yra pats garsiausias šių dienų meno istorikas, jau daugel metų gyvenąs prie Florencijos. Jie yra žymiausias renesanso meno autoritetas mūsų dienomis. Berensonas yra gimęs Lietuvoje, Butrimonyse ar Butrimoniškiuose — pats gerai nežino. Pora žodžių dar atsimena lietuviškai, nors iš Lietuvos buvo išvežtas labai anksti. Apsigyvenęs Amerikoje, jisai studijavo meną ir yra Jungtinių Valstybių pilietis. Kiti jį vadina pasaulio piliečiu. Ligi paskutinio laiko tačiau jis nėra užmiršęs Lietuvos.

rime vertinti? Ir jeigu už šį pasirinkimą mes jo nepasmerksime, kokius uždavinius jo gyvenimui mes turime statyti?

Dėl to, norint įvertinti L. Šimučio veiklą, reikia turėti sąmonėje pirmavaizdį lietuvio, gyvenančio ne Lietuvoje. Reikia turėti idealą, pagal kurį mes šitokio pobūdžio veiklą galėtume vertinti. Mes ne tik tokio pirmavaizdžio neturime, bet ne kartą net abejojame, ar toks pirmavaizdis iš viso yra galimas: ar galimas lietuvis, pastoviai gyvenąs ne Lietuvoje. Dideli mūsų tautos nuostoliai žmonėmis, per ketvertą paskutinių šimtmečių, mus tiesiog atgrasina net nuo tokio klausimo svarstymo.

Visuomenininkas iš šeimos

L. Šimutis yra gimęs 1892 m. lapkričio 6 d. Šėrikų kaime, Šilalės parapijoj, Tauragės apskr. pasiturinčio ūkininko, vyriausio valsčiaus teisėjo, šeimoje. Jei kas stebisi, iš kur Leonardas turi tą lengvumą posėdžiauti ir nepavargti ilguose susirinkimuose, tai tos paslapties gal reikia ieškoti jo šeimos tradicijose. Mūsų tautoje neperdaug yra tokių apsigimusių parlamentarų, kurie visada pakęstų savo pokalbininką, neįsižeistų jo nuomonėmis bei jo menkystėmis ir užtrenkę durų neišeitų iš posėdžio.

Baigęs pradžios mokyklą Šilalėje, aukštesniojo mokslo Leonardas siekė Kaune ir 1911-12 m. Maskvoje. Amerikon atvyko 1913 metais. 1916-17 m. mokėsi anglų kalbos ir pats mokė kitus lietuvių kalbos Šv. Bedos benediktinų kolegijoje, netoli Chicagos. Ten tuo metu mokėsi keletas dešimčių liet. jaunuolių, kurie šiandien yra klebonai ar užima kitas garbingas vietas Amerikos lietuvių gyvenime. Teisės, žurnalistikos ir literatūros Leonardas studijavo De Paul ir Lojolos universitetuose, o sociologijos klausė Fordhamo universitete.

Laikraštininkas

Laikraštinį darbą L. Šimutis pradėjo 1911 metais Lietuvoje, rašydamas kauniškėn "Vienybėn". Atvykęs Amerikon jis taip pat rašė korespondencijas įvairiems laikraščiams. Vėliau jis buvo įtrauktas trumpaamžio dienraščio "Kataliko" redakcijon. 1915 m. Kartu su A. Račkum ir K. Pakštu įsteigė "Vytį". 1918 m. buvo pakviestas redaguoti "Garsą". O grįžęs iš Lietuvos 1927 m. pradėjo redaguoti "Draugą". Šiame darbe sulaukė 25 metų sukakties ir jį sėkmingai tęsia toliau.

Laikraštinis Šimučio stilius yra lengvas ir aiškus. Politinius ar visuomeninius faktus jis atpasakoja ryškiai ir drąsiai, bet kartu ir paprastai. Jeigu naujiems ateiviams L. Šimučio kalba kurį laiką atrodė kiek atsilikusi, tai šiandien to atsilikimo jau beveik negalima pastebėti. Tarptautinius politinius faktus jis vertina, paprastai laikydamasis saikingos amerikietiškos linijos, neperdaug nutolusios nuo demokratų pažiūrų. Klausimais, kurie liečia Lietuvos laisvinimo bylą, jis visuomet yra labai aktyvus ir jokioms svetimųjų sugestijoms nepasiduoda. Lietuvos išlaisvinimas jam rūpi ne mažiau, negu kokiam Nepr. Lietuvos valstybininkui.

Leonardas Šimutis

Kalbėtojas

Reikia iškelti L. Šimučio, kaip kalbėtojo veiklą. Daugumoje Amerikos liet. organizacijų centrinių seimų ar suvažiavimų jis yra arba pirmininkavęs, arba kalbų pasakęs. Organizacinis Amerikos lietuvių gyvenimas, galima sakyti, beveik yra neįsivaizduojamas be L. Šimučio. Kiekviename didesniame suvažiavime jis jaučiasi kaip namie.

Naujieji ateiviai, kurie, apskritai imant, yra girdėję gerų kalbėtojų ir kurie stato gana aukštų reikalavimų laikraštininkams, L. Šimutį kaip kalbėtoją paprastai priima be jokių rezervų, visa širdimi. Vistiek, ar tai būtų studentų suvažiavimas, ar koks labdarių seimas, visi jo kalbos klausosi noriai ir mielai. Naujųjų ateivių auditoriją jis laimi savo jautria tėvynės meile. Tačiau ir išorinė jo kalbos išraiška — tiek žodis, tiek mostas, — yra gyva ir plastiška. Jo retorika yra tiek išbalansuota, kad joje nesijaučia nei šalto rezervuotumo, nei dirbtinio gerinimosi klausytojui, norint laimėti jo dėmesį.

Pasaulio lietuvis

L. Šimutis nėra pagyrų žmogus. Gal jis kartais perdaug pagiria tą žmogų, kuris jam patinka, tačiau jis nemėgsta girtis ir reklamuotis savęs. Dėl to už tikrą dalyką reikia priimti tai, ką jis kartą yra prasitaręs apie save, būtent, kad savo gyvenime jis nei vienos dienos nėra pašventęs kitai tarnybai, išskyrus Lietuvių tautos.

Prie visuomeninių L. Šimučio sugebėjimų būtų buvę visai natūralu, kad jis būtų įsijungęs į politinį ar visuomeninį JAV gyvenimą ir padaręs neabejotinai pinigingesnę karjerą. Tačiau jis to nepadarė. Ar jis tokių pagundų neturėjo? Gal jis jų turėjo.

Apie vieną iš jų jis pats pasakoja. Tai buvo laikai, kai čekas Cermakas kandidavo į Chicagos burmistrus. Jo priešai puolė jį, sakydami, kad jis esąs atėjūnas, nei angliškai žmoniškai nemokąs, ir kad tokio nevykusio burmistro Chicaga dar nėra turėjusi. L. Šimutis, pasipiktinęs tokiomis kalbomis, parašęs "Drauge" karštą vedamąjį už Cermaką. Cermakas laimėjo rinkimus. Jis, patyręs apie L. Šimučio straipsnį, pasiūlė jam Chicagos policijos inspektoriaus vietą. Tačiau kai Cermakas, lydėdamas Rooseveltą, neilgai trukus buvo nušautas, L. Šimutis nepanorėjo toliau savo privilegija naudotis.

Dėl to, nepaisant šios savo "policininkiškos" karjeros, kurią jis buvo apsiėmęs tik formaliai ir nesiliovė ėjęs savo pareigų "Drauge", L. Šimutis gali sakyti, kad jis jokios dienos nedirbo kam kitam, kaip tik lietuvių tautai. Dėl tos priežasties jis yra toks pasaulio lietuvis, kuriam lie-

tuvių tautos reikalai nei vienai dienai nebuvo nustoję rūpėti.

Amerikos lietuvis

Norint trumpai suimti L. Šimučio veiklą Amerikos lietuvių tarpe, reikėtų aukščiausiai įvertinti jo pastangas, Amerikos lietuvių katalikų veiklą centralizuojant. Jis daug prisidėjo, kad ši veikla buvo sujungta ir išliko iki šiai dienai sutelkta į du didelius centrus: Susivienijimo ir Federacijos. Šių centralizavimo pastangų sunkenybes gali įvertinti tik tas, kas žino, kokios stiprios tendencijos buvo ir tebėra Amerikos lietuvių veikloje pasitenkinti siauresniais horizontais ir neišeiti iš parapijos ribų. Nesuburta į centrus, ši veikla nebūtų turėjusi tokios didelės įtakos nei Amerikos nei Lietuvos gyvenimui.

Amerikos katalikų gyvenimui ši veikla turėjo tos reikšmės, kad ji buvo pirmutinė visą Ameriką apimanti organizacija, kurią kaip gyvą organizmą buvo galima įjungti į visos Amerikos katalikų organizacijų sąjungą. (Lenkų panašios organizacijos yra dar iki šiol neįsijungusios į visuotinę Am. katalikų organizaciją).

Lietuvai ši organizacija turėjo tos reikšmės, kad per ją Lietuvai įvairiomis progomis buvo surinkta žymios sumos aukų. Į Lietuvą atvežtos, jos dėl valiutos skirtumų atrodė dar didesnės ir reikšmingesnės. Atsistatančiam savarankiškam visuomeniniam Lietuvos gyvenimui jos buvo labai reikalingos. Reikia paminėti, kad nevienas tų aukų vajus buvo pravestas L. Šimučio pastangomis.

Apskritai visame L. Šimučio triūse žymu daug Dievo palaimos. Ne kiekvienas visuomenininkas gali pasigirti tokia turtinga, sėkminga ir visą gyvenimą apimančia veikla. Jo mokėjimas eiti pirmyn ten, kur galima, ir sugebėjimas sustoti ten, kur toliau eiti negalima, jo kantrybė laukti progos tolimesniems ėjimams, yra tos jo būdo savybės, kurios šiai veiklai buvo labai naudingos. Brangi Šimučio savybė yra ne tik mokėjimas veikti laimėjimo metu, bet ypač mokėjimas veiksmingas išvadas padaryti ir tada, kai būva daugumos priimta ne ta nuomonė, kurią jis gynė ar atstovavo.

L. Šimutis yra laimingas ne tik visuomeninėje veikloje, bet ir šeimoje. Jis yra vedęs 1918 m. Angelę Evaldaitę, biržietę, gimusią Chicagoje. Ji pirmoji ir vienintelė pirmosios Šv. Kazimiero akademijos laidos abiturientė. Šimučiai yra užauginę tris sūnus ir vieną dukterį. Jie visi jau yra sukūrę savo šeimas ir garbingai sau skinasi kelią Amerikos valstybiniame ir kultūriniame gyvenime.

L. Šimutis visoje savo veikloje yra visuomenininkas politikas ir tai pačia prakilniąja šio žodžio prasme. Nors administracinio arba valdančio darbo jis niekada nėra dirbęs, tačiau politiką, kaip tvarkingą visų jėgų derinimą bendram tikslui, jis supranta tiesiog instinktyviai. Lietuvių tautos atstovavimui ir gynimui Amerikos valdžios sluogsniuose jis yra padaręs tikrai nemažiau negu etatinis ambasadorius.

Dar reikėtų priminti, kad L. Šimutis dažnai įsileidžia ir į grožinę sritį — yra davęs nemaža lyrikos, bandęs dramoje.

Jeigu galima ko pageidauti L. Šimučio veikloje, tai tam tikro pedagoginio jausmo. Atsidėdamas visos tautos organizavimo darbui, jis ne tiek kreipė dėmesį į jos auklėjimą tų pačių idealų šilumoje, kuriuose jis pats buvo išaugęs. Tai, žinoma, yra toks sunkus ir didelis uždavinys, kuris būtų davęs progos pasireikšti kitam dideliam vyrui. Galbūt, kad šis darbas yra dar sunkesnis ir painesnis, nes reikalauja principinio ir teisingo susiorientavimo visoje painybėje tų uždavinių, kurie iškyla tautai, gyvenančiai išblaškytai visame pasaulyje.

Odisėjas ar Enėjas

Pasaulinėje literatūroje klasinę išraišką yra radę du emigranto tipai: vienas iš jų klajoja po pasaulį, kad rastų kelią namo, antrasis — kad duotų pradžią kažkam naujam, kad naujas imperijas kurtų. Pirmasis yra išreikštas Trojos nugalėtojo gudriojo Odisėjo asmenyje. Jis grįžta namon, nors ir elgeta būdamas, ir išlaisvina savo žmoną iš šimto įkyrių piršlių. Jo ištikimoji žmona yra gražus mūsų pavergtos tėvynės simbolis.

Antrasis emigrantas yra pamaldusis Enėjas, nugalėtos Trojos pabėgėlis. Jis keliauja iš sugriautos tėviškės su visais savo namais. Jis nepasiduoda Kartagos karalienės vilionėms. Besimelsdamas, atidžiai Dievo valios beklausydamas ir kietas kovas bekovodamas, jis įsikuria toje vietoje, kurioje jam yra lemta padėti būsimosios Romos imperijos religinius, dorinius ir politinius pagrindus.

Ir Odisėjas ir Enėjas alsuoja gilia tėvynės meile, tačiau gyvenimo apsisprendimą jie padaro visai skirtingą. Lietuvos šviesuomenė yra gerai susipažinusi su Odisėjo ideologija iš puikaus Dr. J. Ralio vertimo. "Enėjida" tačiau iki šiol dar lietuviškai nėra išspausdinta. "Enėjidos" vertimais ypač domisi tos tautos, kurios keliauja po pasaulį, ten nešdamos savo dvasios tvarką, sakysim, nors ir anglai.

Tam tikra prasme gal galima sakyti, kad senieji Am. lietuviai yra daugiau Enėjo dvasios atstovai, o naujieji — Odisėjo. Tačiau toks sugretinimas galėtų būti greičiau tik akstinas šį klausimą giliau pastudijuoti, o ne koks tvirtas teigimas.

Taip pat ir L. Šimutis, nepaisant jo rūpesčio Lietuvos atstatymu, nepaisant jo trumpo grįžimo į Lietuvos seimą, savo apsisprendimu už gyvenimą Amerikoje, yra "Enėjidos" dvasios žmogus. Jo grįžimas į Lietuvą yra tik tarsi Enėjo susitikimas su tėvo dvasia, iš kurios jis patiria naujas savo ateities gaires.

Kun. V. Bagdanavičius, MIC.

POLITINĖS MORALĖS KLAUSIMU

1. Klausimo aktualumas

Kalbėti apie moralę — vis viena, ar apskritai ar specialiai apie politinę moralę, — sunku. Sunku ne todėl, kad nebūtų ko pasakyti, bet todėl, kad kiekvienas to reikalo svarstymas gali būti sutiktas tik kaip šaltas moralizavimas, — ne kaip nuoširdus rūpestis, o tik kaip išdidus noras kitus iš aukšto mokyti.

Nesinorėtų kalbėti, ir vis dėlto šitas klausimas darosi tokia pavojinga mūsų visuomenininio ir politinio gyvenimo žaizda, kad atvirai pasisakyti yra būtina. Iš visų pusių kalbama apie reikalą nuoširdinti tarpusavio santykius (visada kalbama apie tai, ko iš tiesų stokojama!), ir tačiau neretai šita kalba išvirsta tiktai tokiu kitų pasmerkimu ir savęs išaukštinimu, kad užuot reikalą pataisius, tiktai dar labiau užnuodijama nuotaika. Nenorėdami, kad toksai likimas ištiktų ir mūsų pastangą, liksime principinėje plotmėje, nors ne vienas konkretus pavyzdys ir tiesiai pirštųsi bendrajai minčiai pailiustruoti.

Kelti politinės moralės klausimą visų pirma reiškia klausti, ne kokia morale vadovautis politikoje (nes moralė, bent bendruosiuose principuose, panašiai suprantama ir iš skirtingų pasaulėžiūrinių nusistatymų išeinant), bet apskritai, **ar privalu politikoje vadovautis moraliniais principais, ar ne.** Tai, kad niekas nesiima atvirai ginti principo, jog politikoje neprivalu vadovautis moraliniais dėsniais, nereiškia, kad ir faktiškai taip visada manoma, vadinasi, kad pasitaikąs politinėje veikloje moralinių principų pažeidimas tėra žmogiško silpnumo, o ne sąmoningos valios apraiška. Ir Macchiavelli mokė kunigaikštį visus savo politinius žingsnius apgaubti moralės skraiste!

Kiekvienu atveju lieka nepaneigiamas faktas, kad ir viešojoje nuomonėje politika kaip tik dėl savo atitrūkimo nuo moralinių principų laikoma nešvariu dalyku. Nešvariu ne tik turint galvoje to ar kito meto faktinę politiką, bet iš viso sutinkant, kad politika kitokia ir negali būti. Kaip tik dėl tokio esminio politikai

priskiriamo nešvarumo daugelis net ir tokių žmonių, kurie patys turi gyvą politinį interesą, ryžtasi laikytis nuošaliai nuo politinės veiklos. Iš anksto bijo, jeigu ne patys susitepti, tai tikrai būti kitų sutepti, apjuodinti. Pastarąja prasme šita politikos baimė nėra visiškai nepagrįsta, nes iš tiesų nevienas politikas slaptai solidarizuoja su ana viešąja nuotaika, kad moralė politikai yra svetima. Solidarizuoja ne tik mintimi, bet nuosekliai ir savo paties veikla. Tokie politikai ir pateisina (jeigu ne objektyviai, tai bent subjektyviai) dažno šalinimąsi nuo politinio gyvenimo: kol žmogus tedirba savo profesinį darbą arba į visuomenę teišeina kultūrine veikla, jis gali būti ramus, tačiau išėjęs į politinę veiklą ir joje susidūręs su politikos nemoralumą pripažįstančiais politikais, iš tiesų rizikuoja būti apipurvintu.

Šita prasme politinės moralės klausimą daro aktualų ne tiktai pačių politinių sambūrių jaučiamas nuoširdesnio sugyvenimo reikalas, bet ir lygiai jaustina pareiga į politinį gyvenimą įjungti visus visuomeninio intereso tautiečius, nesudarant jiems apjuodinimo rizikos.

2. Politinė moralė kaip moralinis demokratiškumas

Ką praktiškai reiškia politiką atpalaiduoti nuo moralės? Ogi atpalaiduoti politiką nuo moralės **tikslo** požiūriu yra lygu paversti politiką pliku **valdžios** siekimu. Atpalaiduoti politiką nuo moralės **priemonių** požiūriu reiškia šito tikslo (valdžios) siekti "visomis" priemonėmis; faktiškai pasitikėti ne tiek savo politinės ideologijos tiesa, kiek demagoginiu apsukrumu, vadinasi, **prievarta** plačiąja to žodžio prasme (prievarta tenka lygiai laikyti ne tik fizinį, bet ir moralinį prievartavimą, ne tik koncentracijos stovyklas, bet ir demagogiją).

Tokiu dalyko atskleidimu išryški, **kad politinės moralės klausimas yra ne tiktai taktikos, bet ir pačios politinės ideologijos dalykas. Kokia taktika, tokia ir ideologija,** nes ideologiją galima ir vaidinti, atseit meluoti, gi taktika, kaip patsai praktinis žmogaus reiškimasis, nemeluodama pasako, kas žmogus yra (tai daug svarbiau, negu tai, ką kas skelbia!).

Kas laikosi — nesvarbu viešai ar slaptai — politikos amoralumo (moralei svetimumo) principo, vadinasi, **principiškai pateisina prievartą,** tas tuo pačiu faktiškai atstovauja prievartinei ideologijai, vadinasi, **diktatūriniam** politikos supratimui. Ir, atvirkščiai, kas atstovauja **demokratiniam** politikos supratimui, niekada nesiims "visų" priemonių, nes tada jisai neigtų patsai save.

Politinės moralės nevienodas supratimas išryškina bei radikaliai išskiria pačias pagrindines politines ideologijas — diktatūrinį ar demokratinį politinio ir apskritai visuomeninio gyvenimo supratimą.

Demokratija yra ne tik politinė, bet ir moralinė koncepcija. Žmogų ar politinį sambūrį daro demokratišką ne formalus demokratinės teorijos išpažinimas, o tik faktinis visoje savo veikloje vadovavimasis žmogaus gerbimo principu ir todėl atsisakymas "visų" priemonių (=prievartos), atseit pripažinimas moralės galiojimo ir politikai. **Politinė moralė yra tikrasis tiek atskiro žmogaus, tiek politinio kolektyvo demokratiškumo kriterijus.**

Demokratiškumas, atpalaiduotas nuo politinės moralės — priešingybė savyje. Gali būti šita priešingybė psichologiškai suprasta: arba kaip sąmoningas demokratine kauke maskavimasis, vadinasi, demagogija, arba kaip nesąmoningas nesusipratimas, "viena galvos puse" demokratiškai mąstant, o antra diktatūriškai veikiant. Tačiau psichologinis supratimas dar nėra moralinis pateisinimas, nes kai toki demokratai, kuriems visos priemonės leistos, pasiekia valdžios, faktiškai jie gali vykdyti ne demokratiją, o tik tironiją, tegu ir daugumos tironiją.

3. Pagrindiniai politinės moralės principai

Išplėtokime konkrečiau pagrindinius politinės moralės principus. Tesie jie mums klausimu, ar iš tiesų ne gyvą žaizdą liečiame, o mirusiuosius šaukiame.

a) **Privalu visų pirma pačiam pozityviai reikštis, o ne tik negatyviai kitų netobulybes kelti.** Pasitikėki savo tiesa, o ne kitų klaidomis. Tai, kad visos kitos ideologijos yra klaidingos, dar neįrodo, kad tavoji turi būti teisinga — visiškai panašiai, kaip tai, kad visi kiti blogi, dar nereiškia, kad tu esi geras!

b) Akcentuodami visų pirma pozityvų reiškimąsi, o ne negatyvinį kitų neigimą, nenorime betgi apskritai teigti, kad kitų **kritika** būtų iš viso išvengiama ar dargi absoliučiai vengtina. Sau išryškinti priklauso ir nuo kitų atsiribojimas. Lygiai nėra nei taktiškai išvengiama nei principiškai vengtina ir **praktinė kova** su kitais politiniais susigrupavimais. Ir praktinė kova priklauso politinei veiklai, nes politinėje veikloje rūpi, ne taip kaip pasaulėžiūrinėje kovoje, tik tiesos skleidimas žmonėse, bet ir visuomenėje bei valstybėje vadovaujančio vaidmens laimėjimas. Tačiau **privalu, kad politinė kova būtų vedama garbingomis, žmogaus nelygstamąją vertę atitinkančiomis priemonėmis** ir tuo pačiu būtų atsisakoma nuo bet kokių prievartinių veikimo priemonių: demagogijos, svetimų pažiūrų iškraipymo ar apie joms atstovaujančiuosius nebūtų dalykų pramanymo, vienu žodžiu — juodinimo. Tiesa negali būti melu ar teroru skelbiama. Kas griebiasi melo, patsai liudija savo netiesą, ir kas imasi teroro, patsai prisipažįsta, kad jisai pasitiki ne savo teise, o tiktai jėga.

c) Privalu kovą su skirtingomis politinėmis pažiūromis bei skirtingais politiniais sambūriais **nepaversti asmeniška kova prieš atskirus asmenis.** Suprantama yra teisė reikalauti, kad tie, kurie imasi visuomenei bei valstybei atstovauti, būtų padorūs žmonės. Bet ar ta teise dažnai "ne per plačiai" naudojamasi; jei išklausyti iš eilės visa, ką vienos politinės srovės žmonės žino apie kitus, ar nesusidarytų pašaliečiui įspūdis, kad toje tautoje ar bent jos politiniuose vaduose nėra nė vieno padoraus žmogaus. Imkime, pavyzdžiui, mūsų valstybės demokratinį laikotarpį: ar bešališkam rinkikui negalėjo susidaryti įspūdis, kad iš viso nėra ką rinkti, visi — vieni tautos išdavikai: vieni Vilnių Vatikanui pardavė, antri — kovojo prieš Lietuvos nepriklausomybę, treti — vokiečių, ketvirti — dar kieno agentai, etc. etc. Ar šiandien tas savęs pačių niekinimo pavojus jau dingęs?

d) **Privalu moralinio vertingumo reikalauti ne tik iš svetimųjų, bet lygiai ir iš savųjų.** Negalima saviesiems visa leisti, ir tik iš kitų politinės moralės reikalauti. Antraip — visa pastanga sudaryti politiniame gyvenime sveiką nuotaiką iš anksto pasmerkta nesėkmei. Kiek šis principas savaime aiškus, tiek, deja, nelengvas praktiškai juo vadovautis. Tetenka, galbūt, dar tik paryžkinti, kad politinė moralė nėra atsieta nuo asmeninio morališkumo. Niekas neturi teisės būti kito sąžinės teisėju, ir vis dėlto nėra politinės moralės požiūriu padoru visiškai užmerkti akis į asmeninį žmogaus padorumą ir težiūrėti vien jo partinio uolumo, "savam" reikalui atsidėjimo. Ypačiai tai galioja žmonėms, kuriems patikimas politinio gyvenimo vadovavimas. Būtų tikras visiško moralinio nejautrumo ženklas versti kitus bendradarbiauti su tokiu "savo" žmogumi, kuris kaip žmogus negalėtų būti vertinamas, o būtų pakenčiamas tik kaip "atstovas".

4. Būtinybė politinį demokratiškumą susieti su moraliniu demokratiškumu

Suprantama, kad šitais keturiais principais formuluotoji politinė moralė, arba, kitais žodžiais, moralinis de-

mokratiškumas, nėra taip "savaime aišku", kaip iš pradžių atrodė. Galėjo šitie moralinio demokratiškumo principai atrodyti tiesiai neįprasti. Tačiau tai būtų liudijimas ne prieš juos, o tiktai prieš mūsų nuo jų nutolimą. Ir neteisinga būtų teisintis, kad ir kitose valstybėse, kurias visi laikome demokratijos pavyzdžiu, "viso" pasitaiko: ir spaudoje demagogijos, ir susirinkimuose bei mitinguose triukšmo ir dargi muštynių. Tokios apraiškos ir anose valstybėse nėra teisinamos: sunku visišką tobulumą pasiekti, tačiau niekada negalima klaidos paskelbti norma. Kaip anksčiau sakėme, lengva demokratiją skelbti, bet sunku pačiam demokratiškai gyventi. Kiekvienas gali save krikštyti, kuo tik nori, bet ne vardas žmogų išreiškia, o tik jo gyvenimas. Panašiai ir **politinį sambūrį išreiškia ne tiktai formaliai demokratiška programa, bet ir visa politinė laikysena.**

Nesiekiame betgi įrodinėti, kad neturime teisės demokratais vadintis, o tiktai norime priminti, kad šitą teisę visų pirma duoda pati praktinė mūsų laikysena, mūsų politinis morališkumas, kaip tikrasai demokratiškumo ženklas. Tesiekiame priminti, kad **politinis demokratiškumas negali būti atsiejamas nuo moralinio demokratiškumo.** Atvirkščiai, moralinis demokratiškumas yra tikrasai ir politinio demokratiškumo pagrindas.

Tenesie todėl mūsų atviras, bet principinis, pasisakymas suprastas kieno nors įžeidinėjimu, į principus įvatuota demagogija (pirmoji demagogiškumo apraiška visur demagogiją tematyti!). Ir tačiau nieko nuostabaus, kad šitas pasisakymas nėra tiktai neaktuali teorija, o gyvas mūsų gyvenimo žaizdų palietimas. Ilgą laiką gyvenom diktatūrinėje aplinkoje ir nors išlaikėme gyvą politinį demokratijos idealą, tačiau nejučiomis į ne vieno galvoseną ir dar labiau laikyseną nemaža įsisunkė ir demokratiškumui svetimo elemento. Šita prasme ir turime **kreipti mūsų pastangas, kad demokratiškumas apsireikštų ne tik programiškai, bet ir praktiškai, ir būtent, ne kitu, kaip aukštesne politine morale.**

Juozas Alaušius

SUVAŽIAVIMŲ SEZONAS

Su rudens pradžia įvyko eilė suvažiavimų — tarptautinio pobūdžio ir grynai lietuviškų. Juose ne tik pademonstruota turimoji jėga ir veikla, bet buvo iškeltas vienas antras naujas šūkis, kuris duoda paskatų ir kitiems pergalvoti bei apsispręsti dėl tolimesnių veiklos kelių.

Iš užsieninių suvažiavimų dėmesį patraukia **Nouvelles Equipes Internationales** (NEI) kongresas Šveicarijoje, Friburge. Dalyvavo 120 atstovų iš Austrijos, Belgijos, Britanijos, Bulgarijos, Čekoslovakijos, Italijos, Lenkijos, Lietuvos (min. E. Turauskas), Luksemburgo, Olandijos, Prancūzijos, Rumunijos, Šveicarijos, Vokietijos. Kongrese raudona gija buvo pabrėžiamas reikalas ginti asmens, šeimos teises ir kitas krikščioniškas vertybes, reikalauti socialinio teisingumo ir tam tikslui eiti krikščionims aktyviai į visokias tos rūšies visuomenines organizacijas savuose kraštuose. Po specialaus pranešimo apie padėtį už geležinės uždangos rezoliucijoje buvo pareikštas solidarumas su persekiojamais krikščionimis rytų kraštuose, pagerbti jų herojai ir kankiniai dėl tikėjimo ir laisvės. Rezoliucija ragina laisvas tautas rūpintis pavergtųjų tautų likimu, priešintis politiniam maršandažui pavergtųjų kaina, nepripažinti jų pavergimo galutiniu ir baigtu faktu. Kongresas pasiūlė terminą "satelitiniai kraštai" pakeisti terminu "satelitinės vyriausybės", nes tautos nėra atsakingos už dabartinę padėtį. Taip pat nutarta kiekvienam krašte organizuoti už pavergtąsias tautas maldos dieną 1953 m. sausio mėn.

Rugpiūčio pabaigoje Merane, Italijos pasienyje, buvo **tautinių grupių ir tautinių mažumų** suvažiavimas steigti tarptautiniam institutui, kuris tirtų tautinių grupių ir tautinių mažumų klausimus. Institutas turįs būti grynai mokslinio tiriamojo pobūdžio. Jo medžiaga galėtų pasinaudoti ir politinės institucijos, kurios sprendžia praktinius tos rūšies klausimus. Buvo pabrėžta, kad paskutinį šimtmetį daugelis konfliktų kilo kaip tik dėl to, kad nepakankamai buvo suprastas mažumų klausimas ar nepakankamai jis buvo respektuotas. Suvažiavimui pirmininkavo St. Lozoraitis. Išrinkta instituto vadovybė, į kurią įeina šie tautinių grupių atstovai: St. Lozoraitis (Lietuva), Aliata di Montereale (Italija), mons. Draganowic (Kroatija), Dr. Fedoronczuk (Ukraina), Dr. Kosciemski (Lenkija), mons. Krainc (Slovenija), prof. Pezzangora (Triestas), Dr. Palmieri ir Dr. Putska (Bohemija), Dr. Cury (Vengrija), prof. Magnino ir Dr. Murgas (Slovakija), A. Spekke (Latvija), mons. Tatarowič (Gudija).

Beveik mūsų spaudos nepastebėtas buvo **Austrijos katalikų kongresas,** kuris buvo nemažesnės reikšmės kaip toks pat Vokietijos katalikų kongresas Berlyne. Tai buvo pirmas kongresas nuo 1933 m. Pažymėtina, kad jame buvo patvirtintas nuo pavasario specialaus komiteto ruoštas projektas, kuriuo Austrijos katalikų Bažnyčia atsiriboja nuo vienos kurios politinės partijos rėmimo. Austrijos katalikams tai savotiška naujiena, nes jie anksčiau buvo susigyvenę su Krikščionių Socialų partija, dabar su Liaudies partija, kaip reiškiančiomis sykiu ir Katalikų Bažnyčios pažiūras. Spaudos žiniomis, iš 96% visų Austrijos gyventojų, kurie yra katalikai, tik 10—15% buvo aktyvūs. To neaktyvumo priežastimi buvę linkstama laikyti ir tą faktą, kad susirišdama su partija, Bažnyčia paleidusi iš savo žinios kitus katalikus, kurie nuėjo į socialistus. Dabartine reforma esą siekiama atgauti tuos katalikus, kurie praradę ryšį su Bažnyčia dėl politinių priežasčių, ir sudaryti sąlygas, kad katalikų idėjos plistų į gyvenimą plačiau ir gausiau.

Rugpiūčio 30—31 d. Clevelande įvyko **Amerikos Lietuvių Fronto Bičiulių** suvažiavimas. Dalyvavo apie 70 asmenų. Pagrindinis reikalas buvo — nauja padėtis, Lietuvių Fronto atstovui išėjus iš VLIKo. Rezoliucijose suvažiavimas pritarė Fronto pasitraukimui ir sykiu prašė Fronto vadovybę galutinį nusistatymą dėl LF santykių su VLIKu padaryti tik išryškėjus VLIKo reformų galimybei ir krypčiai. Savo narius suvažiavimas įpareigojo remti visom jėgom PLB organizacijos sudarymą, palaikant jos nepartinį demokratinį pobūdį. Pažymėtinas taip pat kreipimasis į jaunimą, kad jis išlaikytų rezistencinę dvasią prieš bet kurį nutautinimą ir nuasmenėjimą. Suvažiavimas tarp kitų pasveikino ir Laikinąją Vyriausybę, kurią buvo paskelbęs 1941 m. sukilimas.

Tomis pat dienomis Bostone buvo **ALLS (Amerikos Lietuvių Socialdemokratų Sąjungos)** suvažiavimas. Apyskaitoje buvo pažymėta, kad naujieji ateiviai, kurie Lietuvoje buvo socialdemokratų partijoje, lengvai sutapo su Amerikos socialdemokratais. Daug sunkiau tiems, kurie prie socialdemokratų prisidėjo tik Vokietijoje. Tarp rezoliucijų dėmesio vertas pasisakymas dėl PLB. Po gausių diskusijų suvažiavimas "negalėjo aiškiai pasisakyti". P. Grigaičiui kaltinus LOKą, kad jis nutolęs nuo susitarimo su ALT dėl bendruomenės pobūdžio, rezoliucijoje pasisakoma už rėmimą tokios bendruomenės, kuri apsiribotų kultūriniais reikalais, politinius reikalus palikdama ALTui ir mokėdama ALTui tam tikrus mokesčius; bendruomenės "užuomazginiai komitetai" turį būti sudaromi tuo pačiu principu (grupių susitarimu) kaip ir ALTas. Tik tada, kai partija išsiaiškins su LOKu, ji pasakys savo galutinę nuomonę. Dėl Lietuvos turto, įšalusio užsieniuose, pasisakė už tai, kad jo tvarkyme žodį turėtų ir VLIKas.

PASTABOS

VIENAS VYRAS NE TALKA

Lietuviškajame gyvenime tenka stebėti bemaž paradoksą, kuris yra— partijos stabas. Kartais gauni įspūdį, kad jeigu tu nepriklausai vienai iš jų, pro jų akinius nežiūri į pasaulio šviesą, tai su tavim nėra nei ko kalbėtis, esi nereikšmingas.

Tenka pripažinti, kad partijos yra natūralus ir sveikas dalykas šalies ir visuomenės gyvenime. Tačiau ir pačios partijos turi būti sveikos — ir gyvos. Dabar reikia stebėtis, kai prieinama prie mūsų partinės aritmetikos: regime net iš numirėlių dirbtinai prikeltas ir tokias partijas, kurios Lietuvoje jau seniai gulėjo lavonais ir kurios iš viso nebuvo turėjusios kokio vaidmens. Nei prieš penkiolika metų nei dabar laisvuose rinkimuose Lietuvoje toki politikai nepravestų nei vieno savo atstovo, gal net negautų ir nei vieno balso, išskyrus tos partijos valdybos balsus, jeigu dar esama kokios valdybos. Paskutiniai įvykiai parodė, kad net ir su tvirtesnių partijų valdybomis ne viskas tvarkoje — kartais ir jos nesusigaudo, kur jų koja, kur galva.

Politikos vyrai, nors ir grumdamiesi, vistiek savo tarpe turi bendrą šneką, nes ir nesantaikoj juos riša kažkoki mistiški ryšiai. Jiems, kaip tam tikras aritmetinis skaitmuo, savo vietą šiandien turi ir tokia politinė partija, kuri jau seniai ir paskutinį kvapą yra atidavusi. Jei tai pasiliktų grynai partijos ribose, tegul jie sau žaistų šiuos politinius šachmatus. Tačiau tai turi pasėkų ir platesniam mūsų darbui ir visam Lietuvos reikalui. Pasėkos gi yra tokios: įvairius svarbius susitarimus darant partijų vardu, daug jėgų išeikvojama, bediskutuojant su atstovais tokių partijų, kurios tėra fikcijos ir kurių egzistencija reikalinga tik poros asmenų politinei ambicijai ir veiklai pagrįsti. Ir tokios šešėlinės partijos turi savo žmogų net aukščiausiuose veiksniuose, gal vienintelį egzempliorių toj partijoje, bet reiklų ir sau lygaus svorio siekiantį. Niekas nežino, kada tokios partijos buvo suvažiavimas, kada ji rinko valdybą, kiek ji narių turi ar visai jų neturi. Užtenka užsikabinti partijos iškabą, arba išgalvoti naują partiją, dangstantis nepartinėmis intencijomis, ir tau tuoj per nugarą patekšlens: matai, dar vienas draugas atsirado. Vienam tokiam politiniam naujagimiui triukšmingiau riktelėjus, jo pirmieji žodžiai buvo atžymėti net viename oficialiame mūsų leidinyje, nors šimtai kitų, ir dar daug vertingesnių spaudinių, tos oficialios akies nebuvo pastebėti — ne tik šia proga, bet ir niekados.

Adomas Jakštas dainavo, kad vienas vyras ne talka. Mūsų politikai patobulino šią dainą, skaitydamiesi su tokiomis partijomis, kurios turi tik vaidinuoklius. Joms yra pastatyta kedė net ir aukštųjų veiksnių tarpe. Ten sėdėdami, jie turi lygų balsą su kitais politiniais žmonėmis, kuriuos remia ir didelė praeitis ir stambus visuomeninis užnugaris, ir kurių nuopelnai yra neginčijami. Esame verčiami skaitytis ne tik su gyvais organizmais, bet ir tokiais, kurie dirbtinai ant kedės buvo užkelti.

Kur reikia ir kur nereikia, lietuvių tautos vardu kalba ir šie sustabarėję politiniai druskos stulpai. Tie, kurie tikrai nusipelno balso tokiu atveju, visai nustumiami į šalį. Turiu galvoj: politikai Lietuvos reikale yra visai nustūmę kultūrininkus. Susėdę vadovaujamose vietose, politikai regi tik save. Jie lietuvių kultūrininkus atsimena tik tada, jeigu kur reikia juos paatstovauti. Į tarptautinius posėdžius mūsų kultūros vardu kalbėti, žiūrėk, ir nuvažiuoja koksai politikas. Kurgi — reprezentacija! Kaip ten siųsi kokį dailininką, rašytoją ar muziką! Ten gali važiuoti vien partinis asmuo, ir tai dar pagal grupių susitarimą, žodį turint ir tokiai grupei, kuri buvo iš numirusių prikelta— ir vistiek gyvybės neatgavo.

Bet tik tu jų pasiklausyk — apie literatūros ir meno veikalus jie mieliausiai sprendžia pro savo padūmavusius politinius akinius.

Tokiems vėjams pučiant, pasilieka neparemtas vienas laukas — lietuviškoji kultūra. Turime politikų ir diplomatų, kurie dirba savo srity. Tačiau neturime nė vieno rašytojo, kuris naudotųsi panašia pozicija — turėtų tokią vietą, kur jis galėtų vien tik rašyti. Rašytojai gerai supranta, kad jie tokių sąlygų niekad neturės, tačiau jie gerai žino, kad Lietuva švies ne politiniu dilgėlynu, bet — savo menais, mokslais ir kitais savo dvasios turtais. Politikams, kaip rodo praktika, dvasios turtų puoselėjimas mažiausia rūpi: jie galvas sau laužo savo šachmatais, kuriuos tiek jau supainiojo, kad paprastas pilietis be vadovėlio ten ir nesusigaudo. Be kita ko, jie yra jautrūs ir ekonominėms problemoms. Užtai visokio ūkinio patyrimo vyrai vis tvirčiau įsikasa ir mūsų veiksniuose.

Tačiau jie užmiršta paprastą tiesą, kurią jau prieš dvidešimt metų išreiškė prof. K. Pakštas: "Tad didžiausios mūsų pastangos turi būti nukreiptos dvasinės kūrybos kryptimi" . . . (Ateitis, 1932 m. 5 nr.)

Mums atrodo, kad mūsų politikos sodą reikėtų taip papurtyti, kad iš jo medžių nubyrėtų visi negyvi lapai.

A. R.

Lietuvos Vyčių organizacija suvažiavimą turėjo rugsėjo 12-14 d. Dayton, Ohio. Jų, kaip Amerikos piliečių, rezoliucijos yra politinio pobūdžio ir susijusios tiesiogiai su Lietuvos laisvinimu. Prezidentui Trumanui (nuorašai senatoriams ir kongreso narimas) skirtoje rezoliucijoje suvažiavimas prašo JAV vyriausybę iškelti Jungtinėse Tautose bylą Sovietų Sąjungai už genocidinius veiksmus Lietuvoje.

Studentų ateitininkų stovykla ir suvažiavimas įvyko prie Chicagos. Suvažiavimo uždavinys buvo nustatyti organizacinę kryptį bei metodus. Tačiau stipriai buvo išryškintas ir asmeninio tobulėjimo reikalas. Tokios rūšies suvažiavime ne tiek svarbu priimtos rezoliucijas, kiek bendra suvažiavimo ir stovyklavimo metu sudaryta nuotaika, kuri jaunimui palieka ilgam atminime ir įtaigoja jo žygius. Čia jaunimas sugebėjo rasti tinkamų vaizdinių priemonių savo emocijoms pareikšti ir joms stiprinti, surengdamas eiseną su žvakelėmis prie partizanų kapo, surengdamas ateitininko teismą, kuriame jis buvo išteisintas, bet vis dėlto pripažinta, kad iš jo laukiama daugiau rezultatų. Į naują vadovybę išrinkti V. Žvirgždys, A. Merkelis, A. Prapuolenytė, D. Valančiūtė, V Kleiza, K. Keblinskas ir visa eilė kitų pareigūnų.

A. R. K. Federacijos suvažiavimas įvyko Detroite rugsėjo 26-28 d. Dalyvavo 65 atstovai. Labiausiai išryškėjo reikalas sutelkti visą dėmesį į parapiją, ten organizuoti ar stiprinti federacijos skyrius, ten stiprinti ir katalikiškų kitų organizacijų veikimą bei lietuviškas mokyklas. Rezoliucijose tas reikalas itin pabrėžiamas; taip pat raginama jaunimui steigti ramoves, katalikai įpareigojami remti bendruomenę, ateitininkus, BALFą, "Aidus", "Eglutę", "Ateitį". Pats suvažiavimas turėjo manifestacinio pobūdžio, kurį išryškino koncertas, iškilmingas Valančiaus minėjimas, pamaldos. Organizaciniu atžvilgiu Detroito rengėjai parodė didelius savo sugebėjimus ir pasiaukojimą. Į naują vadovybę išrinkti kun. Albavičius, prel. Balkūnas, prel. Juras, kun. Juška, D. Kaminskienė, S. Pieža, L. Šimutis, prof. Vitkus.

S. D.

AR IŠ TIESŲ SVEIKINTINAS SUMANYMAS

Neseniai įvairiuose laikraščiuose skaitėme tokią žinutę: X mieste susitelkė aštuoni knygos mylėtojai, nutardami nuo kiekvienos algos skirti 25 centus lietuviškoms knygoms, kurias visi perskaitę, kiekvienas per savaitę, padovanos Diepholzo lietuvių gimnazijai. Reikia spėti, kad šią žinutę paskelbė viešai spaudoje patys šio sumanymo iniciatoriai, laikydami jį sektinu pavyzdžiu ir kitiems. Vienas laikraštis šią žinutę taip ir užvardino: "sveikintinas reiškinys".

Mums tačiau kyla abejonė, ar šis sumanymas iš tiesų vertas pasekti. Įsivaizduokime: ima ir paseka šiuo pavyzdžiu visi tie mūsų tautiečiai, kurie ligšiol pirkosi lietuviškas knygas kiekvienas sau (neprileidžiu minties, kad anie aštuoni knygos mylėtojai anksčiau nebūtų iš viso lietuviškų knygų pirkę, nes šiuo atveju juos tektų iš tiesų sveikinti). Sakysime, Bostone susidaro koks dešimt tokių būrelių, po tiek pat — Baltimorėje, Waterburyje, Philadelphijoje, Rochesteryje, Pittsburghe, Omahoje, tegu New Yorke ir Clevelandas suburia po tris dešimtis tokių būrelių, numatykime Čikagai ir Detroitui po šešias dešimtis tokių būrelių. Toks tinklas apimtų beveik visus lietuviškąją knygą skaitančiuosius: būtų kiekviena lietuviška knyga perskaitoma apie 6000 skaitytojų (prileidus 250 būrelių po aštuonis žmones ir prileidus vidutiniškai kiekvienam būrelio nariui, be jo paties, po du šeimos narius). 6000 skaitytojų — koks gražus skaičius, tiesiai per gražus: būtų mūsų leidėjai patenkinti, jei kiekviena knyga vidutiniškai galėtų remtis ir 2000 skaitytojų tiražu! Bet jei iš tų 6000 skaitytojų tebus tik 250 pirkėjų, nebeteks nieko skaityti, nes nerasi tokio stebukladario leidėjo, kuris išsiverstų su tokiu tiražu. Štai todėl ir keliame klausimą, ar minėtą sumanymą galima sveikinti. Žinoma, neabejojame, kad šis sumanymas anuose aštuoniuose vyruose kilo iš tyros intencijos. Tačiau tatai kaip tik liudija, kaip mūsų knygos tikrosios padėties nesupranta nė tie, kurie privalėtų tai suprasti. Gražus dalykas knygas skaityti. Bet **lietuviška knyga nori būti ne tik skaitoma, bet ir asmeniškai perkama, nes tai yra pati jos viešumon išėjimo sąlyga.**

Būtų panašus sumanymas sveikintinas tik kitose aplinkybėse: pavyzdžiui, jei panašiai susimestų centus lietuviškai knygai kurios sanatorijos ligoniai Vokietijoje, ar koki seneliai prieglaudoje, ar pagaliau vaikučiai tokių tėvų, kurie jiems pašykšti lietuviškos knygos. Kada tačiau tokiu pačiu pigiausiu būdu nori lietuvišką knygą skaityti dirbantieji, laikome tai nesusipratimu, tegu kilusiu ne iš blogos valios, o tik iš dalykų nesupratimo. Skirti į metus lietuviškai knygai tik 12 dolerių nėra dar joks sektinas pavyzdys: galbūt, tai tik pačios minimalinės pareigos atlikimas lietuviškajai knygai. Todėl ir džiaugčiausi radęs laikraščiuose panašų minėtos žinutės atitaisymą: anie aštuoni knygos mylėtojai skiria nuo kiekvienos algos 25 centus knygoms padovanoti Diepholzo lietuvių gimnazijai, o patys perkasi lietuviškas knygas kiekvienas sau. Tada ir mes galėtume prisidėti sakiniu: sveikintinas reiškinys.

J. Al.

KRONIKA

● Jeigu susidarys pakankamas prenumeratų skaičius, "Lietuvių Enciklopedijos" manoma išleisti kasmet po 3-4 tomus, kurių kiekvienas turės 600-640 pusl. Viso bus 20-24 tomai.

Jau sudaryta redakcija, į kurią įeina: prof. Vacl. Biržiška, vyr. red., prof. Pr. Čepėnas, prof. P. Jonikas, Antanas Bendorius, Stasys Santvaras. Redakcinę komisiją sudaro: prel. J. Balkūnas, prof. M. Biržiška, prof. V. Kanauka, prof. Stp. Kolupaila, prof. V. Krėvė, prof. K. Pakštas, prof. J. Puzinas, Vyt. Širvydas, adv. M. Tolišius, dr. A. Želvys. Tiek redakciją, tiek redakcinę komisiją manoma papildyti naujais nariais. Redakcijos adresas: Prof. Vacl. Biržiška, 1222 11th St., N. W., Washington, D. C.

Didesnėse kolonijose yra "Lietuvių Enciklopedijos" generaliniai atstovai, kurie renka prenumeratą. Iš anksto pinigų nereikalaujama — pasitenkinama raštišku pasižadėjimu. Jeigu iki Naujų Metų paaiškės, kad susidaro prenumeratorių minimumas, apie kovą - balandį manoma išleisti pirmą tomą. Veikalą užsisakyti galima pas gen. atstovus ir pas leidėją šiuo adresu: Juozas Kapočius, 680 Bushwick Ave., Brooklyn 21, N. Y.

● Dail. Adomas Galdikas gavo iš Prancūzijos Švietimo Ministerijos pranišimą , kad Meno Departamentas Paryžiaus Moderniojo Meno Muziejui nupirko jo paveikslą — "Pavasaris". Iš kelių dešimčių tūkstančių Paryžiuje gyvenančių pasaulio dailininkų toks įvertinimas tenka vos keletui per metus. Dabar Paryžiaus muziejuose jau bus trys Adomo Galdiko darbai.

● Dail. Adolfas Valeška dabar dekoruoja Norwoodo lietuvių parapijos bažnyčią, kurioje klebonauja kun. P. Norbutas.

● Dail. Telesforas Valius šį rudenį pakviestas dalyvauti Kanados grafikų parodoje Toronte.

● Didžiausioje pasaulyje foto reikmenų Willoughby parduotuvėje New Yorke, 110 W. 32nd St., nuo spalio 28 d. iki lapkričio 4 d. buvo Vytauto Maželio nuotraukų paroda. Minėtose patalpose leidžiama pasirodyti tik rinktiniams fotografams.

● Į naują Ateitininkų Federacijos vadovybę korespondencijos būdu išrinkta: vadu — prof. Simas Sužiedėlis, tarybos pirmininku — prof. dr. J. Meškauskas, tarybos nariais — prof. dr. Zenonas Ivinskis, prel. Jonas Balkūnas, prof. dr. Pranas Padalskis, dr. Agota Šidlauskaitė, prof. dr. Vitas Manelis, dr. Ona Labanauskaitė, kun. Kazimieras Juršėnas, prof. Balys Vitkus, dr. Antanas Šerkšnas, L. Dambriūnas, kontrolės komisijos pirmininn-

KRITIKOS PAMOKA

Stasys Santvaras savo straipsnyje "Dailusis žodis ir jo kritikai" ("Dirva", 1952 m., rugsėjo 4 d. nr.), išdėstęs tikrus ar tariamus mūsų nūdieninės kritikos nusikaltimus, duoda savo skaitytojams bei kolegoms rašytojams literatūrinės kritikos pamoką. Pamoka susideda iš dviejų dalių.: teoretinės ir praktinės. Teorinėje dalyje Stasys Santvaras nurodo kritikos iškrypimo priežastis: "Atrodo, priežasčių gali būti visa eilė. Bet svarbiausios, viešumoj regimos, yra dvi: a) kritikai, tardami savo sprendimus, prarado atsakingumo jausmą, b) kritikos straipsniai ir naujų veikalų aptarimai rašomi bendro pobūdžio sakiniais, vengiant gilesnių veikalo nagrinėjimų". Už poros skilčių straipsnio autorius, kaip neydingas kritikas, duoda keletą, jo manymu, **atsakingos** ir **nebendro pobūdžio sakiniais rašomos** kritikos pavyzdžių, kurie, kaip neatsargiai sviestas bumerangas, atsitrenkia į autorių, nes, mūsų supratimu, tai yra klasiškos bendrybės. Štai viena iš jų skaitytojui susipažinti: "... tasai jo veikalas (Vytauto Alanto "Pragaro pošvaistės", L. M.) tikrai yra **nedažna kregždė mūsų padangėje.** Gal būtų galima su autorium pasikalbėti dėl veikalo kompozicijos, gal Berlyno įvykius reikėtų suveiksminti ir apvalyti nuo pamokslinių ginčų, o Gestapo pagrobtas merginas įjungti į veiksmą, **tačiau tai yra tik maži nelygumai,** kuriuos nustelbia **puikiai apmesti** veikėjų charakteriai, **jautriai išgyvenama Lietuvos meilė,** Vilniaus grožio aprašymai, ir **platus mostas,** (m. p. L. M.), kuriuo Vyt. Alantas aprėpia savo kūrinio medžiagą.". Gaila, kad autorius neperspėjo skaitytojų pastaba, reikalaujančia nežiūrėti, ką darome, bet klausyti, ką sakome.

L. M.

ku — Stasys Lūšys, į Garbės Teismą — prof. J. Graurogkas, dr. A. S. Bačkys, Leonardas Šimutis.

• Dail. Jonas Mackevičius, dabar prisiglaudęs Šveicarijoje, sulaukė 80 metų amžiaus. Gimęs jis yra Raguvoje. Meno mokslus baigė Petrapilyje. Savo kūryba plačiai reiškėsi Lietuvoje, Rusijoje ir Italijoje. Gyvendamas Kaune, dėstė Meno mokykloje. Yra sukūręs daug paveikslų, dalyvavęs įvairiose parodose. Dabar leidžia senatvės dienas, beveik visiškai netekęs regėjimo.

• "Amerikos Balso" radijo programos Lietuvoje girdimos 8 kartus dienoje.

• Amerikos Lietuvių Romos Katalikų Federacijos 32-sis suvažiavimas Detroite tarp daugelio kitų nutarimų palietė ir spaudą. Ta proga rezoliucijoje padėkota vienuolijoms, prel. P. Jurui ir visiems kitiems, ugdantiems spausdintą žodį. Vaikų laikraštėlio "Eglutės" ir kultūros žurnalo "Aidų" reikalu buvo priimtos specialios rezoliucijos. Apie "Aidus" taip išsireikšta: "Kongresas didžiai vertina krikščioniškos ir lietuviškos kultūros "Aidų" žurnalą ir kviečia bei skatina Amerikos lietuvių katalikų visuomenę šį žurnalą visokeriopai paremti, jį prenumeruojant, skaitant ir platinant".

• Šiemet du lietuviai vyskupai: Vincentas Brizgys ir Vincentas Padolskis mini 25 metų kunigystės jubiliejų.

• Australijos lietuviai yra pasiryžę Sydnėjaus mieste statyti lietuvių namus. Tam reikalui iš organizacijų atstovų išrinkta komisija. Paruošiamieji darbai eina sklandžiai.

• Naujosios Zelandijos lietuviai sielojasi tautiniais reikalais. Suorganizuota skrajojanti biblioteka, leidžiamas bendruomenės biuletenis, spaudai ruošiamas metraštis. Tautinei sąmonei palaikyti panaudojamos ir radijo transliacijos.

• Kauno universiteto 30 metų minėjime New Yorke kalbėjo prof. V. Kanauka, prof. V. Biržiška ir prof. J. Puzinas. Meninę dalį išpildė Mykolo Liuberskio vedamas Operetės choras, akomponuojant A. Mrozinskui, ir dramos aktorius Henrikas Kačinskas.

• Balfo vajaus komiteto pirmininku New Yorko apylinkėje yra Metropolitan Operos solistas Algirdas Brazys. Vicepirmininko pareigas eina kun. Antanas Račkauskas. Tremtinių šelpimui manoma sukelti 10,000 dol. Vajus oficialiai pradėtas spalio 26 d.

• Bostono Lietuvių Rašytojų Klubo susirinkime spalio 4 d. Dr. Juozas Girnius laikė paskaitą tema "Amerikiečių tautos dvasia ir mes". Lapkričio mėnesį klubo iniciatyva įvyksta Maironio mirties 20 metų minėjimas. Kalbės prof. Juozas Brazaitis iš New Yorko.

• Pasaulio Lietuvių Žinyno pirmoji dalis jau atspausdinta, o antroji dalis surinkta. Redagavo A. Simutis. Jo vardu siunčiami ir žinyno užsakymai, būtent: A. Simutis, 41 W 82 St., New York 24, N. Y. Iš anksto užsisakiusieji knygą gauna už 4 dol. Rinkoje jos kaina bus 5 dol.

• Prof. St. Kolupailai rugsėjo mėnesį suėjo 60 metų amžiaus. Sukaktuvininkas Lietuvoje ir užsieniuose yra išgarsėjęs hidrologijos ir hidraulikos mokslo srity. Jis dabar profesoriauja Notre Dame Universitete, inžinierijos skyriuje.

• Urugvajuje, Montevideo mieste ruošiamasi statyti lietuviams bažnyčią. Iniciatyvos ėmėsi T. J. Bružikas, S.J., kuris ten darbuojasi pastoracijoje. Naujajai bažnyčiai planą daro architektas J. Streikūnas.

• Dr. P. Jonikas rašo veikalą — Lietuvių kalbos istorijos bruožai, kuris pasirodys šių metų gale.

• Jau treti metai, kai Kolumbijoj eina laikraštis "Kolumbijos Lietuvis". Jo leidimo ir redagavimo rūpesčius neša kun. Tamošiūnas, Saleziečių kongregacijos narys.

• Spalio 13 d., kai Sovietų užsieni reikalų ministeris Višinskis su savo palydovais laivu atvyko į New Yorko uostą, krante protesto ženklan su plakatais susirinko pabaltiečiai, rumunai, vengrai, bulgarai ir kitų pavergtų šalių atstovai. Ant lietuvių plakato buvo išrašytas šūkis: "Lietuvių masinis žudike, lauk iš Jungtinių Tautų". Sovietų delegacijos atvykimas buvo leidžiamas per televiziją ir aprašytas Amerikos spaudoje.

• Šį rudenį suėjo 30 metų, kai kun. Pranciškus Juškaitis klebonauja Cambridge, Mass., lietuvių parapijoje. Kun. P. Juškaitis yra visuomenininkas ir spaudos palaikytojas.

• Lietuvių Bendruomenėn Vokietijoje yra įsiregistravę 7,797 nariai, iš kurių 4342 gyvena britų zonoje, 3210 — amerikiečių zonoje ir 245— prancūzų zonoje. Stovyklose gyvenančių lietuvių yra virš 4000.

• Sirguliuojantį Vliko pirmininką prel. M. Krupavičių pavaduoja Dr. P. Karvelis. Prel. M. Krupavičiaus sveikata žymiai pagerėjo.

• Rugsėjo 12 d. Carnegie Hall New Yorke buvo Pabaltijo tautų simfoninis koncertas, kuriame išpildyta estų, latvių ir lietuvių muzikos kūriniai. Lietuviškajai koncerto daliai dirigavo Jeronimas Kačinskas. Išpildyta V. Jakubėno, Juozo Gruodžio, Jeronimo Kačinsko ir V. Bacevičiaus kompozicijos. Visuomenė koncertu domėjosi. Ruošė jį Valerija Tysliavienė.

• Prof. K. V. Banaičio muzikos studija Brooklyne persikėlė į kitas patalpas. Dabar jos adresas: 377 So. 4 St., Brooklyn, N. Y. Dėstoma pianas ir visi teoretiniai muzikos dalykai. Toliau gyvenantieji teoretinę dalį gali studijuoti susirašinėjimo keliu.

• Čikagoje dienraščio "Draugo" bendradarbių iniciatyva spalio 2 d. atidaryti žurnalistikos kursai, kurie tęsis 3 mėnesius. Paskaitoms pakviesti patyrę spaudos žmonės. Jos įvyksta Aušros Vartų parapijos mokykloje vakarais nuo 6 iki 8 val. Kursams vadovauja kun. Vytautas Bagdanavičius, M. I. C. Kursai įjungti į Lojolos universitetą. Šios mokslo įstaigos vardu klausytojams bus išduoti ir pažymėjimai.

• Arkivysk. Juozapas Skvireckas ruošia Šv. Rašto senojo testamento antrą laidą. Darbą mano baigti apie Kalėdas. Pirmasis tomas jau atiduotas spaudai. Lietuviškas Šv. Rašto vertimas bus atspausdintas dviejose laidose: pirmoji susidės iš keleto tomų ir turės plačius komentarus, antroji apims vieną tomą, į kurį įeis ir Naujasis Testamentas. Šią laidą finansuoja Baltimorės lietuvių parapijos klebonas prel. L. Mendelis.

• Dail. V. Kasiulis gavo iš "Laisvosios Europos" dalinę stipendiją studijoms tęsti. Dailininkas garsėja prancūzų tarpe.

• Clevelande Marijos Nenustojančios Pagalbos lietuvių parapijoje baigta statyti bažnyčia. Jos projektą paruošė architektas dr. S. Kudokas. Vitražus ir visą vidaus apipavidalinimą atliko dail. K. Varnelis. Talkino skulptorius Vytautas Raulinaitis. Statybos darbą pravedė inž. Juozas Augustinavičius. Minėtoje parapijoje klebonauja kun. J. P. Angelaitis. Bažnyčia pašventinta spalio 19 d.

• Poeto Jurgio Baltrušaičio sūnus prof. J. Baltrušaitis iš Paryžiaus atvažiavo į New Yorką pas Metropolitan Muziejaus direktorių. Čia mano pabūti iki lapkričio mėnesio pabaigos.

• Spalio mėnesį suėjo 20 metų nuo Kretingos Pranciškonų Gimnazijos įsteigimo. Jos organizatorius yra T. Augustinas Dirvelė, pirmosios rusų okupacijos metu deportuotas į Rusiją. Statybai ir išlaikymui aukas davė Amerikos lietuviai. Iš tos gimnazijos išėjo visa jaunoji pranciškonų karta, dabar veikianti Jungtinėse Valstybėse.

• Brazilijoje šį rudenį išeina iš spaudos naujas poeto Venancijaus Ališo eilėraščių rinkinys "Cascata Cristalina". Knygai iliustracijas darė dail. Vl. Stančikaitė.

AIDAI SKIRIA PREMIJĄ UŽ MOKSLO VEIKALĄ

1. Kultūros žurnalas "Aidai", leidžiamas TT. Pranciškonų, skiria premiją už lietuvių mokslo veikalą, išspausdintą atskira knyga ar periodinėje spaudoje 1951 ir 1952 metais.
2. Premija, $500 sumoje, skiriama už humanistinių mokslų veikalą (teologijos, filosofijos, literatūros mokslų ir meno mokslo, istorijos, kalbotyros, geografijos, archeologijos, folkloro, visuomeninių mokslų, ir k.).
3. Premija nebus skaldoma tarp atskirų autorių.
4. Autoriai arba leidėjai veikalus komisijai atsiunčia ligi 1953 metų vasario 1 dienos "Aidų" redakcijos adresu: A. Vaičiulaitis, 85-64 144 St., Jamaica 35, N. Y. Pažymėti, kad tai siunčiama premijos komisijai. Neatsiųsti veikalai nebus svarstomi.
5. Premijai galima siųsti ir suminėtų mokslų srities rankraščius.
6. Premijos sprendėjų komisiją sudaro: Leonardas Dambriūnas, Juozas Girnius, T. Bernardinas Grauslys, O.F.M., Simas Sužiedėlis, Antanas Vaičiulaitis.

Į SKAITYTOJUS

Baigiantis metams, norime atkreipti gerb. skaitytojų dėmesį į gyvybinius Aidų reikalus.

Pirmiausiai visų maloniai prašome atnaujinti prenumeratą, o dar neužsimokėjusius atsilyginti už laikraščio siuntinėjimą. Kaip kiekvienas aiškiai mato, kultūros žurnalui išeivijoje sąlygos nėra palankios. Tai ypač skaudžiai atsiliepia į jo finansinę būklę. Prenumeratorių skaičius dar nėra toks, kad Aidai galėtų išsilaikyti. Jų egzistencijai lemiamos reikšmės turi sąžiningas skaitytojų atsilyginimas ir naujų prenumeratorių laimėjimas. Su laikraščio siuntinėjimu gi susijusiems nesusipratimams išvengti prašome, pakeitus gyvenamąją vietą, tuojau pranešti administracijai, o taip pat priminti ir iš jos pusės paeinančius netikslumus. Dėl orientacijos prie naujojo adreso malonėkite pridėti ir senąjį.

Didžiai rūpindamiesi kultūros žurnalo gerove, visus nuoširdžiai kviečiame talkon. Ypatingai daug vilčių dedame į jau turimus skaitytojus, kurie sudaro žurnalo leidimui pagrindą. Jų visa širdim prašome surasti ateinantiems metams po vieną naują Aidų prenumeratorių. Šį prašymą įvykdžius, būtų pilnai garantuota kultūros žurnalo gyvybė ir jis ant tvirtų kojų atsistojęs finansiškai, sėkmingai galėtų ugdyti krikščioniškai tautinę mūsų kultūrą šių dienų sūkuriuose.

Už visas pastangas, padėtas žurnalo labui, iš anksto nuoširdžiausiai dėkojame.

AIDŲ Administracija

Redaguoja — Antanas Vaičiulaitis

Redakcijos nariai — T. Leonardas Andriekus, O. F. M., Juozas Girnius, Alfonsas Nyka-Niliūnas

Meninė priežiūra — Telesforas Valius

Leidžia — Tėvai Pranciškonai

Redakcijos adresas — Antanas Vaičiulaitis, 85-64 144th St., Jamaica 35, N. Y.

Dailininko adresas — Telesforas Valius, 84 Pine Crest Rd., Toronto, Ont., Canada

Administracijos adresas — Aidai, 680 Bushwick Ave., Brooklyn 21, N. Y.

BRANGUS LIETUVI,

kuris, sielodamasis savo tautos dvasinėmis vertybėmis,
jau skaitai kultūros žurnalą,

stok jo platinimo talkon!

AIDAI

YRA PASIRYŽĘ

UGDYTI KRIKŠČIONIŠKĄ KULTŪRĄ KOMUNIZMO GRĖSMĖS PAVOJUJE, IŠSAUGOTI TAUTINES VERTYBES BAISIOJE NUTAUTĖJIMO JŪROJE, IŠLAIKYTI GYVĄ KŪRYBOS KIBIRKŠTĮ LIETUVIŲ ŠVIESUOMENĖJE, JUNGTI VISUS LIETUVIUS TAUTOS GELBĖJIMO ŽYGIN.

Tokiems idealams įgyvendinti

reikalingas visų bendradarbiavimas

SURASK ATEINANTIEMS METAMS NORS VIENĄ NAUJĄ PRENUMERATORIŲ IR ŽYMIAI PAREMSI KILNIAS KULTŪROS ŽURNALO PASTANGAS.

AIDAI

laukia pagalbos iš savo skaitytojų.